

DOMINIS MARKANTUN

DE
RADIIS VISUS
ET LUCIS IN VITRIS PERSPECTIVIS
ET IRIDE

VENETIIS, 1611.god.

inv. br. 3102/94

INSTITUT ZA FILOZOFIJU
SVEUČILISTA U ZAGREBU

ZAGREB — BEOGRADSKA 54
Telefon: 01/4791111

9573

ILLVSTRISSIMO

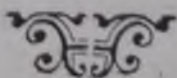
atque

EXCELLENTISS. D.

D. IOANNI BAPTISTAE

Marchioni Montis Sanctæ Maræ,

*Totius Venetæ militiæ pedestris Præfecto Ge-
nerali, &c. Domino Colendissimo.*

Ioannes Bartolus Lucinianensis, perp. fœl.

*VAE mihi ab ineunte aetate placidiora
summopere placuerunt studia, ea pre-
maturè abrupta potius grauissimo meo
damno, quàm interrupta, Curialibus
calamo applicato negocijs, vana spe per octennium*

a 2 de-

si, si ederentur, non nihil profuturos. Ego vero
qui tue Magnanimitati semper fui addictissimus, qui-
que te, ut virum omni virtutum non modo Bellicæ
& Politicæ, sed etiam aliarum quaruncunque gene-
re, præter summum Nobilitatis splendorem, excul-
tum, omnibus semper & corporis & animi obsequijs
sum veneratus, facere non potui quin & opusculum hoc,
& me ipsam tibi, quem summi Viri & Principes su-
spiciunt & admirantur, donarem & consecrarem. In
visu perspicaci, & in pulcherrimo Iridis arcu consi-
derando, totus consumitur hic tractatus: Te vero ut
virum perspicacissimum, qui in rebus agendis præsen-
tia egregie discernere, & disponere, & futura ac re-
motissima mira prudentia, perspicacique ingenio nove-
ris prævidere, Augustissima hæc Veneta Respublica, su-
premum ac Generalem Copiarum pedestrium Præfe-
ctum tandiu fouet, & diligit. Et dum te Domini
Veneti, ipsorumque populi, non vanis, & apparen-
tibus, breuissimique temporis spacio evanescentibus,
ut sunt in Iride, umbris & coloribus; sed solidis
solidarum Virtutum ornamentis venustissimum, in
eminentiſſimæ Præfecturæ gradu fulgere cernunt, cer-
tissimum Pacis signum, & fœderis, cum reliqua terra
se videre tuti letantur: nam etsi qui sint hostes Rei-
publicæ Serenissima, & ipsius Maiestate, & tua vir-
tute, ac gloria bellica perterriti, ad publicam turban-
dam

dam pacem animum non audent adycere . Accipe ob-
secro latus munusculum , & me ad omnia ol sequia tua
paracissimum , in numerum tibi ex animo inservien-
tium , adscribe ; Auctorem Verotuae quidem cupidum ,
sed ea etiam dignissimum , amicitiae , complectere , et
carum habe . Vale .

Venetijs die primo Octobris 1611.

GLi Eccellentiss. Signori Capi dell'Eccelso Cons. di X.
infrascritti, hauuta fede dalli Sig. Reformatori del
Studio di Padoua, per relatione ad essi fatta dalli duoi
à ciò deputati, cioè, dal R. Padre Inquisitor. & dal circ. Se-
cretario del Senato, Gio. Marauegia, come nel libro inti-
tolato De Radijs Vitus & Lucis in Vitris Perspectiuus &c.
non si troua cosa contraria alla Santa Fede, à Prencipi, &
buoni costumi, & è degno di Stampa, concedono licentia
che sia Stampato.

Dat. Die xxvij. Ianuarij 1610.

D. Constantin Renier }
D. Zuanne Marcello } Capi dell'Eccel. Cons. di X.
D. Lorenzo Gabrieli }

Excellentiss. Consilij X. Secr.
Ioannes Bapt. Pad.

1610. adi 3. Febraro.

Registrato in libro à carte 69.

Io: Baptista Breatto Off.
contra Blasph.

DE RADIIS VISVS ET LVCIS

IN VITRIS PERSPECTIVIS ET IRIDE

Tractatus.

Propositio dicendorum.

Cap. I.

LXTERNI quinque sensus animalis pulcherrimam omnes habent naturæ contemplationem. Visus nihilominus sicuti principem inter reliquos facile sui nobilitate, & animalis vtilitate locum obtinet ita difficultatibus penè innumerabilibus obsitus, semper maxime omnium sensuum, & vexauit ingenium philosophantium, & vexat adhuc indies magis.

Nulli sensui magis fidimus quàm visui; oculos te- res semper desideramus; quod proprijs oculis cernimus, id nos certo se- re arbitramur, & profite- mur; in ipsa tamen facultate Visiua cognoscendum laboramus, & vti- nam non frustra, ad sudorem. Quam multa de organo- proprio Visus, & eius temperie cognoscenda, & dicenda sunt physiologi- de obiecto item, de directis, de reflexa, de frac- ta Visione, & luce; deque plurimis effectibus & causis- tum Visiua facul- tate connexis, adeò multa consideranda & explicanda- tate occurrunt, vt hic solus sensus, præter longissimas, quas requirit in physice- disputationes, in- tegram per se seorsim gignat scientiam, integraque &- uita repleat volu- mina Opticæ seu Perspectiuæ.

Nunc mihi sane neq; mens est, neq; otium de tota- re tam ampla ma- teria plene disserendi; solos illos effectus mirabiles quæ- in Viti, siue ex interiecti variæ figuræ Vitrorum seu Chrystallorum, cæ- re perspicillia vo- camus, (qua de re neminem adhuc aut vidi aut audiui- bis) si utasse) siue ex lucis varijs repercussionibus, & fractionibus, Iridis poti- mum Arcum for- mantibus, experimur, assumpsi præcipue considerandos. te his igitur quid mihi post multos labores & frequentia experimenta- dium mentisque agitatio suggesserint, iam explicabo. Negotium hoc- n minus Mathe- maticæ quàm Physicæ erit considerationis, vt propter- ex utraque di- disciplinæ placitis sint mihi plura euoluenda: Et partim- quidem Mathe- maticorum more supponenda, quæ nimirum facile mihi- a quoquam con-

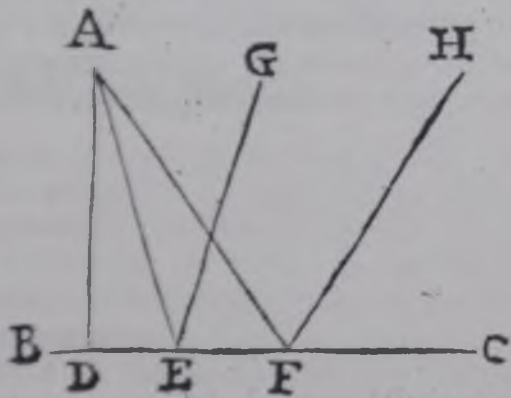
A

cedan-

cedantur, siue passim etiam in ipsis disciplinis probentur; partim verò non modo proponenda erunt, sed etiam stabilienda ac confirmanda, aut saltem explicanda. Ex quibus deinde omnibus facilius aperiat aditus ad totum præcipuum institutum expediendum.

Suppositiones tam ex Physicis quàm ex Mathematicis. Cap. II.

1. **V**isio fit per contactum, hoc est per realem coniunctionem potentie visuæ cum obiecto visibili: qui tamen contactus non est immediatus, quia sensibile supra sensum positum non sentitur, in visu præsertim. Arist. 2. de Anima tex. 73. 75. 116. sed mediatus.
2. Medium inter obiectum visibile & potentiam visuam debet esse diaphanum, hoc est perspicuum, & pellucidum, vt fiat illa coniunctio. Opacum verò corpus impedit talem coniunctionem, & consequenter impedit Visionem illius obiecti cui interponitur.
3. Lumen est conditio necessaria, sine qua visibile si sit in tenebris videri non potest.
4. Corpus lucidum coniungitur potentie visuæ per lumen quod effundit per medium diaphanum.
5. Radij omnes tam lucis quàm colorum secundum rectas lineas pro tenduntur per idem medium diaphanum, quia natura agit semper per viam brevissimam, quæ est recta linea.
6. Actio hæc lucis, & colorum directæ, est longè fortior quàm sit fracta vel reflexa. Vitello 47. proposit. lib. 2. Opticæ.
7. Quodlibet corpus tersum & politum, maximeque æquabilem habens superficiem, quando non potest intra se, saltem ex toto & perfectè, admittere lumen & rerum formas, eo quod aut parum sit peruium, aut omnino imperuium ipsis, alio ipsas formas, seu lumen reflectit, pro varietate incidentiæ. Radius itaque perpendiculariter cadens supra tale corpus reflectetur in se ipsum: vt si corpus in quod impingant radij sit B C. & radius aut forma ex A. cadat perpendiculariter ad angulos rectos, sitque A D. cum omnino non possit penetrare, reflectetur iterum in se ipsum ex D. in A. vt optime

Eucl.

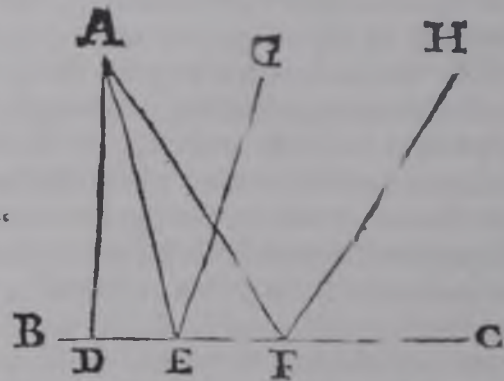

Eucl. Theor. 2. catoptr. Vitel. 47. sec. & 11. quinti. Si autē cadit ad angulos acutos, alio necessario reflectetur, nimirum versus eam partem, quam angulus maior aspicit, & cum pari inclinatione, eō obliquitate cum ea quam cadens habet. Eucl. 3. Catoptr. Vitel. 10. 5. ut radius A F. cadens oblique super recta B C. cum angulo A F B. reflectitur versus H. quo spectat angulus maior A F C. : cum æquali tamen inclinatione, idest cum angulo H F C. æquali angulo A F D. Et hoc est angulum reflexionis æqualem esse angulo incidentiæ. Vitel. 20. 5. Idem est de radijs A E. E G.

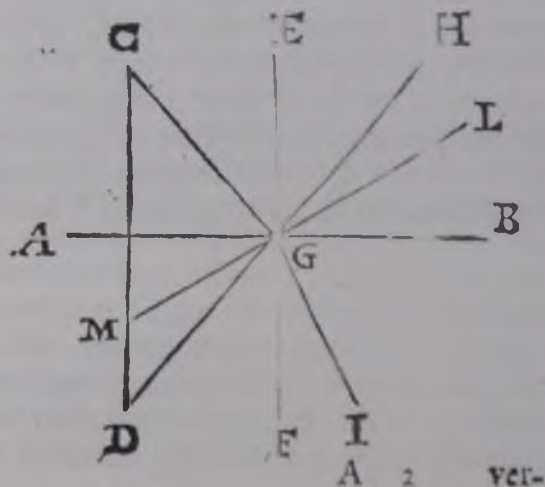
8. Res quæ per reflexionem videtur non potest nisi in determinato puncto videri : vt si forma H. recipiatur in speculo F. ea videri non potest nisi oculus sit in aliquo puncto lineæ F A. idest per lineam solam reflexionis, quod quotidianis patet experimentis, & tractat Vitel. 24. 5.

9. Radius perpendicularis in actione directa est omnium fortissimus, reliqui vero prout magis vel minus recedunt à perpendiculari, ita magis vel minus pollent sua directa actione. Contrarium in actione reflexa contingit, nam quò remotior est radius à perpendiculari, eō fortior est in reflectendo, & quò propinquior, eō debilior, adeo vt perpendicularis ipse in sua reflexione sit omnium maximè imbecillis, qui in actione

directa erat omnium fortissimus : vt puta radius A D. cadens perpendiculariter in corpus B C. est fortissimus actione directa, eō vero debilior est eadem actione radius A E, qui tamen fortior est radio A F. At verò in actione reflexa, radius reflexus F H. fortior est radio E G. & maximè debilis, ad reflectendum in se ipsum est perpendicularis radius A D. Vitel. 47. 2.

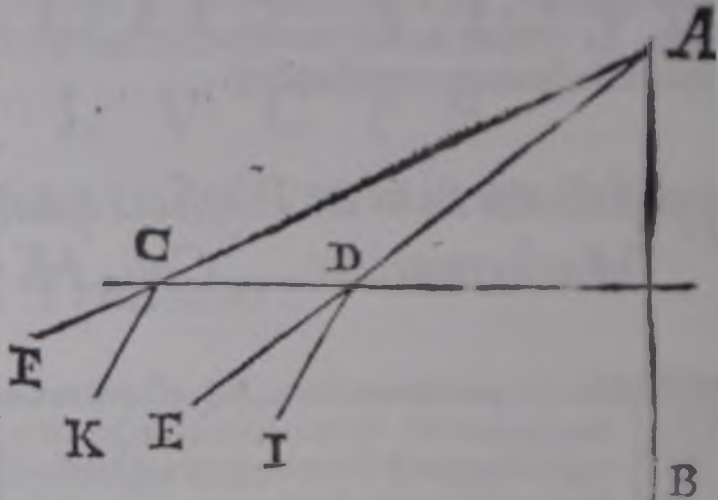
10. Radius quicumque veniēs per medium diaphanum, & penetrans in aliud medium Diaphanum alterius naturæ, puta densius, si sit perpendicularis ad superficiem medij densioris, penetrabit recta, absque vlla fractione. Vt si lux, seu aliud visibile sit in C. in aere, & infra superficiem representatam per lineam A B. sit medium densius, puta aqua, radius C D. penetrabit

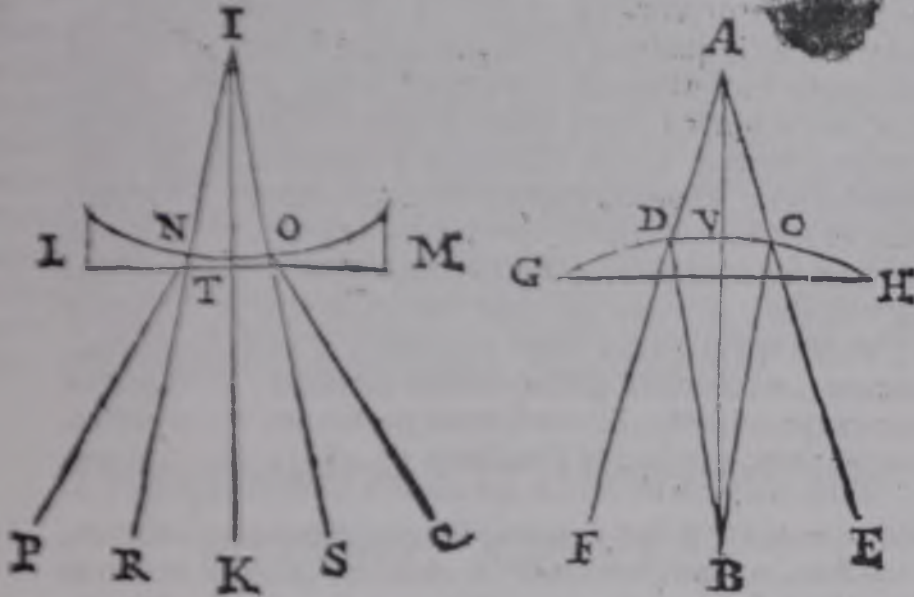

Sed & illud addimus, pari modo vt dicebamus de reflexis in suppositione preced. contingere etiam refractioni, vt radij propinquiores perpendiculari A B. qualis est radius A D. fortius penetrant, si quid recta penetrant versus E. & debilius frangantur versus I. Qui vero sūt remotiores vt A C. debilius in rectum penetrant versus F. fortius tamen franguntur versus K. : & hi fracti melius rem quæ sit A. sua virtute per refractionem repræsentant.

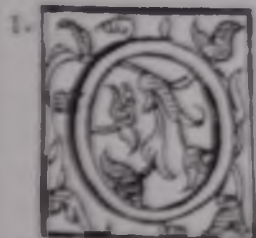
11. Fractio hæc seu refractione radiorum non fit vbi interponitur corpus diaphanum densius aut rarius reliquo medio, si sit in parua quantitate, & æqualis crassitie; vt in exigua aqua altitudinis vnus digiti, vel circiter. Similiter si interponatur vitrum pellucidum, vel chrySTALLUS, vniformis, exiguæ crassitie, omnes radij tam luminosi quam Visuales penetrant recta & irrefracti: absque vlla alteratione visus, aut luminis. Si tamen tale corpus sit difforme, & difformis crassitie, etiam si sit exiguum, vt sunt Vitra perspectiua quæ vocantur specilla, seu perspicilla, fiet similiter fractio radiorum, non quidem ex ratione communis, quia varientur medium in raritate & densitate, sed ex sola figura talis corporis, & difformitate ac inæqualitate crassitie, eo quod in aliqua parte sit crassius, in alia subtilius, in quantitate nimirum non in qualitate: & tunc fractiones semper fiunt versus partem crassiorem; vt si vitrum rotundum sit in medio crassius, & conuexum, ac versus extrema & circumferentiam semper tenuius, & gracilius, fractiones fiunt ad perpendiculararem, id est versus axem per centrum vitri transeuntem: contrarium continget si vitrum sit in medio gracilius, & versus circumferentiam semper crassius: perpendicularis tamen penetrat recta absque sui fractione.

In vitro igitur G H. perpendicularis A B. penetrat per centrum V. irretracta: lineæ vero A C. & A D. non possunt recta penetrare ad E. & ad F., sed franguntur in C. & D. ad perpendiculararem versus B. hanc tam magis fractionem & si negauimus paulo ante refractionem ordina-

ria, vbi medium densius fuerit æquabile, & vniforme in crassitie; eam tamen non negamus corpori sphærico, rotundo, siue conuexo, & difformi: curuitas enim illa plurimum iuuat fractiones; & quod natura vitri non potest, potest tamen figura. In Vitro autem L M. perpendicularis similiter I T. sola transiens per centrum I. penetrat irretracta ad K., At vero radij I O. & I N. non possunt recta tendere ad S. & ad R., sed refranguntur ad partes oppositas, remouendo se à perpendiculari I K. versus P & Q. cum angulis I O Q. I N P. ad partes Vitri crassiores. Atque hæc patentibus experimentis facillimè comprobantur.

Propositiones Physicæ, quæ ad præsens negotium faciunt. Cap. III.

1. Organum Visus in animali est quidem oculus totus, sed tamen visio propriè & immediatè fit in ipsa pupilla, idest humore christallino, seu glaciali; ita passim tenent & Philosophi, & Medici: ac merito sane, læsa enim pupilla etiamsi reliquæ tunicæ & humores oculi, ac etiam nerui optici illæsi permaneant, visus tamen impeditur: & species ac lumen (per hæc enim fieri visionem per intussusceptionem mox proponam, & explicabo) tandem

dem in pupilla terminantur; penetrantes enim omnia anteriora, quippe diaphana, tangunt pupillam, atque ita totam excitant & alterant alteratione illa perfectiua, & faciunt visionem, per solum contactum partis anterioris, ipsa tamen tota elicit actum Visionis per dictum contactum, dum à re visibili pulsatur; sola enim superficies ipsius anterior non exercet visionem, sicut & alia sensoria siue organa sensuum non sentiunt id quod intra se habent, sed quod est extra ipsa, à quo tamen tanguntur ut docet Arist. 2. de Anima, pluribus. Noluit autem Natura pupillam exponere statim in principio oculi, ne pateretur, sed ipsi parauit alios humores, diuersasque tunicas, muniminis tamen & fomenti gratia. Circumdedit verò ei tunicam quæ dicitur Vinea, nigram & opacam, ne vis visiva & spiritus dissiparentur: atque reliquit paruum foramen, ut ita vis Visiva esset fortior & visio distinctior: ex quo fit etiam ut tota pupilla apta sit videre per quæcunque ipsius puncta anterioris superficies. Non sunt itaque audiendi Allhazen, & Vitello, & quicumque volunt visionem fieri in coniunctione neruorum opticorum: nam pupilla interposita sua densitate, seu crassitie, & figura lenticulari, fractiones magnas faceret, & visum semper deciperet: fractiones verò intra oculum nullas fieri paulo post probabo: Et sæpe idem visibile duplex apparet si utroque oculo cernatur, præsertim quando alter oculus digito comprimatur, & à naturali situ dimouetur: coniunctio verò neruorum est extra globum oculi, & est tunica, & immobilis, & per cõpressionem non disiungitur. Neque etiam audiendi sunt illi qui visionem immediatam tribuunt ipsis neruis opticis, ubi in globum oculi exeunt, à parte posteriori, quam mihi libet fundum oculi appellare. Quia sic etiam fractiones in oculo fierent in ipsa lente chrytallina, cuius notabilis est distantia à capitibus neruorum opticorum cum toto intermedio humore aqueo & vitreo. Et consequenter fierent ordinarie innumerabiles diceptiones in sola visione directa, & simpliciter: quod non est verum. Nam fractiones nullas intra globum oculi fieri, inde est manifestum, quod sicut situm suum res non mutant respectu visus, quæ orthogonaliter per foramen vineæ in oculum suis formis visibilibus ingrediuntur; ita neque eas mutant quæ oblique, & lateraliter ingrediuntur. Oculus enim in suo vero situ non modo videt anteriora sed directe obiecta, vbi fractio nulla fit, etiam si medium varietur, quia perpendicularis infracta penetrat: sed etiam lateralialia: nam & prius oblique visa, & postea directe per obuersionem oculi, in eodem situ cernuntur: & experientia conuincit, si inter obiectum oblique & lateraliter visum, & oculum, in vnâ rectam lineam signa disponantur, puta rotæ candellæ noctu lucentes, illæ cum ipso obiecto æque lineam vnica rectam efficiant, sicut si obiectum sit perpendiculariter ante oculum, positum. Quod est euidens ibi fractionem non esse. Sed præterea impossibile esset cernere, oculo immoto permanentem, ea quæ sunt lateralialia, quia debent per foramen vineæ ingredi, & inde frangi ad fundum oculi, vbi ponitur visio, hoc autem efficere non possunt nisi obiecta quæ sunt ante ipsum foramen ipsi ferme perpendicularia,

alioquin fractio esset longe maior quam eam siue natura, siue ars & figura corporis fragentis possit ferre, & nihilominus oculus immotus cernit penè totum horizontis hemisphœrium. Signum ergo est patentissimum, visionem fieri in pupilla, siue in superficie anteriori chrytallini, quæ est proxima ipsi foramini vueæ, & parum admodum distans à cornea, cum admodum exiguo humore aqueo inter foramen ipsum & pupillam, qui cum sit vniformis & exiguus, nullam potest efficere refractionem. Ad ipsam verò pupillam ita propinquam facile est peruenire per rectas lineas quodcumque visibile ex quocunque puncto totius iam dicti hemisphœrii, propter oculi globosam anteriorem prominentiam.

2. Visionem fieri per extramissionem, censuit Plato, & tota fere vetus schola: vnde & omnes antiqui perspectiui suos effectus explicant per radios Visuales, qui ex oculis ad obiecta emittantur: hos etiam secutus est Galenus. Peripatetica tamen sententia est, Visionem fieri per susceptionem luminis, aut formæ, & speciei quæ ab obiecto perueniat vsque ad organum. Quam opinionem licet ego cum modernis & Philosophis & Peripeticiuis in suscepto proposito sequar, nihilominus tamen illud moneo, atque bene res Peripeticiuæ explicari per Visionem extramissionis, atque explicantur per intussusceptionem: perinde enim construuntur trianguli, pyramides, & coni Visuales, angulique visui, nec non reflexiones, & refractiones, vtrolibet modo fiat visio: Et rationes Vitellonis propos. 23. quinti, in contrarium adductæ, nihil probant; facile enim à quocunque qui vel mediocriter sit in Philosophia naturali instructus, soluentur. Naturali tamen rationi longè conuenientior est explicatio horum effectuum visionis ex suppositione opinionis Peripateticæ de intussusceptione. Itaque supponimus Visionem non posse fieri nisi per contactum Physicum obiekti cum potentia, atque hoc non immediatè, sed cum debita distantia & medio: Igitur cum obiektum non contingat oculum seipso, continget illud per aliquid sui quo tendit ad oculum; & hoc communiter vsuetur species intentionalis, seu forma rei visibilis; siue illa sit qualitas quædam subtilissima, siue lumen reflexum, siue lumen proprium, siue aliud quidpiam tale, quo res visibilis tendit ad oculum.

3. Species seu formas rerum visibilium esse necessario admittendas, multe rationes in Philosophia, multa experimenta conuincunt. Et planè constat has species sicut & lumen in instanti, secluso impedimento, diffundi in medio diaphano rotas simul, cum nullum habeant contrarium posituum; atque hoc cum dependentia à suo fonte, idest ab obiecto, cuius sunt species & formæ, in esse, (vt loquamur cum scholis) in fieri, & in conseruari.

4. Species seu formæ huiusmodi, sicut & lumen cæteraque agentia naturalia, habent determinatam sphæram actiuitatis, vltra quã non agunt; & hanc maiorè vel minorè pro magnitudine, aut virtute agentis: intra quam sphæram in partes quidem propinquiores obiecto visibili fortius, in partes verò remotiores ab ipso obiecto debilius semper ipsum repræsentant.

5. Datur semper in natura minimum visibile in determinata quantitate, quæ si minor fuerit, res non erit Visibilis, quia sensibiliter angulum non potest facere in oculo, & sine angulo ac Pyramide Visuali nihil videri potest, vt dicam infra. Quæ quidem minima Visibilia habent maximam varietatem, pro maiori aut minori virtute visua, & distantia à visu. Quod enim minimum Visibile est, si distet à Visu decem cubitis, inuisibile erit si distet vndecim cubitis: & ita minimum visibile ad viginti cubitos debet esse duplo fortasse maius minimo ad decem cubitos, respectu eiusdem vitus, aut æqualis. Idem intelligendum est proportione de remotioribus, intra spheram tamen actiuitatis Visibilium, & citra obstacula impedimentorum. Quando ergo cernimus integrum parietem, conditiones Visus, & facilitas seu difficultas videndi, cæteris paribus, non pendet à toto pariete, sed à minimis ipsius partibus, quæ in tanta distantia sint minima visibilia. Si enim minimæ particulæ talis parietis clarè videri possunt, etiam totus paries clarè cernetur; si autem minima ista confuse videntur, etiam totus paries confuse cernetur. Hec omnia quotidianis patent experimentis, & confirmari possunt ex varijs perspectiuorum Theorematis, præsertim Vitellonis 19. 48. 52. & 57. libri 3. Opticæ.

6. Præter colores proprios corporum in ipsis corporibus permanentes, ex quacunque tandem causa illi resultent, & orientur, dantur in natura colores aliqui mutabiles & variabiles, qui dicuntur Emphaticæ & apparentes, quos ego colores splendidos soleo vocare. Hos colores ex luce oriri mihi non est dubium, imò nihil aliud sunt quam ipsa lux; nam si in aliquo corpore pura sit lux, vt in astris, & igne, & ex aliqua causa scintillationem amittat, tale corpus fit nobis album: Quod si acci admisceatur opacitas aliqua, quæ tamen lucem totam non impediatur, aut extinguat, intermedij colores orientur: iccirco enim ignis noster rubescit, quoniam admistos habet furnos, qui ipsum opacant; iccirco etiam sol & astra rubescunt propè horizontem quia vapores interpositi illa opacant. Atque hos intermedios colores tres proprie possumus enumerare; prima enim opacitatis admistio quæ albedinis candorem aliquantum offuscet, facit ipsam lucem puniceam seu rubeam, puniceus enim seu rubus color est maxime lucidus ex intermedijs, inter extremos album & nigrum, vt patet manifestè in vitro oblongo triangulari; Radius enim solis qui penetrat vitrum propè angulos, vbi minima est crassities & consequenter minima opacitas, puniceus egreditur: proxime sequitur viridis ex maiori crassitie; vltimus purpureus; quem pauonaceum vocamus, ex maiori adhuc crassitie; nam pro quantitate crassitie opacitas intenditur & remittitur. Paulo maior itaque opacitas facit colorem viridem: quod si adsit adhuc maior opacitas, color erit cœruleus, seu purpureus, qui ex intermedijs est maximè obscurus: si demum adhuc magis opacitas intendatur, extinguit totam lucem, & remanet nigredo: quamuis nigredo sit potius priuatio lucis, quàm color posituus; Vnde & sensus eodem modo iudicat

eat meras tenebras, atque corpora maxime nigra. Reliqui vero colores sunt ex his multi.

7. Opacitas porro lucem ad colorem splendidum reducit, non modo si permisceatur ipsi corpori lucido ut fit in igne, sed etiam si inter lucem & oculum in medio interponatur; adeo ut lumen per corpus aliquanto opacum, non sublata perspicuitate, transiens, necessario inficiatur, & sic infectum non modo ab oculo, sed sepe etiam in quocunque corpore recipitur coloratum. Ita sol in ortu & occasu nobis apparet rubeus, non albus sicut in meridie: ita lumen transiens per vitrum difformis crassitie notabilis tamen quantitatis, ut sunt, triangularia illa prisinata, aut per vas vitreum aqua plenum, aut per vitrum coloratum, inficitur & coloratur; ideo montes procul diffusi, sub cæruleo cernuntur colore, distantia enim magna propter magnam quantitatem mediæ aliquantulum ex sua corpulentia opaci, notabiliter lucem, si non sit eximia ut solis, & res illuminatas opacat, ac reddit cæruleas: ex eadem distantia lumen cæli nobis est cæruleum: quæ verò sunt tenuioris coloris, etiam nigrescunt.

*Propositiones ex Mathematicis huc
necessaria. Cap. III.*

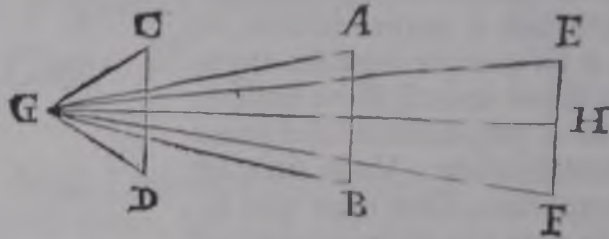
1. Vnde cumque visibile, sicut & corpora luminosa, radios suos, siue sint lumen, siue species, vnde quaque sphericè diffundit, tanquam si ex vno centro totam spheram circumquaque replet: imò quodcunque punctum rei visibilis idem præstat, ut totam repleat spheram.

2. Radij visibiles, idest specierum seu luminis, ex toto obiecto visibili ad oculum tanquam ad vnicum punctum peruenientes, conficiunt figuram quandam pyramidalem, cuius basis sit ipsa res visibilis, vertex verò sit oculus, idest illud punctum pupillæ in quo iam diximus fieri visionem: & solus radius perpendicularis qui terminatur in centro basis dictæ cum singulis rectis, dicitur axis visionis: ex quo fit ut extremi radij talis pyramidis angulum necessario conficiant in oculo; atque ex huius anguli visui quantitate, dependet iudicium visuum quantitatis rei visæ. Vitell. lib. 3. & 3. 8. & 20. 4.: ac consequenter eadem res si sit in proprio situ, hoc est in vera distantia ab oculo quæ sit naturalis illi rei, ad hoc ut in sua vera quantitate cernatur, videbitur tanta quanta est: qui tamen situs, & quæ distantia non consistunt in puncto indivisibili, sed habet physicam latitudinem. Si verò res sit propinquior citra suum situm naturalem, maior apparebit, quia sub maiori angulo cernitur; Minor vero si sit remotior ultra situm prædictum, quia sub minori. Ut si magnitudo A B. cernatur ab oculo G. sub angulo A G B. cernetur in sua propria quantitate:

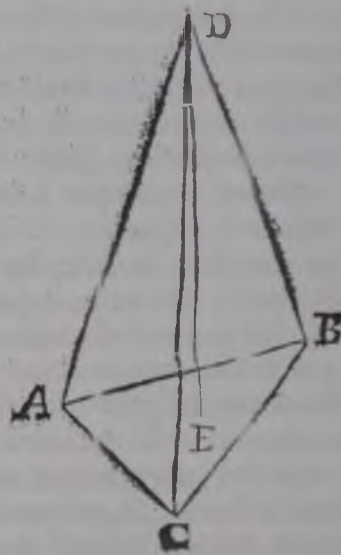
tate: idem erit si paululum sit propinquior aut remotior. Si vero cernetur in C D. videbitur longè maior, quia aperit angulum longè maiorem C G D. At verò in E

F. cernetur longè minor quia angulus E G F. est longè minor vt patet; & experientia docet; nam si proprium digitū apponas prope pupillam, videbitur valde magnus: res vero valde

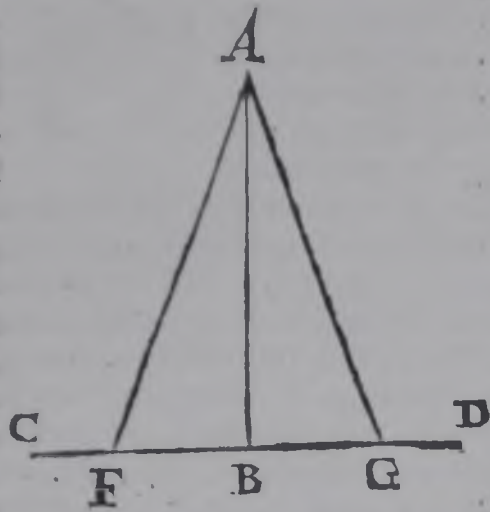

remotas longè minores apparere nemo est qui nesciat. Itaque totum iudicium sensus circa rerum magnitudines & quantitatem, pendet à solo angulo visuo. Axis porro visionis est radius perpendicularis G H.

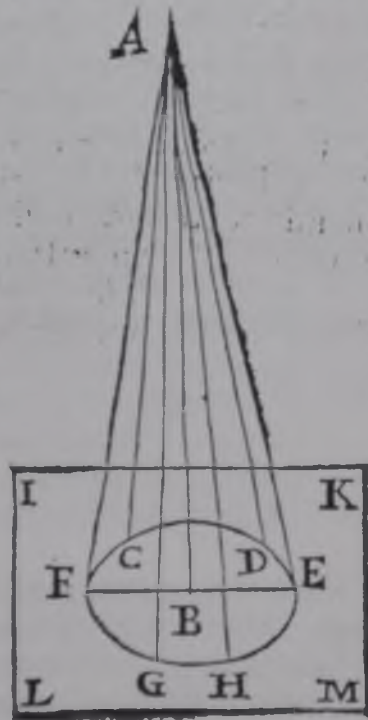
3. Corpus luminosum, maxime sol, etiamsi ex quocunque suo puncto infinitos emittat radios luminis circumquaque sphaeram contingendo luminosam, nihilominus tamen totum tale corpus supponitur vt punctum vnum indiuisibile, ex quo quasi ex centro tota sphaera illuminationis procedat; Corpora vero illuminata radios illos infinitos determinant, & contrahunt ad aliquam figuram, pyramidalem quidem, sed contrario modo quam in visu: talis enim pyramidis basis est corpus illuminatum, vertex vero in cetro astri. Vt si superficies triangularis A B C. ab astro existente in D. illuminetur, resultat pyramis quæ patet; in qua axis D E. est perpendicularis ad superficiem A B C. reliqui radij omnes sunt ad eandem superficiem planam obliqui; non modo tres illi extremi D A. D B. D C. sed etiam infiniti alij; & sane magis aut minus erunt obliqui prout magis aut minus vel accedunt vel recedunt ab axe perpendiculari D E. idem erit de quacunque alia superficie illuminata, cuiuscunque figuræ.

4. Si super linea C D. cadant ex puncto A. variæ lineæ, quarum tamen una sit perpendicularis puta A B., duæ solæ & non plures ex infinitis possunt esse inter se æquales, illæ videlicet quæ æque distant à perpendiculari, ut sunt A F. A G. quæque æquales angulos faciunt super linea C D. ut facile ostenditur ex 4. propositione libri primi elementorum Euclidis. Unde sicut est vera hæc propositio, Duæ lineæ quæ super tertia linea ex vno puncto incidunt ad æquales angulos, illæ sunt inter se æquales, & à perpendiculari æque distant; ita valet e converso; lineæ quæ ab eadem linea discedentes sub æqualitate angulorum, ad vnum punctum coeunt, illæ sunt æquales, & à perpendiculari æque distant. Ex hoc sequitur necessario

vt si in totam aliquam superficiem planam ex vno puncto descendant infinitæ lineæ, quarum una sola sit perpendicularis, non posse inter se esse æquales nisi solas illas quæ æque à perpendiculari distant, & æqualibus angulis in dicta superficie recipiuntur: & e converso solas illas lineas ad vnum punctum coire, quæ à superficie plana discedunt sub æqualibus angulis, & sunt inter se æquales, quæque à perpendiculari æque distant: atque ita ob dictam æquidistantiam circulum in dicta superficie necessario describent. Sit enim superficies plana I K M L. ad quam descendant ex A. infinitæ lineæ per totam, quarum una sola A B. sit perpendicularis, reliquæ omnes erunt obliquæ: atq; ex his A F. A E. A G. A H. A C. A D. cum sint æquales, æqualesque angulos in dicta superficie efficiant, à perpendiculari A B. necessario æquidistant, & consequenter ipsarum extrema puncta F. C. D. E. H. G. æquidistant à centro B. erunt ergo in circulum disposita: quia cum æquidistant ista puncta à centro, omnes lineæ ab ipsis ad centrum B. ductæ erunt æquales, quod est proprium circuli ut patet ex definitione circuli, quæ est. 15. libri primi Elementorum Euclidis: & ex proposit. 9. libri tertij.

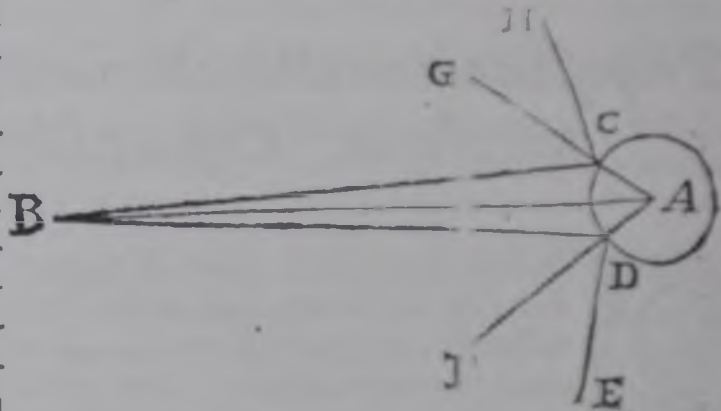

5. Non modo à corpore denso duro &

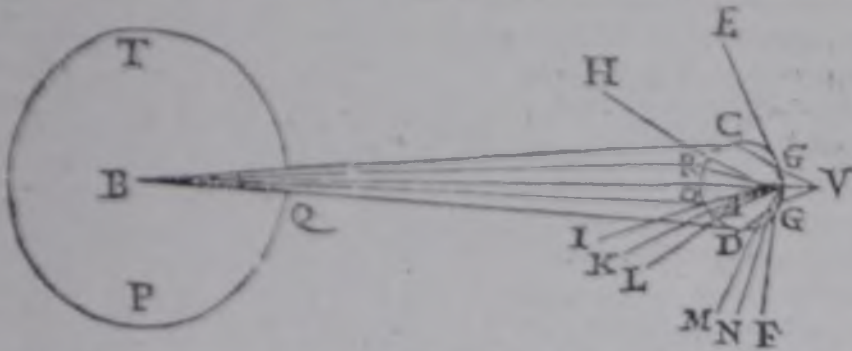
opaco, polito tamen & terso, quale est aurum, & omne fere metallum, fit reflexio radiorum solis & astri, sed etiam à corporibus peruisis & transparentibus, siue duris, vt est vitrum, chrystallus, & similia; siue etiam fluidis, vt est aqua, oleum, & similia; immò etiam ab aere condensato non reflexionem asserit Arist. in cap. de Irid. Ac sane si corpus reflectens sit continuum, sensibilis, ac diuisibilis ad sensum quantitatis, totam reflectet formam astri, alteriusque rei reflexæ: si verò sit ad sensum indiuisibile, totam quidem formam non reflectet, eius tamen lumen, aut colorem reflectet: lumen enim & color sunt qualitates in infinitum diuisibiles, ad diuisionem subiecti; non sic figuræ rerum & imagines: & si plurima talia corpuscula simul congerantur, referent colorem illum quem reflectunt tanquam continuum. Vitell. 62. decimi.

6. Corpus globosum siue sphæricum, diaphanum tamen, perinde ac planum reflectit radios luminosos ex superficie sua conuexa, seruata eadem lege planorum, vt perpendicularis radius, idest ille qui peruenit ad centrum talis sphære seu globi, in se ipsum reflectatur: vt radius B A. reflectitur ex A. iterum ad B. radius vero B D. reflectitur ad E. & radius B C. reflectitur ad H. ita vt anguli reflexionis sint æquales angulis incidentiæ. Eucl. 1. Catoptr. Vitel. 12. secundi: cum linea perpendicularis ducta ex A. centro per punctum reflexionis D. in F. siue per C. in G. partiatur angulum B D E. siue angulum B C H. in duas partes æquales.

7. Corpus globosum siue sphæricum diaphanum supra dictum, plenum siue solidum, præterquam quod reflectit ex sui superficie conuexa radios modo dictos, facit aliam reflexionem lucis, permixtam cum aliqua refractione: nam radius lucis ex centro corporis lucidi B. penetret irrefactus

recta vsque ad V. per centrum A. cum sit perpendicularis; radij verò B C. & B D. franguntur in C. & D. ad perpendicularem, per tradita supra

cap. 2. supposit. 11. & penetrant similiter fundum G. vltcrius in V. eoque multam lucem congregant simul cum radijs interioribus B R. B O. qui & ipsi fracti in punctis R. & O. perueniunt circa punctum G. in fundo globi A. quod & faciunt reliqui radij ex B. quicunque incidunt in superficiem conuexam totam à C. vsque ad D. : sed interim omnes radij fracti congregati circa fundum G. non modò partim penetrant & vniuntur ad punctum V. , vbi & ignem possunt accendere, sed etiam bona ex parte cum eadem lucis intensione ob dictam aggregationem reflectuntur à fundo G. Quis fundus G. varias facit huius lucis multiplicatæ reflexiones, seruata lege reflexionum ex sphaerico concauo ; sed tamen non nihil variata, quia est reflexio post iam dictas refractiones ; & quia non modò reflectuntur radij incidentes in globum A. ex centro corporis lucidi B. sed etiam infiniti alij ex reliquo corpore lucido & valde magno vt est sol, quicunque videlicet ex T. & P. & reliqua circumferentia T Q P. egrediuntur. Quam varietatem nunc explicare demonstrationibus non est operæ pretium : satis est me experimentis clarissimis comperisse, in plura aqua plena, & globulis vitreis aqua similiter plenis à me ad hunc tantum effectum perferri curatis, ex fundo G. opposito soli directè, præter refractionem quæ fit in V., duplices fieri reflexiones; alias statim per latera versus F. & E circulariter, alias verò versus solem prope perpendicularem B A. ad partem anteriorem, versus H. & I. similiter circulariter ; & non per vnã solam lineam indiuisibilem, sed per plures vtrobique, cum aliqua latitudine, vt sunt in priori reflexione G F. G N. G M. in altera vero G I. G K. G L. quæ latitudo oritur partim ex refractionibus quæ intra globum fiunt, cum aggregatione plurium radiorum ; partim ex magna latitudine corporis luminosi P Q T. vt paulo ante dicebamus.

De Radijs Visus et Lucis

15

Defectus Visionis directæ. Cap. V.

Efectum oculi senilis, totum reducant aliqui ad dilatationem foraminis vueæ. Sed nihil faciunt, nam & supponunt refractiones in oculo, quas nullas esse iam ostendi cap. 3. num. primo: & dilatatio illi foraminis contingit etiam in quacunq; ætate homini, immo eadem hora foramē illud in magna luce cōstringitur, & in minori dilatat; & absolute per omnem oculi conatū foramen semper etiam in senibus cōstringitur, & cessante conatu foramen per naturalem restitutionem in statum suū, dilatat; sed non propterea fit variatio in visione, ut cum dilatat, foramen visio fiat confusa, & perturbata; secus cum cōstringitur. Remotionē vero obiecti ab oculo prodesse seni putant nonnulli, sed etiam ego dum iuuenis essem, antequam defectum in me ipso experer, putabam) quia luce maiori indigeant, quippe exsiccati oculo, & consequenter obtenebrato; per remotionē vero obiecti ab oculo videntur plus luminis complecti. Sed hoc nihil est, nam sequeretur senes circa meridiem melius cernere, quam ad vesperam; non variata tamen obiecti ab oculo ordinaria ordinarij visus humani distantia: quod tamen falsum est. Posset etiam senex non variata similiter distantia, supplere noctū multiplicatis faculis, luminis illud exiguum incrementū ex illa obiecti remotione; & ita bene cernere. Sed & hoc est falsum. Nam quantumcumque varietur intensio luminis, si remotio non fiat, visio nihil prorsus varietur, neque defectui illi senili vel minimum quid occurritur.

Alios etiam audiui hac de re differentes, & ad fractiones intra oculum factas, sese reducentes: Visionem nimirū eo modo fieri censentes, quo cernimus rerum simulacra, etiam cum suis coloribus in pariete, seu papyro intra cubiculum clausum per foramen exiguum fenestra ingressa recipi. Quod tamen à modo nostræ visionis est remotissimum: quia & longe debiliores ibi cernuntur rerum colores, & nō nisi adsit magna luminis copia: secus vero in visione: & omnia cernuntur inuersa, quia radij sese in illo angusto foramine interfecant; quod in oculo neque contingit, neque contingere potest, visio enim fit valde prope foramen vueæ, antequam sese radij visui possent interfecare. Et quia non potest dari in oculo receptiuū illorum simulacrorum. Et quia visio debet fieri in unico puncto qui sit ver tex conij visui, illa vero simulacra occupāt magnum spatium. Et quia plura visibilia simul possunt cerni distincta: vbi vero simulacrum illud vnum, occupat sensorium visus, non dat locum alijs; aut si fiat, simulacra confunderentur & sic nihil distincte videremus. Et quia demum illa simulacra
nihil

nihil aliud sunt nisi lux, & umbra corporum, ut vel sensui est notissimum.

Nos ergo communem & verissimam circa visum doctrinam retinentes, omnia visibilia per species suas inconfusas sphaerice diffusas ad oculum peruenire, & per pyramides, & conos ac triangulos visuales in vnico puncto in sensorio vniri, atque in visione directa per solas simplices rectas lineas, cum suis angulis visuius. Ad visionem ultra alia, requirimus in oculo debitam sanitatem, quae sit in statu perfecto, ad hoc ut visio fiat perfecta; nam ex intemperie; aliove vitio oculi, etiamsi adsint omnia extrinseca necessaria, ut obiectum in debita quantitate, & debita distantia, cum medio perfecte diaphano, ut est aer purus, cum debito lumine, & similibus, visio tamen erit imperfecta, cum multis deceptionibus. Itaque cum oculus iam factus est siccior, ut ferè fit in homine circa quinquagesimum aetatis annum, illum iam defectum patitur ut obiectum propinquum imperfectè cernat, praesertim si sit modicæ quantitatis; quod si sit aliquanto remotius melius & clarius inspicitur, ut propterea seniores remoueant à visu scripturam legendam, quam in situ ordinario legere non possunt. Hic porro defectus, meo iudicio, inde oritur, quod visio in oculo non fiat in vno puncto indiuisibili, sed in tota pupilla, idest in tota superficie humoris glacialis, siue crystallini, ut supra Cap. 3. proposit. prima; & consequenter Pyramis visualis quoad verticem non est simpliciter vna, sed plures, sub eadem tamen basi obiecti visi. Vera enim pyramis visua obiecti B C.

est ex centro pupillæ A.

per radios extremos A B.

A C. & per axem visua-

lem A F. Quoniam tamen

idem obiectum B E. vide-

tur in puncto D. & in pun-

cto E. quæ duo puncta in-

ter se distant notabiliter,

formant etiam duas pro-

prias pyramides, & pro-

prios axes inter se diuer-

sos, D F. E F. ex quo se-

quitur titubatio quædam & confusio visus: quia cum sint varij vertices

dictarum pyramidum visuatum, puta A. & E. & D. situ inter se diuisi,

obiectum etiam apparet in diuersis sitibus multiplicari, ob diuersos axes;

nam fiunt quædam paralaxes visus, siue diuersitates aspectus. Huic defe-

ctui facile occurrit sanus oculus, & vigorosus cum debita temperie, ac suf-

ficienti humiditate pupillæ, quia conatus qui fit virtute spirituum, & ope-

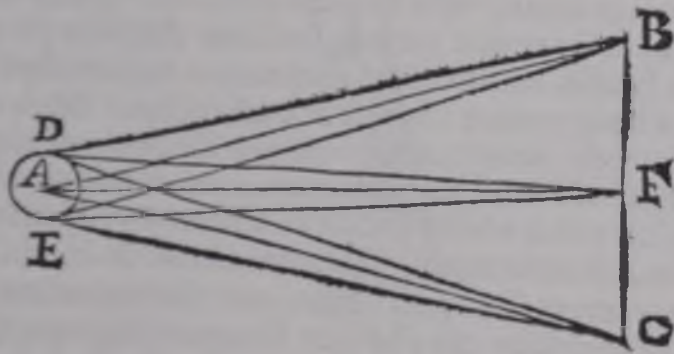
ra quatuor musculorum oculi, qui simul omnes sistunt oculum fixum, &

consequenter totum oculum comprimunt, ac proinde pupillam ad maio-

rem cogunt rotunditatem, ex quo varij illi radij ad perpendicularem vni-

untur, & tolluntur paralaxes, cum constrictione pupillæ in vnicum ferme

axem,

axem A F. obiectumque vnicum cernitur in vnico situ, constitutum quem sane conatum fieri à natura maximè confirmat labor & dolor internus quem sentimus in rebus minutis conspiciendis. Hic tamen conatus spirituum in senioribus, & generaliter oculo existente sicco, frustra fit, neque occurrit defectui; quia glacialis humor in quo fit visio, propter siccitatem, non est tam facile mobilis vt admittat illam pupillæ constrictionem, & axium vnionem: quæ vnio est maximè necessaria ad tollendam illam confusionem obiecti multiplicati per paralaxes: Ideò enim senes discernere non possunt à propinquo caractheres literarum, quia vnusquisque character multiplicatur situ, & vnus occupat alium proximum. Vnde si solum constringatur oculus, & stricta rimula inter palpebras reclinatur, auferitur aliquatenus confusio, & paulò distinctius leguntur caractheres; quia nimirum operatur solus axis ex centro oculi, nam palpebræ tegunt ferè illa alia puncta ne multiplicatis verticibus, multiplicentur axes, & cõsequenter ne fiant paralaxes; quibus impeditis tollitur illa confusio. Cur igitur (dices) idem obiectum clarè cernitur ex sola remotione à visu, vt in distantiori situ collocetur? cur etiam senes quæ sunt remota facile vident absque vilo adiumento perspicilliorum, quæ vero propè sunt nõ ita? Huius rei causam illam ego esse arbitror, quia remotio & distantia obiecti ipsa per se auferit paralaxim; & exiguum illud spatium, quod est sola diameter chrySTALLINI ad summum, fit imperceptibilis in maiori distantia obiecti, quæ in exigua distantia erat perceptibilis. Ita optimè docent Astronomi lunam quidem & alios Planetas qui sunt sub sole facere paralaxim, quia semidiameter terræ est notabilis quantitatis respectu distantia horum astrorum: At vero Solem & Planetas superiores nullam facere paralaxim, quia semidiameter terræ est quantitatis imperceptibilis respectu magnæ distantia Solis & superiorum Planetarum, respectu quorum terra est vt punctum indivisibile.

Obijciat quispiam si tantam confusionem parit exigua illa ac ferè imperceptibilis distantia, quæ est solius diametri pupillæ, faciendo illas paralaxes: cur longe maior confusio non oritur, & longè maior paralaxis, quando vtroque oculo vnum cernimus obiectum, cum sit tanta distantia inter vtroque oculum? Tot sit hæc obiectio multorum ingenia: & ad eam fugiendam multi visum vtriusque oculi fieri voluerunt in vnico puncto retro post oculos, id est in coniunctione neruorum opticoꝝ, vt supra propos. 1. cap. 3. sed eos nequaquam audiendos esse illud me monui. Me vero obiectio hæc non turbat: Vt enim conatus iam dictus vnire potest axes illos varios eiusdem oculi per constrictionem pupillæ, ita eõdem conatus impedire potest, & reuera impedit quominus fiat illa tantopere nocens visui paralaxis: quæ si auferatur, etiamsi per centum varias visuales pyramides quoad verticem, existente tamen vnica & eadem ipsarum basi rei visibilis, inuariato ad oculum situ, ipsa res visibilis cernatur, vnica profecto vt est, ita & apparebit. Cur autem duplex aut multiplex inter se vnus vnus apparet, est sola diuersitas axium, qui faciunt vt diuersi videantur. Sic situs in quibus illa apparet; nã dexter oculus illam in vno situ cernit, sinister;

& ita fit duplex : per conatum autem illum figuntur axes vtriusque oculi in rem quam intuemur, adeo vt per talem conatum totam illam rem, sed solum, exactè circumscribamus; quæ cum sit vnica in unico visu, vnica etiã vtrique oculo apparebit, sublata per illum conatum paralaxi. Aperto quidem oculo statim, citra impedimentum, medietas tota totius hemisphæerij quod est supra horizontem cernitur, nam aliam medietatem aufert nostrummet caput, & fit actu pyramis quedam visualis adeò magna vt probasi habeat totam dictam medietatem totius hemisphæerij totius Mundi visibilis : ad quod non est necessaria refractio in oculo quam ponit Vitel. 17. 3. quia pupilla est proxima foramini vueæ, & per rectam lineam tangitur etiam à radijs lateralibus per integrum quadrantem remotis ab anteriori perpendiculari : Si enim fieret refractio in oculo non possent talia visibilia lateralia continuari cum visis directè, sed fieret deceptio & confusio, quam tamen nemo experitur. Sed in hac magna pyramide quod melius cernitur est id quod directè opponitur visui, quodq; per lineas perpendiculares ingreditur intra foramen vueæ; lateralia vero & ipsa videntur, etiam si oblique incidant in pupillam, sed non clare adeò, neque distinctè. In hac eadem magna pyramide sunt potentia innumerabiles alię pyramides visuales minores, quæ tunc in actu fiunt pyramides per se separatæ quando oculus per suum conatum sibi limitat aliquod visibile, intentione visus in certam rem, seu totam, seu partem : & quo minorem sibi decidit intuemendam, eò clariùs & distinctius eam intuetur; Adhuc tamen, sed confuse, tota illa magna basi in oculum impingente; dummodo non descendat ad indiuisibile, à quo non fiat angulus in oculo, quia non cernitur, vt sup. cap. 4. propo. 2. Hunc conatum intuitiuum si auferas, nihil certè videbis, sed indistinctè & confuse cernes omnia; fiunt enim magne paralaxes vtroque oculo aperto, etiam sanissimo, & in optima temperie constituto; vt constat si remissis & non intentis oculis aliquid inspicias : aut si intento oculo, & cum debito conatu aliquod certum & limitatum obiectum intuearis, & digitum interponas, ille tibi digitus duplex apparbit, cum paralaxi, quia duobus sitibus respondebit, ex irradiatione duorum oculorum, nisi omisso illo visibili priori, figas obrutum in solum digitum, tunc enim vt est vnicus, ita vnicus vtrique oculo apparebit, sublata paralaxi, per axis vtriusque ad vnum punctum directionem.

Contrarium huic defectum patitur visus debilis, qui etiam in iuuenibus sepe reperitur, ex eo si pupilla, id est humor chrySTALLINUS, nimium sit rarus & fluidus. Huiusmodi sanè oculus quo propinquius habet obiectum visibile, eò melius ipsum cernit, quia visibile fortius agit, vt sup. cap. 3. propo. 4. & propterea qui debilem habent visum, applicant ad oculum proximè res minutas visibiles, vt scripturam legendam, adeo vt pene interdum ipsum oculum contingant. Remota vero nequaquam vident, quia parum agunt; dispositio vero fluida pupillæ requirit vehementiore obiecti actionem; quod si vident incertum aliquid vident & confusum.

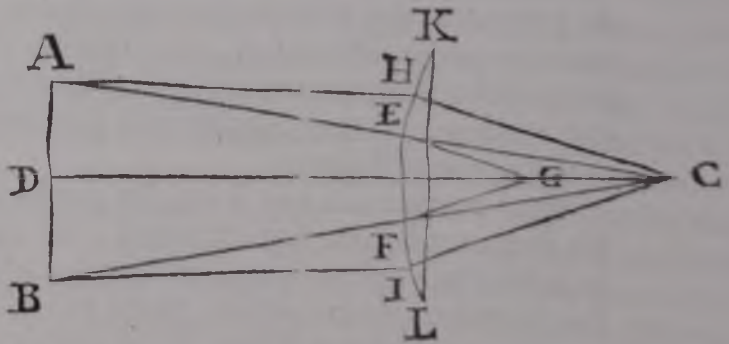

*Adiuumentum commune Visus ex
perspicillijs. Cap. VI.*

Vos præcipuos iam recensuimus defectus in visu occurrentes ex oculi imperfectione, & sane inter se quodammodo contrarios; alterum ex oculi siccitate nimia, alterum ex nimia humiditate: Iam vero ars egregie suppetias fert naturæ. Visus enim senum iuuatur appositione vitri rotundi ad oculum, formæ ferè lenticularis, vt in medio sit crassius, & paulatim versus circumferentiam extenuetur: Tale enim vitrum primo & principaliter aufert paralaxes illas, & consequenter confusionem; quia quod ab intra nõ potest vis uisua suo conatu per spiritus, vt proximo capite docuimus, id ab extra fractio radiorum uisualium præstat; franguntur enim in tali vitro ad perpendicularem, & consequenter uniuntur in ipsa perpendiculari, quæ est axis uerus pyramidis uisualis, ut ostensum est supra cap. 2. supposit. 11. & ostendetur infra cap. 3. quæ unio & congregatio radiorum aufert omnes paralaxes; Deinde uero iuuat etiã uisum quia tale vitrum ampliat quantitatem obiecti uisi, & facit ut maior appareat, quàm sit, quia dicta fractio ampliat & dilatat, angulum uisuum. Sit enim res uisibilis A B. oculus in C. Vitrum K L. pyramis uisionis directæ A C B. axis

C D. radius quidem A C. cum non possit recta penetrare sicuti nec radius B C. ob impedimentum vitri, frangitur uterque in E. & F. & uniuntur in puncto G. ubi non est oculus: Alij uero radij

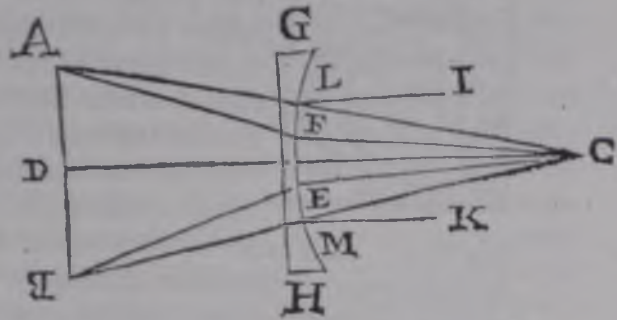

exteriorès, puta radius A H. & B I. franguntur in punctis H. & I ad perpendicularem, vt sup. cap. 2. supposit. 11. & perueniunt ad oculum C. itaq; oculus C. non uidet quantitatem A B. sub angulo directo & naturali A C B. sed sub angulo H C I. qui est angulus maior vt patet, & consequenter res uidetur maior, per supradiçta cap. 2. propos. 2.

Visus uero debilis & ipse optime iuuatur interpositione vitri concaui, quod in medio sit gracilius, & versus extrema semper crassius; in tali enim vitro formæ rerum uisibilium franguntur a perpendiculari, vt docui cap. 2. supposit. 11. Quia igitur uisus debilis ex nimia humiditate & liquiditate hu-

moris chryſtallini vix patitur à re viſibili, vt præcedente cap. 5. dictum eſt; & ex eo tantum iuuatur ſi corroboretur actio obiecti, vt fortius agat in oculum, ſiue appropinquando ipſum oculo, ſiue alia via quando appropinquare non poteſt: Hoc autem præſtat tale vitrum, quia reſtringit obiectum per angulum ſtriſctiorem, quo & ſi res minor appareat quam ſub angulo naturali directo, fortius tamen agit in oculum, quia virtus vnita fortior.

Stringi porro angulū viſuum patet nam ex re viſibili quæ ſit *AB*. radius quidem perpendicularis *DC*. tranſit infractus per vitrum *GH*. ad oculum *C*. extremi tamen radij *AC*. *BC*. franguntur in punctis *L*. & *M*. à perpendiculari verſus *I*. & *K*. Ideo quantitas *AB*. non poteſt videri ſub ſuo angulo naturali *ACB*. ſed radij interni *AF*. & *BE*. franguntur & ipſi à perpendiculari verſus oculum *C*. vt ſup. cap. 2. ſuppoſit. 11. atque ita oculus *C*. videt quantitatem *AB*. ſub angulo *FCE*. qui eſt minor & ſtriſctior angulo naturali *ACB*. & minorem vitri partem occupat, & conſequenter res quidem minor apparebit ſed clarior & diſtinctior viſui debili, propter vnionem virtutis actiue formarū viſibilium erga oculum.

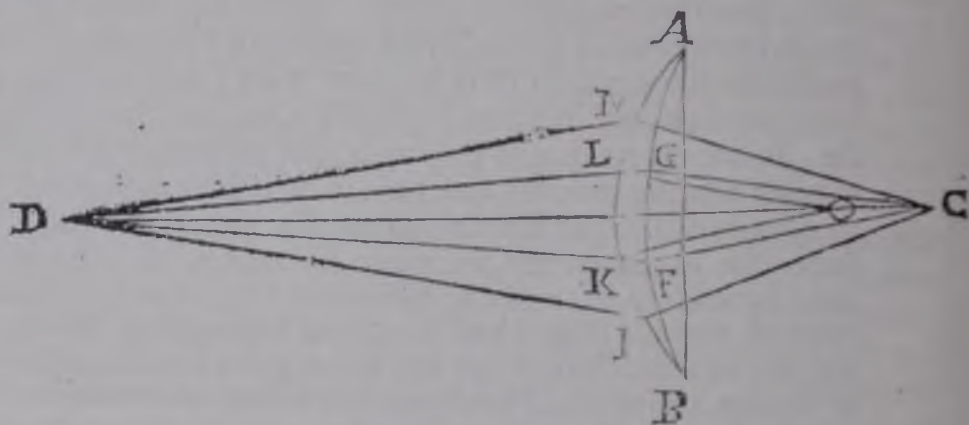

Ac propterea qui talis temperaturæ habent oculum, & viſum debile, vtuntur hiſce perſpicillijs ad ea, quæ remota ſunt, aſpicienda, non ad ea quæ propè ſunt: ſicut econtrario ſenes, id eſt oculi ſicciores, pro rebus propinquis indigent perſpicillijs ſuis, non pro remotis. Et harum differentiarum cauſas iam expoſuimus.

Illud porro circa hæc Vitra ſeu perſpicillia adhuc obſeruamus, ea magis & minus debere ſiue excuuari, ſiue rotundari; non enim conſiſtunt in indiuiſibili; prout neque defectus oculorum ſunt ijdem in omnibus, ſiue in eodem, variata ætate. Nam prout oculus fuerit ſiccior, maior conuexitas requiritur in Vitro, & interdum ex vna tantum parte vitri, altera remanente plana; interdum ex vtraque. Idem dicendum eſt de oculo rariore, nam pro maiori aut minori raritate ipſius, maior vel minor requiritur excuatio in vitro, ad hoc nimirum vt maiores vel minores fiant radiorum fractiones; quo enim conuexum fuerit eleuatius, & concauum magis excuatum, eo fractiones fient maiores, cum minori angulo refractionis, ob maius obuium impedimentum, & conſequenter res maior adhuc apparebit in conuexis, & minor in concauis, quam appareat per vitra minus conuexa, minusue concaua; quia in conuexis remotiores radij à perpendiculari veniunt ad oculum; in concauis verò propinquiores, Ex quo anguli viſiui ibi magis adhuc dilatantur, hic verò conſtringuntur:

tur: & in conuexo quidem extremi radij pyramidis uisualis occupant maiorem partem uitri si sit crassius, cæteris paribus, quam si sit tenuius: & contra in concauis minorē si sit magis quam si sit minus excauatum. Hinc profecto fit ut quæ uitra initio interperiei in propinquis duntaxat rebus cernendis egregie in seruibant, mox aucta intemperre tam in diuersis, quàm in eodem oculo, ad paulo remotiora tantum cernenda inseruiant, alijs variatæ crassitiei, pro cernendis propinquis, subintrantibus; & hoc successiue. Hinc etiam fit ut per uitra crassiora, & eminentioris conuexitatis facilius radij solis ignem accendant; quia plures per fractionem concurrunt: nam ex centro Solis D. per utrum A B. non modo penetrat vnicus radius perpendicularis recta & irrefractus ad punctum C. per suppositionem nostram undecimam supra cap. 2. sed etiam

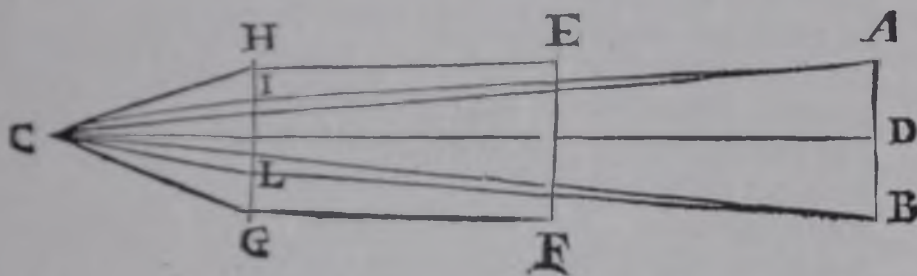

ad idem punctum concurrunt radij obliqui DC. & DF. inter se æquales per conuexitatem AGFB. facta fractione in F. & G. ad angulos fractionis æquales; & ita per aggregationem in puncto C. intenditur lumen & calor adeo ut ignem in eodem puncto accendant. At uerò ijdem radij DF DG. in conuexitate eminentiori ALKB. adhuc magis franguantur, ut nunc exposuimus, & sub angustiori angulo fractionis DLO. concurrent in O. radij tamen DI. DM. concurrent ad C. facientque angulum ICM. maiorem, quam erat angulus FCG. & consequenter plures radios includentem; quare etiam tam lumen quàm calor erit intensior, atque ob maiorem aggregationem radiorum, ignis accensio facilior. Hinc etiam patet ex similis figuræ uitro crassiori, propinquius vniri radios, & concurrere citius per fractiones ad perpendicularem, remotius uerò ex subtiliori: nam radij DK. DL. concurrent in O. ijdem uero radij DF. DG. concurrent in C. Per uitra tamen concaua ignis accensio fieri non potest. Non enim uniunt radios ad perpendicularem, sed eos dissipant à perpendiculari, ut iam est explicatum.

Hic

Hic tamen quæret aliquis cur vitra senum in rebus remotis cernendis non modo nihil profunt, sed etiam plurimum obsunt visui cuiunque, & confundant? quod sicuti sensui, & experimento est notissimum, ita rationi videtur omnino contrarium. Esto enim senili visui suapte natura forti non sit necessarium vitri adiumentum pro remotis rebus inspiciendis, cur tamen obest tale vitrum? cur visum confundit? nonne ex dilatatione anguli res adhuc melius cernitur? Eadem ratio videtur de remotis quæ est de propinquis, ut eadem fractiones radiorum fiant, & anguli visui dilatationes. Ac quemadmodum eadem vitra conuexa, sano etiam iuuenum visui, in propinquis cernendis, licet necessaria non sint, profunt tamen utcunque saltem in, dilatando angulo visivo, & ampliandis obiectis visibilibus, ita deberet idem vitrum hunc eundem effectum proportionaliter producere tam seni quam iuveni in remotis, & nihilominus utrisque æquè nocet & plurimum confundit. Dicit fortasse aliquis, id ex eo contingere quod radij extremi directi A C. B C. remoto existente visibili A B. cum prope accedant ad perpendicularem D C. partim recta penetrare ad oculum C. per vitrum H G. & partim frangi ex proximis punctis I L. Vnde sequatur confusio, dum res cernitur per plures pyramides. Id verò incommodi nequaquam accidere si visibile sit prope puncta E F.

eò quod radij E C. F C. cum sint remoti à perpendiculari uim non habeant recta penetrandi, sed solù refracte & perueniant ad oculum C. per puncta vitri H. & G. supra cap. 2. suppositione 10.

Hæc tamen non posse consistere facile ostenditur, dum scimus granum millij, imo minimum apicem, si sit prope, projicere radios suos extremos perpendiculari longe propiores, quàm projiciat mons magnus remotior; & tamen mons interposito vitro confuse & perturbate cernitur; granum vero, & apex, clare & distinctè ad nostrum perueniunt visum. Sed de hoc plura sequenti capite. Illud duntaxat moneo, vitrum lenticulare multo magis obesse visui debili in remotis, quàm cæteris, nam si absque vilo interposito corpore remota non agunt in visum debilem, quomodo agent interposito vitro, quod & si perspicuum sit, habet tamen aliquid opacitatis?

*Vitraperspectiua etiam ab oculo remotiora
in visumira operantur. Cap. VII.*

Ommunissimus perspicillorum vsus, & passim omnibus peruius est, ut ipsa oculis proxime applicata, suos effectus hactenus expositos operentur. Quoniam tamen radij visuales ex obiectis ad vitrum peruenientes, suas fractiones ultra vitrum ad partes remotiores, plurimum variatis concursibus, exercent, necessario sequitur ut varij etiam inde consurgant effectus.

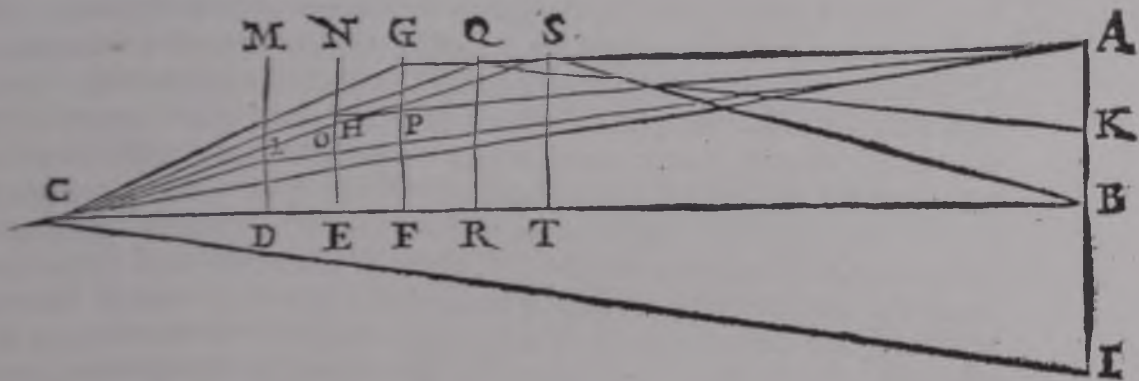
Atque imprimis illud animaduerti, si loquamur de vitro senili, seu lenticulari, oculum quemcunque sibi limitare & determinare certum spacium, certamque distantiam, in qua operetur visio trans dictum vitrum, ab oculo remotum; ultra quod spacium si adhibeatur, non possunt amplius uisibilia per radios illos in vitro fractos uideri, uisione recta, ordinaria, & naturali. Sed præterea etiam formæ rerum visibilium, ad determinatum spacium suas omnes, in prædicto vitro, absoluunt fractiones; ultra quod spacium fractio uera, propria, & primaria, atque utilis, nulla fit, si res ipsa uisibilis remotior sit à vitro, quam uitri ipsius uis postulat ac natura. Cuius quidem utriusque spacij utrinque limitatio & determinatio, tum à magnitudine ac paruitate uitri secundum diametrum pendet, tum etiam multo magis ab eleuatione & decliuitate conuexitatis. Quæ enim uitra maioris sunt eminentiæ, & decliuitatis, breuius requirunt utrunque spacium; quæ uero minoris, longius; ut & experimenta docent, & ratio cogit: nam ubi est maior eminentia & decliuitas, ibi etiam maior est fractio, quia maius impedimentum in quo radij impingunt, & strictior consequenter est angulus fractionis, cum maiori remotione radij refracti à suo radio directo. Vnde fit ut tales radij, qui fuerint inter se æquales, citius coeant in perpendiculari; qui uero coeunt sub minori fractione, tardius coeunt, & remotius, ut etiam precedenti capite dicebamus. Fractionem uero maiorem fieri ubi maior est resistentia, præter experimenta, etiam ratio suadet: Radius enim quo minus fuerit impeditus eo rectius penetrat, & si frangitur, frangitur propter resistentiam: Cui parum resistitur, parum frangitur; cui plus resistitur magis frangitur; cui nihil, is recta penetrat irrefractus; Solus perpendicularis est adeo fortis ut aut nihil penetret, ubi corpus fuerit opacum, aut recta pertransseat sine fractione quæcunque fuerit resistentia, dummodo corpus oppositum fuerit perspicuum. Sed hæ fractiones adhuc maiores uel minores sunt ex figura & quantitate inæqualitatis in crassitie & subtilitate corporis oppositi.

Horum spacionum determinationem vt declarem, & ostendamus, necessario sunt à nobis ea nunc separanda, & vtrumque seorsim explicandum, seorsimque experiendum, quia effectus vicinitatis rei ad vitrum, confundunt & turbant effectus vicinitatis oculi ad idem vitrum: & e contra.

Nunc igitur assumpto vitro lenticulari, vt inueniamus spacium maximum in quo oculus operetur, obiectum visibile est ab ipso vitro, & ab oculo notabiliter remouendum. Atque hoc sit lucerna noctu ardens. Eius sane flammam, seu lucem, si apponas vitrum lenticulare oculo, videbis vti est: Remoueas deinde vitrum ab oculo per rectam lineam sensim & paulatim versus lucernam distantem, videbis trans vitrum lucem illam paulatim excrescere, quousque occupet totum vitrum; & tunc nihil cernes nisi totum vitrum illuminatum, acuiturque lux illa in oculo adeo vt reducatur fere ad punctum, cum magna ipsius intensione: Quod si adhuc ulterius remoueas vitrum ab oculo, nihil talis lucis distantis cernes, nisi ipsammet totam inuersam. Idem contingit cuiunq; visibili. Itaque spacium maximum quo res ab oculo cerni possit recta & non inuersa, est punctum illud ubi res incipit inuerti per vitrum, ita ut superiora fiant inferiora, & e contra: & dextera fiant sinistra, ac sinistra dextera. Rationem huius determinationis spaci, ex parte oculi, remoto existente obiecto visibili, si potero reddere non pigebit.

Sit igitur res uidenda A L. axis uisualis C. B. vitrum verò sit primo vbi

est linea M D. cuius vitri centrum sit D. certe medietas obiecti, quæ est A B. irrefracta venit ad oculum C. & facit angulum, aut potius semiangulum uisualem, A C B. Radius tamen A I. frangitur in I. & peruenit fractus ad C. per radiū refractum I C. oculus itaque C. trans vitrum lenticulare M D. videt obiectum A B. sub angulo fractionis I C D. Remoueat inde vitrum & ponatur ubi est linea N E. certe radius A I. impingens in vitrum N E. in puncto O. non potest peruenire ad oculum C. quia ibi facit aliam fractionem in O. quæ non potest peruenire ad C. sed cadet linea fracta inter C. & D. Radius tamen A H. frangitur in H. & peruenit ad oculum.

oculum C. per radium fractum H C. & visibile A B. occupabit partem maiorem vitri E H. quam sit pars eiusdem vitri D I. facitque maiorem angulum visuum H C E. quam sit angulus I C D. & consequenter res A B. & maior, & propinquior apparebit, per ea quæ sunt à nobis supra explicata cap. 4. propos. 2. & tradit Eucl. Theor. 8. opt. & Vitel. 129. 4. Promoto vltterius vitro vbi est G F. eadem ratione radius A H. non potest frangi in P. vt fractus perueniat ad C. sed radius A G. per suum radium refractum G C. coniungit rem A B. cum oculo C. qui oculus per dictum radium A G. G C. uidet rem A B. occupantem totum vitrum vsque ad extremam ipsius circumferentiam G. ac proinde res A B. adhuc maior & propinquior apparebit, sub angulo minori visuo G C F. si adhuc vltterius promoueat vitrum vsque ad Q R. obiectum A B. totum videri non poterit, trans vitrum Q R. ab oculo C. sed pars ipsius, puta K B. quæ occupans totum vitrum Q R. videbitur per radium directum K Q. & per refractum Q C. cum maiori adhuc excrementia, & appropinquatione proportionaliter. Ac demum si vitrum collocetur in S T. ab oculo C. remotius, solum minimum visibile, quod supponimus esse vnicum ferme punctum B. per radium directum B S. & refractum S C. ab oculo C. videbitur, occupans totum vitrum S T. Hoc idem poteris etiam sola luce experiri, ut si lucenti Soli obijcias pannum aliquem, seu linteolum, ei que vitrum hoc lenticulare proxime applices, ac paulatim id à panno remoueas, uidebis lucem in panno semper magis acui, & tunc ad vnicum ferme punctum omnes radij solares, quotquot in vitro toto recipiuntur, concurrunt & aggregantur, manente toto reliquo spacio vitri sine luce in tenebris: & in hoc puncto quod est C. existente vitro in T. ignis per dictam aggregationem facillime accendetur. Sed & hoc infra fusus explicabo. Iam verò si vltterius vitrum promoueat nihil rei A B. videbitur, visione recta, & naturali; quandoquidem nulli sint amplius radij ipsius qui per vitrum penetrantes possint ad oculum peruenire; Vltimus enim fuit radius B S. reliqui omnes quotquot sunt inter B & A. infra radium A G. ad vnicum punctum in C. sunt redacti: alij verò qui sunt supra radium A G. extra vitrum proijciuntur. Res tamen ipsa iam inuersa cernetur, de qua inuersione postea agemus. Totum ergo spacium intra quod oculus potest obiecta remota cernere per vitrum lenticulare, erit ad summum à C. vsque ad R. ultra quod spacium si vitrum collocetur, aut nihil rei videbitur, puta in T. aut ea tota inuersa cernetur, & hoc spacium esse valde exiguum experimenta docent, & ratio angulorum fractionis confirmat.

Quæcunque tamen per hoc vitrum intra prædictum spacium à quocumque oculo cernuntur, ea imperfecte, confuse & turbate cernuntur; cuius confusionis causa aliqua nobis est assignanda.

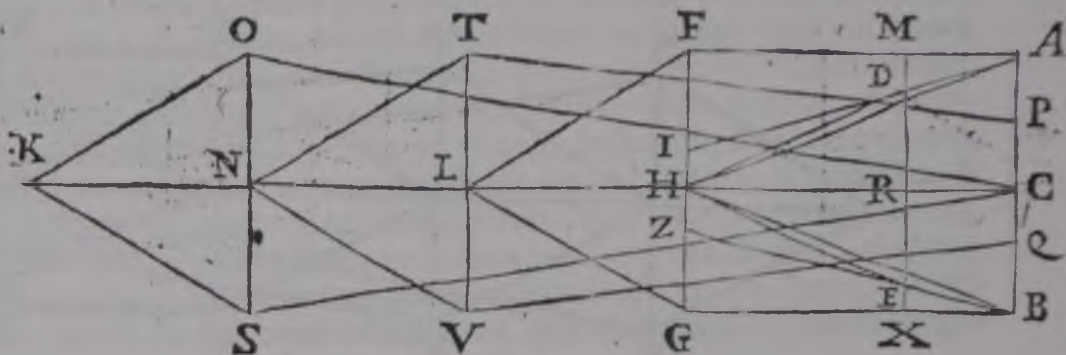
Duo itaque sunt in vitro perspectiuo consideranda. Alterum quod habet à materia, vt sit diaphanum, & transparent; alterum quod habet ab arte, vt sit talis figuræ, puta lenticularis. Si spectetur priori modo, vitrum

hoc cum sit exiguae quantitatis & minime crassitiei, facile penetratur, etiam per lineas directas, quantumcunque super vitrum obliquas, atque sine fractione, à lumine & colore: quatenus tamen est talis figuræ, potest etiam facere iam toties explicatas fractiones. Quid mirum igitur si res utubanti visu confusa cernatur, cum tot confusis radijs partim directis, & partim refractis, & pyramides, & axes visuales multiplicentur, & fiant paralaxes? Cur autem si propinquum sit obiectum confusio hæc non turbet visum, dicitur paulo post suo loco. Atque ex his soluitur plene difficultas ad finem præcedentis capituli proposita, nam præter radios refractos, penetrant etiam directi, non ex propinquitate ad perpendicularem, sed ex ipsamet natura vitri, quod & admittit à remotis obiectis directos radios irrefractos, & propter figuram frangit alios, & ad oculum simul dirigit cum directis.

Iam verò restat dicendum de alio spacio, quod etiam res ipsæ visibiles sibi certum determinant, & ex propria natura deposcunt. Atque ut hoc vel ipsi sensui appareat, debet oculus esse extra suum spacium quod iam reperimus, ne effectus vicinitatis oculi ad vitrum, confundant effectus vicinitatis vitri ad visibile. Sumpto itaque vitro lenticulari, & eo admoto ad rem visibilem, oculus vero sit quidem remotus à vitro, ut dictum est, sed tamen in eadem linea cum re visibili, & centro vitri: Remoueat paulatim iam dictum vitrum à re visibili, certe oculus cernet tantisper rem illam semper ampliari magis, & excrefcere; sed paulo post, continuata remotione, sensum visibile illud in vitro totum confunditur, nec amplius videtur, uisione saltem ordinaria, & naturali. Hoc sane experimentum potest adhuc sola luce fieri, & absque oculi trans vitrum inspectione; reperta namque assumpti vitri lenticularis distantia spacij, per oculum ut supra determinati, ad eandem distantiam, teneatur post tale vitrum linteolus, siue papyrus, aliudue corpus huiusmodi, tum accedatur ad lucernam, flammæque rutilanti vitrum approximetur, nulla certe initio lucis aggregatio, nulla ipsius intensio, in linteolo apparebit; sed tamen si paulatim & sensim à lucerna vitrum remouebis, & simul cum nitro linteolum, nihil uariata priori distantia inter ipsum & vitrum iam constituta, cernes lucem illam, quæ trans vitrum penetrat, in linteolo magis ac magis intendi, atque acui; & cum primum perueneris ad maximam lucis intensiorem, & maximum acumen, siste gradum; habes enim spacium quod per tale vitrum sibi res quæcumque visibilis maximum determinat; ultra quod non fit amplius radiorum uera, primaria, & propria fractio. Et ratio est, quia vitrum est quantitatis exiguae per diametrum, quæ cito per uarios incidentiæ radios tota percurritur, & absoluitur, in quo faciebat fractiones: & tunc demum est absoluta huius vitri operatio, quando minimum visibile rei uisæ per fractiones non potest uideri, nisi per radios qui in extremam vitri incidunt circumferentiam; non admodum dissimili ratione, atque supra docuimus fieri ab oculo certam spatij determinationem. Ut si visibile totum sit A. B. cuius uero ipsius particula visibilis sit punctum C. (de quo minimo uisibili

sibili egimus sup. cap. 3. propos. 5.) & ei applicetur uitrum in R. super axe visuali K C. oculus uero sit in H. remotus à uitro per totum spacium ipsi oculo determinatum, quod sit R H. certe obiectum A B. cum nō possit pertransire irrefracte per radios directos A H. B H. pertransibit per radios alios magis externos, ut sunt A D. B E. & per ipsorum fractos

D H. E H. occupabitque in uitro partem ipsius E D. Oculus itaque H. uidebit totam rem A B. sub angulo uisus D H E. paulo maiorem quam sit, quia radij fracti D H. E H. paulo maiorem aperiuunt angulum quam sit angulus directus A H B. Si uero uitrum magis remoueat & ponatur orthogonaliter in H. oculus uero ut prius distet tantundem, & sit in L. obiectum A B. non potest peruenire trans uitrum F G. ad oculum L. nisi per radios qui sint exteriores radijs A D. B E. Hi enim directe ad uitrum F G. tendentes, minorem partem uitri occupabunt, puta I Z. quam sit pars D E. quam prius occupabant; Anguli enim B A I. A B Z. sunt acuti, atque ideo lineæ A I. B Z. non sunt parallele; sed per pronuntiatum 13. primi elem. Eucl. ex hac parte semper magis sibi appropinquant, donec ad unum punctum coeant. Quod si puncta I & Z. in uitro F G. sunt propinquiora centro L. quam puncta D E. eiusdem uitri, fractiones etiam fient ad puncta propinquiora in axe K C. Atqui spacium H L. equale ponimus spacio R H. non ergo fractiones ex I. & Z. peruenient ad L. sed ad aliud punctum inter L. & H. Alij ergo radij qui sint extra prædictos A D. B E. peruenient ad oculum L. trans uitrum F G. puta radij A F. B G. qui fracti in F. & G. perferunt ad oculum L. obiectum A B. per radios fractos F L. G L. & ita oculus in L. uidebit obiectum A B. sub angulo uisus F L G; maiori quam esset angulus uisus D H E: ut facile probari potest si intelligatur ducta una recta linea ab H. ad M. Constituetur enim triangulum rectangulum H M R. equale & simile triangulo L H F. nam basis R H. æqualis est basi H L. ex constructione, & latus R M. æqua

N. vel ad summum vsque ad K. supposito quod vitrum in N. positum nullos alios admittat radios rei visibilis refringendos nisi illos quos minimum visibile ad extremam ipsius transmittit circumferentiam.

Lux etiam, eundem prorsus parit effectum: quod si placuerit, poteris linteolo experiri. Sit igitur vitrum proximum luci A B. linteolus vero circa punctum H. seruata semper iam exposita distantia, videbis initio in linteolo trans totum vitrum perinde lumen transfundi, ac si pene vitrum non adesset. Si tamen remoueas vitrum sensim à luce A B. versus R. videbis in linteolo F G. lumen per vitrum transiens paulatim acui, & simul intendi circa centrum, circumferentiam vero vitri per quandam vmbra[m] versus centrum semper magis obscurari: quia nimirum radius A F. qui deberet recta pertransire per M. in F. & radius B G. per X. in G. si non esset impedimentum, & consequenter deberent illuminare in linteolo punctum F. & punctum G. franguntur in M. & X. & descendunt, atque illuminant, verbi causa, puncta I. & Z. necesse itaque est vt pars linteoli F I. & G Z. tota obscura maneat & adumbrata, cum nulli sint radij lucis A B. qui illam possint illuminare: Pars tamen I Z. per radios A D I. B E Z. illuminata habet lumen intensius, quia præter ordinarios radios qui veniunt ad eam ex A B. intra prædictos radios A I. B Z. existentes, aggregantur ad eam illuminandam etiam radij omnes externi, quotquot diffusi debantur inter radium A F. & A I. ex vna parte, & ex altera inter radium B G. & G Z. totis triangulis A F I. B G Z. obscuris manentibus in tenebris, & luce priuatis, quia ipsorum tota lux per fractiones permiscetur luci quæ est inter I. & Z. Ac sane retrocedendo quo magis à luce A B. remouebis vitrum cum linteolo, ob easdem rationes semper magis videbis circulum per vitrum adumbratum obscurari, lucem vero acui & intendi, quousque peruenias ad N. nam in linteolo in K. posito vnicum ferme punctum lucis intensissimæ perspicies, vbi ex solo centro corporis luminosi totum vitrum O S. luce repletur, & totam illam lucem frangit, eamque totam ad vnicum punctum K. cogit, & aggregat intra radios O K. S K. quicquid autem est extra dictos radios O K. S K. obscurum est & tenebrosum, quantum respondet magnitudini vitri O S. ob causam supra dictam. Atque ex hoc pari ratione determinatur spacium rei de quo nunc diserebamus.

Grauem hic ego difficultatem non debeo dissimulare; ea verò est, cui obiectum remotum non venit per vitrum lenticulare ad oculum clare & distincte, sed turbate, caliginose, & confusè, vt iam est à nobis expositum: Propinquum vero secus, clare, & distincte, per radios hosæ fractos, oculi præsertim senili, se exhibeat intuentum: cum tamen confusio illa ex mixtione radiorum directorum cum fractis, magis videatur adhuc timenda in propinquitate obiecti, quod per radios directos adhuc fortius potest operari.

Quid de hac difficultate ipse sentiam paucis expono. Mihi profecto certum est veras, primarias, & proprias fractiones in hoc vitro à rebus. se-

in tantummodo, dum vitrum est intra spacium rei iam explicatum, quo decursio spacio radij seu formæ rerum visibilium à vitro amplius non admittuntur, ut iam ratione & experimentis satis confirmavimus; ac propterea dum vitrum est intra spacium rei, ea trans vitrum cerni non potest, nisi per solos radios refractionis, quia nulli ipsius radij directi recta penetrant, uno perpendiculari excepto, oēs alios vitri natura seu potius figura necessario refringente. Si tamen extra prædictum spacium, post absolutas omnes veras & proprias fractiones, adhuc obiectum, licet sit remotum, trans vitrum potest cerni in suo situ & positione naturali, hoc certe efficit propinquitas oculi ad vitrum, quam diximus suos gignere peculiare effectus; nam si oculus fuerit semper in fine sui spacij, vitrum verò extra spacium rei, quocumque pergas, siue procedendo, siue recedendo, semper videbis vitrum planum obiecto visibili eodem modo, absque ulla alteratione: Si verò & oculus fuerit extra suum spacium, & vitrum extra spacium rei, siue accedat, siue recedat, nihil rei videbit, nisi per ipsius inuersionem. Itaque alteratio hæc in oculi vicinitatem tota est transfundenda; Nam & in luce idem contingit. Ipsius enim fractio, & aggregatio illa magna, non fit nisi panno seu linteolo existente circa finem spacij per oculum determinati: Quod si pannus appropinquet vitro, cessat illud acumen lucis, illaque aggregatio, nam cessat & tanta fractio: quare & pannus incipit illuminari ibi, ubi erant tenebræ à vitro per fractiones supra explicatas factæ. Quæ vel sensui experienti sunt, notissima: unde & constat manifestè propinquitatem oculi, seu alterius rei recipientis, siue formas rerum visibilium, siue lucem, alterare, variare, immutare, & impedire effectus fractionum in vitro, quæ naturaliter in eo fiunt à radijs obiectorum.

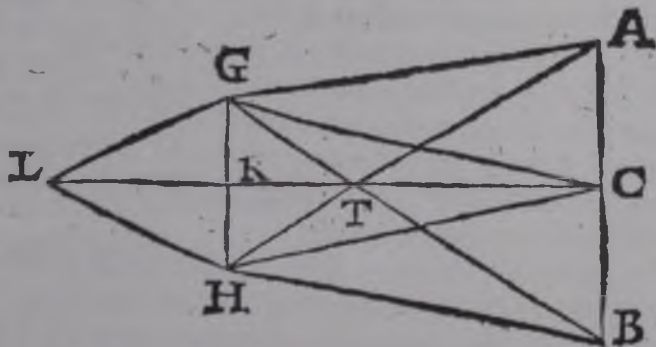
Certum præterea mihi est, nimiam propinquitatem vitri utrinque consideratam, siue ad obiectum, siue ad oculum, impedire plurimum fractiones, quibus solis debetur quicquid admirabile contingit visui ex specillis vitreis: & ratio impedimenti est, quia propinquitas nimia ex parte rei, facit ut radij directi à re usque ad vitrum sint valde exigui, & insensibilis pene quantitatis; ut propterea frangi non possint, sed sine fractione tendunt ad oculum, perinde ac si obiectum esset in ipso vitro, & inde incipiat suas formas diffundere absque ullo impedimento. Similiter ex parte oculi, alteriusve rei, visibilia aut lucem in se recipientis, si sit exigua admodum distantia ad vitrum, radij in vitro fracti, absque ullo pene fractionis effectû recipiuntur; quia ubi primum incipiunt frangi & inclinari, ibi statim excipiuntur prope angulum fractionis; neque datur locus inclinationi, quæ in progressu tantum, non autem in sui initio fit sensibilis. Quædâ itaque & vitrum, & oculus sunt intra spacium quod res visibilis sibi exposcebat, & neque oculus neque res ipsa proximè vitro adhæreant, cessat omnis directâ visio, & soli fracti radij operantur, magis aut minus, prout magis aut minus & res & oculus vitro appropinquant, aut ab eo remouentur, sed intra spacium utriusque & tunc res optime & maxi-

6. non enim per fractiones in ipso factas projicit radios extra circumferentiam, vt lenticulare; sed eos semper magis ad centrum cogit & angustat, quosque tandem ob nimiam angustiam, & restrictionem anguli visui, res omnino reddatur inuisibilis. Ex quo etiam habet ut per maiorem remotionem ipsius tam à re visibili, quam ab oculo, ipsam semper minorem representet, & remotiorem, vsquequo tota pereat; Vterque verò hic defectus soli restrictioni anguli visui est tribuendus. Non negarim equidem etiam vitra isthæc concaua omnem ferme oculum confundere, excepto illo qui habet temperiem nimis humidam, & fluidam; nam reliqui duplicant pari ratione vt supra dictum est de lenticulari visum, per radios partim fractos partim directos. Præterea vitrū cauū in propinquis, parum quidem iuuat visum debilem, quia non tantopere stringit angulum visuum vt in remotis, (ex hoc autem iuuabatur visus debilis) non tamen ei obest radorum confusio in remotis; si enim sublato vitro hic visus non mouetur ab obiecto remoto per integros & totales ipsius directos radios, multo minus mouebitur per eosdem trans vitrum iam per factas fractiones debilitatos; à fractis tamen mouebitur, propter unionem virtutis, per anguli visui restrictionem, vt est iam à nobis explicatum.

Quærenti verò undenam fiat ut existente oculo & vitro extra vtrunque spacium, res per vitrum videatur inuersa, & admodum exigua? Respondendum mihi videtur, radios quidem rei visibilis, seruato ipsius situ, & positione, non posse extra dicta spacìa per vitrum ullo modo, ut iam ostensum est, neque directè, neque refracte, primaria refractione vsque ad visum penetrare. Omnes enim tales radij iam sunt ad vnicum punctum redacti, sed intra spacium assignatum; alij uerò projiciuntur extra vitrum. Atque hinc rei inuersionem sequi necesse est, nam radij omnes rei visibilis A B. quotquot impingunt in vitrum, facti sunt inutiles, neque possunt ad oculum remotum peruenire vt iam est ostensum, etiam puncti C. seruato rei situ, ipsiusque positione; cuius radij utiles vltimi C H. C G. iam reducti fuerant ad extremam vitri circumferentiam G. & H. Igitur ex puncto A. existente supra axim, siue maius, ad dexteram axis L C. quotquot radij perungunt ad vitrum, extra rei & oculi spacium positum, vt dicebam, penetrare non possunt vsque ad oculum per superiorem vitri partem, quæ est G R. nam vltimus fuerat radius A G. utilis, reliqui aut sunt extra vitrum, aut inhabiles ad penetrandum versus oculum remotum,

tum, quia fracti omnes cadunt intra spacium $L T$. Idem est de alia parte opposita, inferiori uidelicet, seu sinistra $C B$. nam & eius radij quotquot perueniunt ad reliquam vitri medietatem inferiorem, siue sinistram $R H$. facti sunt inutiles oculo remotiori à puncto concursus dictorum radiorum, ipsius enim soli radij, & ultimi, utiles erant $B H$. & $C H$. ijsque iam amissis per vltiorem remotionem, nullus amplius penetrat, sed extra vitrum omnes proijciuntur, considerata altera vitri portione, quæ est $R H$. Nihilominus tamen ex A . alij radij qui interfecent axim $L C$. perueniunt ad vitrum, sed ad partem eius oppositam, quæ sit $R H$. vt est radius $A H$. & à puncto B . similiter secans axim radius $B G$. peruenit ad vitri partem oppositam G . & punctum sectionis dictorum radiorum in axi commune erit T . Idem faciunt omnes radij intermedij, quicunque egrediuntur ex tota inferiori parte siue sinistra $C B$. recipiuntur enim per intersectionem in axi $L C$. in parte sola superiori siue dextera vitri $G R$. & inde fracti de more perueniunt ad oculum L . qui per punctum superius seu dextrum vitri G . cernit punctum inferius seu sinistrum rei visibilis quod est B . & per punctum H . cernit oppositum, nimirum punctum A . & sic de cæteris. Atque hinc habemus rei visibilis totam inuersionem.

Quod autem semper minor videatur res visibilis, quo magis seu vitrum recedit ab obiecto simul cum oculo distante, seu oculus à vitro, hoc efficit acumen anguli visui, qui ordinaria lege optice semper magis acuitur quo maior fuerit distantia inter oculum & obiectum, vt posuimus supra capite 4. propof. 2. Aut si quid faciunt refractiones ex inuersione iam explicata, optime sequitur, ut sicut ex maiori remotione vitri & oculi ab obiecto recto obiectum ipsum per refractiones augebatur, ita per inuersionem fiat contrarium, nempe vt dicta remotio stringat angulum visui, & rem visui imminuat eam à circumferentia vitri ad centrum ipsius compellendo, iuxta id quod efficiebat vitrum excauatum: Vbi enim desinunt fractiones in recta operatione, ibi incipiunt alix per inuersionem; redeundo à circumferentia ad centrum: nam recta operatio in circumferentia vitri terminabatur.

Habemus itaque hæctenus multos mirabiles effectus quos dicta vitra operantur si oculus ab ipsis sit remotior; sed & alios adhuc admirabiliores sequenti capite recensebimus.

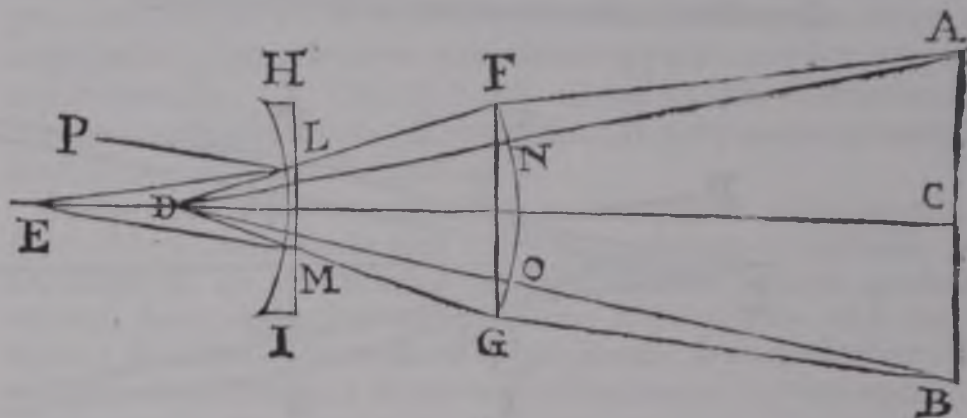
Utrunque vitrum tam lenticulare quàm excauatum potest simul visui in seruire.

Cap. VIII.

Efectus nostri visus qui ex oculi intemperie solent nobis contingere, quomodo arte tolli possint beneficio vitrorum perspectiuorum satis docuimus supra cap. 6. Iam verò quoniam patimur passim omnes tam senes quàm iuuenes, cuiuscunque temperie sit oculus, communissimum alium defectum, quem natura secum fert necessario, vt quæ ualde remota sunt, si tamen intra sphaeram actiuitatis rerum visibilium existat oculus, ea valde imperfecte & confuse cernantur, tam propter retusam actionem formarum rerum visibilium, quæ in maiori distantia minus pollent in representando obiecto, vt supposuimus cap. 3. suppos. 4. quàm etiam propter restrictionem anguli visui, vt explicauimus cap. 3. propos. 5. & cap. 4. propos. 2. Vitrum quidem excauatum in remotis debilem visum inuat plurimum, sup. cap. 6. sed hoc adiumentum locum habet in remotis duntaxat illis, quæ fortis & sanus visus posset suo Marte absque vlllo externo adminiculo complecti. Cogimur etenim dare virtuti visus certum spacium, ex quo, sublatis alijs impedimentis, visibilia commodè perueniunt ad oculum. Quod tamen habet aliquam latitudinè, prout nis visua fuerit in aliquo purior & perfectior, quàm sit in alio. Ultra hoc spacium aut vix, aut ne uix quidem res potest cerni; & tunc vitra excauata debili visui nihil sola prosunt. Huic igitur communissimo defectui nò sine maxima admiratione ars adhuc facile potest occurrere per eadem vitra perspectiua, vtroque simul adhibito, & lenticulari in parte anteriori, & excauato in posteriori, non procul ab oculo, cum certa tamen distantia inter ipsa, & inter oculum & vitrum anterius. Cæterum iam vidimus quæ ualde remota sunt per vitrum lenticulare cerni quidem cum ipsorum incremento, remoto vsque ad certum spacium ab oculo vitro prædicto, sed turbatè, indistinte, & confuse propter mixtionem radiorum visualium directorum cum fractis. Si igitur aliqua ratione tolli posset hæc confusio, ita vt sublatis radijs directis, per solos refractos fiat visio, ex duplici capite illa clara esset, & distincta, tum ex sublata confusione prædicta, tum ex rerum visibilium dilatatione, & consequenter ex maiori actione eiusdem rei visibilis in visum, dum minima visibilia maiora fiunt, & multa minima minimis de se inuisibilia, minima saltem fiunt & visibilia. Tollitur itaque confusio illa, & extinguuntur radij directi puta A E. B E.

per appositionem vitri H I. excavati inter oculum E. & vitrum lenticulare F G. tunc enim obiectum A B. quod cernebatur in D. confuse per triangulum directum A D B. & simul per aliud triangulum siue pyramidem

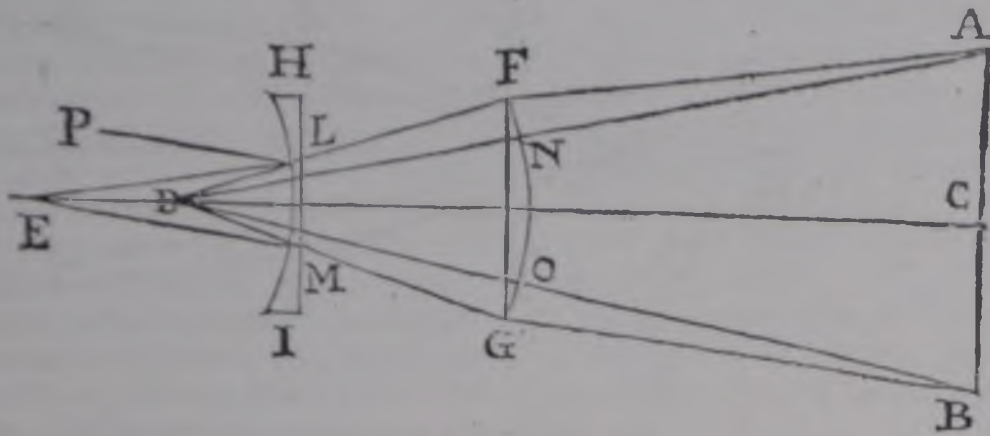

refractam F D G. posito vitro excavato vbi est H I. radij extremi refracti F D. G D. iterum franguntur in punctis L. & M. à perpendiculari, ex dictis cap. 2. suppos. 11. & fiunt radij iterum refracti L E. M E. concurrentes in E. Igitur oculus positus in E. videt obiectum A B. per solos dictos radios bis refractos videlicet E L. E M. & L F. M G. Radij vero directi A D. B D. pereunt, siue penetrent irrefracte etiam per vitrum H I. siue in eo frangantur à perpendiculari : semper enim concurrent in axe E C. aut ad punctum D. aut ad aliud quod non potest amplius idem esse cum puncto E. quia neque ijdem, neque æquales possunt esse anguli tam incidentiæ quam secundæ huius fractionis, cum angulis incidentiæ & fractionis linearum L E. M E. & L F. M G. ex punctis autem A. & B. non possunt radij directi vsque ad E. recta protendi quia & si prima corpulentia vitri F G. eos omnino non impedit impedit tamen altera superaddita priori, nempe vitri H I. Atque hinc patet totam auferri confusio- nem, & obiectum clarè videri sine nebula aut perturbatione ; Sed & rursus obiectum A B. videtur longè maius, ob dilatationem ipsius in vitro F G. propter fractionem in F. & G. cum occupatione totius vitri F G. vbi directi radij non occupant nisi partem vitri N O. Neque dicas alterum vitrum restringere visum sub angulo L E M. qui est minor angulo primæ fractionis L D M. per propositionem 16. primi lib. Elem. Eucl. quoniam angulus L E M. qui stringitur per vitrum H I. iterum dilatatur per lineas primæ fractionis L F. M G. & oculus in E. cernit rem A B. occupantem nihilo minus totum vitrum F G. nam visio hic fit per triplicatas lineas E L. L F. F A. Itaque angulus visus L E M. æquipollet angulo visuo F D G. Sicut igitur angulus fractionis primæ F D G. maior est angulo directæ visionis A D B. vt constat, & consequenter res A B. visa per angulum F D G. est maior quam si videatur per angulum A D B.

ita etiam angulus LEM . æquipollens angulo FDG . videbit eandem tantam quanta videtur per angulum FDG .

Sed vt hic duorum vitrorum vsus suum sortiatur nunc explicatum effectum duæ potissimum debent adesse conditiones.

Prima conditio, ut inter vtrunque vitrum sit debita proportio, non quidem in magnitudine, sed inter eminentiam ac crassitiem alterius, & alterius excauationem. Si enim vitrum lenticulare sit bene crassum in medio, alterum vero sit parum admodum excauatum ac pene planum, nihil fiet. Ita e contra si excauatum sit. valde profundum, lenticulare vero parum eleuatum, nihil similiter fiet. Si enim prima refractione in ultimo schemate præcedente FL . sit magna, etiam altera LE . in contrarium debet esse magna; nam si parua fuerit, coibit cum LD . aut valde prope, & faciet confusionem nouam, neque priorem tollet; ita e contra si prima refractione FL . fuerit exigua, at uerò altera LE . fuerit magna non perueniet ad axem ED . sed projicietur extra versus P . & ad oculum qui semper est in axe non pertinet.

Altera conditio vt sit debita distantia inter vtrunque vitrum: nam si maior aut minor fuerit quam vitrorum figura patitur nihil fiet. Vitra enim maioris crassitiei & profunditatis breuius requirunt inter se spaciũ, quia citius vtraque fractio coit ad axem: Minoris vero longius, quia tam cito non concurrunt. Visio autem non fit nisi compleatur pyramis visiva, cuius vertex est in oculo, qui vertex est etiam vltimus terminus axis pyramidis visualis, quæ iam sæpius sunt à nobis supra supposita, præsertim cap. 4. propos. 2. Hanc sane distantiam si maximam quæramus quam vltius producere non liceat, facile est indagare, ea enim limitatur per spaciũ quod supra cap. 7. oculo præscripsimus; Vbi enim vitrum lenticulare extra spaciũ rei visibilis, hoc est distans notabiliter à re visibili, paulatim & sensum ab oculo remotum incipit rem visibilem totam complecti, ita vt iam radij extremi ipsius extra vitrum projiciantur, tunc paulo ante sumatur distantia ab oculo ad vitrum, & hæc erit maxima inter vtrunque vitrum, Nam si vitrum anterius egrediatur spaciũ oculi, visibile inuertitur, neq;

amplius potest corrigi aut tolli confusio. Sed quanta illa præcisè requiratur pendet à comparatione inter crassitiem alterius & profunditatem alterius vitri; si enim vitrum posterius sit magis vel minus excavatum, intra latitudinem tamen debitæ proportionis in priori conditione positæ quæ non consistit in indivisibili, variari distantiam est necesse; nam maiorem exposcit distantiam vitrum magis excavatum, vt experimenta docent minore vero minus: causam huius rei assignet qui scit, & potest; mihi enim hætenus est ignota. Neque talis distantia potest melius & facilius reperiri, quam experimento ipso per accessum & recessum inter vitra, oculo tamen claram & distinctam visionem trans ipsa vitra interim obseruante. Certo si antè vitrum potest collocari circa externum spacium ab oculo determinatum antequam totum visibile impleat totum vitrum, commodissima erit visio, quia ibi maxime excrescit visibile, & per plurimos inspicitur suorum radios: quia tamen vitrum posterius non semper sufficienter inseruit, ab ipso pendet talis distantia determinatio.

Animaduertendum præterea est, dari aliquam etiam latitudinem in determinando hoc spacio oculi, de quo supra, & cap. 7. Hæc enim spacina variantur pro varietate dispositionum & temperamenti oculi. Vnde & hæc distantia inter duo vitra quæ vni oculo est optima alteri oculo erit vel nimia, vel breuior quàm oportet; sed hæc differentia non admodum magnam facit variationem in ipsa distantia, quam facile quisque ad nouendo alterum vitrum alteri, vel amouendo alterum ab altero, sibi statim comperiet deficiantem. Sed fortasse etiam totum Instrumentum erit prorsus alicui oculo inutile, pro varietate vitrorum, vt quod optime vni seruit, alteri sit prorsus otiosum, quia dispositio oculi, ceteris paribus, plurimum variat angulos visuos; vt propterea remedium hoc artis vni profit, alteri obsit. Quod de re mihi non videtur posse dari regula generalis: & nobis satis est ea tradere quæ vt plurimum, & remoto graui impedimento fiunt.

Instrumenti perspectiui ad videnda longe distita conficiendi ratio et vsus.

Cap. IX.

E hætenus à nobis dictis & explicatis de vitreis perspectiuis, facillimum negotium redditur in conficiendo instrumento illo quod nuper videtur inuentum, aut saltem præsertim in Italia, publicatum. Id enim quemadmodum maxima admiratione affectit, & afficit plurimos ita mihi certè, qui in perspectiuis ante multos, sed per multos etiam annos delectationis causa mentem exercui, nulli prorsus fuit admirationi, sed cum primum illud vidi (erat autem

valde

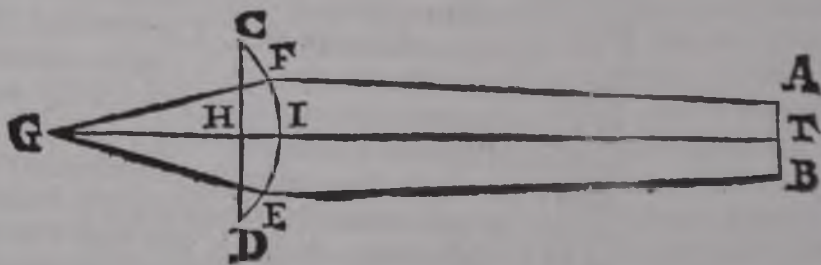
valde imperfectum) effectum duorum vitrorum aperte cognoui: vtinam qui primi instrumentum hoc protulerunt, etiam demonstrationes cum ipso exhibuissent: expectabam enim auidissime vt occasione earum demonstrationum quas effectus huius instrumenti requirunt, non paucae, neque exiguae difficultates, nunquam adhuc à quoquam, quod sciam, tractatae, mihi circa visum, & res opticas ad vitra perspectiua spectantes, soluerentur: quas ego in precedentibus capitibus ut potui primus explicare, & demonstrationibus illustrare sum conatus.

Itaque si innitendo ijs quae haecenus tradidi, duo vitra, vt dictum est, diuersae figurae, & inter se proportionata, cum debita distantia orthogonallyter in aliqua fistula collocentur, & firmentur; instrumentum erit confectum: & fistula, seu tubus, illud tantum praecipuum efficit, vt vitra sint in debita inter se distantia; nam obscuritas illa, quae est intra fistulam, sicut aliquid iuuat ad confortandum, & vniendum visum, ita ad effectus praecipuos consequendos vix quicquam superaddit substantiale. Melius tamen erit instrumentum si vno, pluribusve nodis ad mobilitatem discretum connectatur, quam si sit vnicum, integrum, & continuum: nimirum vt possit pluribus visibus adaptari, cum iam ostenderim distantiam omnibus oculis non eandem inferuire. Sed & nodi praedicti eo prosunt, ut possit commode posterius vitrum variari, nam pro rebus non admodum distantibus clare inspiciendis melius seruit vitrum non adeo excauatum; profundius vero seruit melius pro remotissimis: Atqui vitrum profundius maiorem poscit distantiam, & longitudinem instrumenti; planius vero minorem; quae omnia sunt à nobis praecedenti capite explicata. Perfectio certe huius instrumenti, in vitro anteriori lenticulari tota ferme consistit, ut sit ex materia purissima, bene elaborata, & quod caput est, sit figurae perfectissimae, & regulatissimae decliuitatis; ita ut à centro cum maxima equabilitate ad extrema totum aequae declinet, quo radij pyramidis visuales inter se aequales, aequaliter profus, & ad aequales angulos in vitro recipiantur, cum perfecta aequidistantia à centro vitri, idest à perpendiculari, seu axe visionis, ut post fractionem ad unicum perfecte illi & non alij coeant punctum.

Totus igitur effectus huius instrumenti est, vt remotissima obiecta quae sine adiumento vitri etiam à fortissimo visu non cernuntur nisi obscure, & per vitrum lenticulare etiam si amplientur, magis tamen adhuc confunduntur, vt est explicatum; Clare nihilominus & distincte ad oculum perueniunt ampliata, cum anguli visui utili dilatatione. Tollit igitur hoc instrumentum radios illos confusos, de quibus capite praecedenti disseruimus, & per radios vtilis refractos, angulus visuius dilatatur: Ex qua dilatatione anguli duo maxima beneficia sentit oculus; Primum quod res maiores cernantur, & consequenter fiant visibiliores: nam & contingit vt quaedam minima visibilia quae ob distantiam, & nimiam anguli visui restrictionem perierant, & visui se se subtraxerant, iam dilatato angulo visui se restituant; ac propterea minuta quaedam remota, quae sine instrumento videri non possunt, adhibito instrumento apparent. An vero tanta

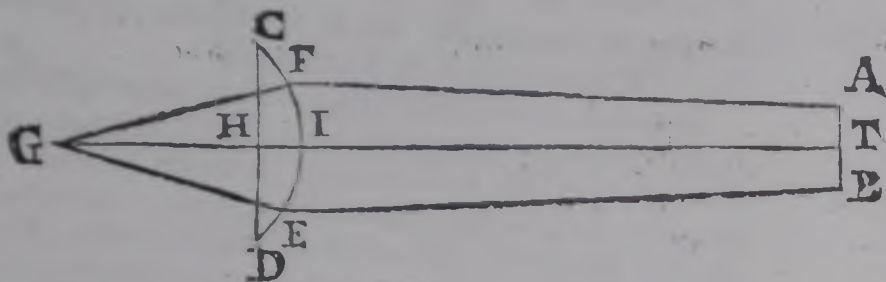
ta perfectio possit esse huius instrumenti, ut visibilia vigecuplo maiora appareant, ut aliqui tradiderunt, & plurimum gloriantur, relinquo alijs considerandum: nam meum exactissimum instrumentum, uix ad quintuplum rem facit excrecere. Alterum beneficium est quod remota approximari uideantur, & ad uisum proxime accedere; quod fit ex eadem anguli uisui dilatatione, nam quæ maiora apparent, ea etiam propinquiora videntur Euc. 58. Opt. & Vitell. 129.4. Ex quo ulterius sequitur ut illa remota obiecta certius, & exquisitius, & perspicacius cernantur, per Eucl. Theor. 2. opticae. & Vitell. 154.

Itaque illud erit optimum instrumentum quod maxime angulum visuum dilatat, cum nebulae id est confusorum radiorum ablatione. Atque hoc aliqua ex his instrumentis præstant in rebus remotis quidem cernendis, sed quæ non sunt ualde remota; alia uero quæ ualde remotius agunt: & aliqua quidem obiectum & clarum, & amplificatum, & propinquius representant; aliqua uero adhuc maius & propinquius. Qui effectus omnes pendent à vitro lenticulari anteriori: si enim sit moderatæ crassitiei in medio, & statim declinet ad extrema, ita ut ipsius conuexa superficies sit pars & segmentum spheræ minoris; dato ei proportionato vitro posteriori excauato, instrumentum erit breuius, & rem offert clare satis ampliatam, & non nihil propinquorem: Si uero idem vitrum fuerit moderatæ crassitiei in medio, & decliuitatem uersus extrema habuerit moderatam, cum superficie conuexa, quæ sit pars, & segmentum spheræ maioris, dato ei proportionato vitro socio, instrumentum erit longius, rem tamen & maiorem, & inulto propinquorem offeret oculo inuendam. Cur uero illud sit breuius, & hoc longius, iam declaratum est. Ex maiori autem apertione anguli uisui, longius hoc instrumentum præstat ea in quibus breuiora superat instrumenta. Aperit uero magis angulum visuum, quia operatur per radios à perpendiculari remotiores. Docent sane experientia radios incidentes in huiusmodi uita lenticularia, quicumque accedunt ad circumferentiam per notabilem particulam uitri, reddi inutiles, ita ut nunquam totum uitrum inseruiat, si desinat in ultimum acutum, ibi enim titubant radij & fractiones faciunt

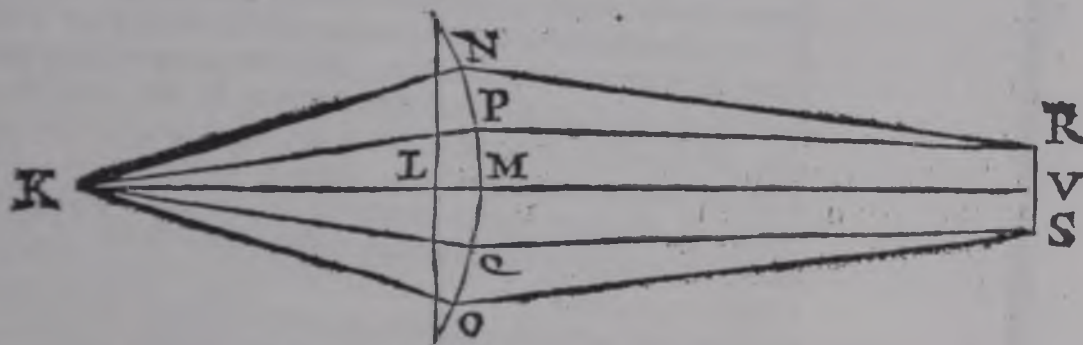

incertas, propter nimiam vitri subtilitatem. Vt si sit vitrum $C D$. in medio crassum, ad quantitatem lineæ $H I$. cum circumferentia conuexa circuli $C F I E D$. radij extremi prodeuntes ex uisibili $A B$. vtilis non sunt, nisi qui incidunt inter puncta F . & E . Extremi itaque proficui sunt

$A F$. $A E$. à quibus franguntur vtilis similiter $F G$. $E G$. & coeunt in puncto G . ad axim $G T$. & faciunt angulum maximum visuum $F G E$. Quod si sumamus vitrum lenticulare $N O$. cuius crassities $L M$. æqualis sit crassities $H I$. prioris vitri, conuexum tamen dicti vitri $N O$. ha-

beat circumferentiam segmenti circuli maioris $N P M Q O$. minoris vero circuli segmentum erat in superiori vitro $C F I E D$. & res uisibilis $R S$. sit eadem quæ ibi $A B$. & tantundem distet à vitro per distantiam $L V$. æqualem distantia $H T$. Certè radij $R P, S Q$. æquales radijs $A F$. $B E$. & æque distantes ab axi $L V$. quantum distant $A F$. & $B E$. ab axi $H T$. occupabunt partem solam vitri $P Q$. tantam quanta est tota pars utilis vitri alterius $F E$. remanet ergo vtrinque pars notabilis vitri $N O$. puta $P N$. $Q O$. Cum enim segmentum circuli conuexitatis sit maioris circuli, & pars diametri talis circuli ipsa uidelicet $L M$. sit eadem quæ est $H I$. segmentum $N M O$. erit maius & productius quàm segmentum $C I D$. Iam igitur angulus refractionum $P K Q$. tantam repræsentabit rem $R S$. quàm repræsentat rem æqualem $A B$. angulus $F G E$. quia radij directi $R P$. $S Q$. tantum inter se & ab axi distant, quantum in-

ter se & ab axi distant radij A F. & B E. Quod erò paulo remotius à vitro vniantur priores, & consequenter acutiores, & minorem faciant angulum, non est res quæ physice multum variet rei uisæ quantitatem, præsertim ubi ad sunt plures fractiones. Atque ita radij utiles erunt R N. S O. multo remotiores à perpendiculari in vitro N O. & consequenter multo maiorem aperient angulum N K O. etiam reiectis extremitatibus inutilibus: Et si totum visibile R S. longe maius apparebit trans vitrum N O. quàm trans vitrum C D. etiam partes ipsius singulæ proportionaliter maiores erunt. Itaque quod totum integrum cerni non potest (dummodo non sit minimum visibile) quia extremi eius radij ad extremam circumferentiam vitri peruenientes inutiles sunt facti, cernetur per partes minores singulas, in toto & directo ad singulas instrumento & axe visuali. Vt propterea diligenter fabricatum vitrum sub dicta conuexitate maioris circuli; possit circumtonderi per abiectionem partis inutilis, & ulterius; cum præsertim per solam partem mediam, circa centrum, & exiguam fiat nihil secius visio cum tota excrescentia, & instrumentum redditur strictius, & minoris diametri, eundemque sortietur effectum ac si poneretur vitrum cum tota integra diametro. Adde quod extremum spacium oculi, de quo supra cap. 7. per vitrum C D. sit breuius, & per vitrum N O. productius, unde consequenter magis dilatantur visibilia. Fortassis etiam ex figura, hoc est ex conuexitate uitri maiori aut minori, res magis aut minus dilatantur, & non ex sola anguli visui dilatatione.

Quæres primo Cur manente eodem uitro anteriori, si ei addas socium minoris excauationis, cum decurtatione instrumenti, ut est supra explicatum, & postea aliud maioris excauationis cum fistulæ elongatione, prius res videantur minores & remotiores postea verò maiores & propinquiores? Nonne, inquires, contrarium potius deberet contingere? Vbi enim oculus proprius accedit ad visibile, magis aperitur angulus, & maior res videtur, minor uerò ubi oculus retrocedit? Respondendum est ex iam traditis supra cap. 7. id contingere quia uitrum anterior, hoc est lenticulare, quo magis ab oculo remouetur versus extrema spacij per oculum limitati, rem facit excrescere; quo uerò magis oculo appropinquat dictum vitrum magis rem facit visui decrescere, per maiorem aut minorem radiorum directorum collectionem & fractionem, ut est ibi explicatum. Et oppositio nunc facta militat in solo visu directo.

Quæres secundo Cur propinqua per hoc instrumentum non cernuntur? Respondendum est si uteremur hoc instrumento vnico vitro, hoc est anteriori lenticulari, & visibile, puta scriptura, vel aliquid tale, esset circa extrema spacij quod sibi res per hoc ipsum vitrum limitat & determinat, de quo supra sæpius actum est, tunc egregie inferiturum: quia duplex fit rei excrescentia, altera per remotionem debitam vitri dicti à re ipsa, altera per remotionem item debitam eiusdem vitri ab oculo: concurrunt enim in eodem vitro fines vtriusque

spacii, in quibus finibus res vel maxime per iam explicata ampliatur. Quod si & vitrum, & oculus sint intra rei spacium, res nihilominus optime ab oculo, præsertim senili, cernitur, sed per vnicam excrecentiam; aut per vtranque, imperfectam tamen: nam perfecta est, vt dixi, circa fines vtriusque spacii: & propterea amoto posteriori vitro, semper quæque scriptura optime legi poterit per hoc instrumentum, posito oculo in loco dicti vitri iam amoti. Itaque cum vitrum solum lenticulare hic inseruiat, apposito altero visus omnino turbabitur, quia nouis fractionibus totus confunditur, & ipsius correctione hic non est opus. Vt igitur instrumentum hoc utroque vitro ornatum & completum uisui commode seruiat, debet vitrum anterius esse extra spacium rei visibilis supra limitatum, vt correctio per vitrum posterius locum habeat, nimirum ubi radij recti cum fractis miscentur & confunduntur post absolutas primas fractiones. Quod si obijcias vitrum extra spacium rei positum rem inuertere, vt ostensum est in præcedentibus cap. 7. Occurro, & aio, impediri inuersionem ex eo quod & si id vitrum sit extra spacium rei, sit tamen intra spacium oculi; nam instrumentum id ex constructione ipsa requirit: quandiu verò vitrum lenticulare est intra oculi spacium, nunquam res visibiles, vbiunque fuerint, inuertentur: sicut etiam quandiu vitrum idem est intra spacium rei, quantumcunque oculus ab eo retrocedendo remoeatur, nunquam rei fiet inuersio.

Quæres tertio Cur si inuertatur vsus huius instrumenti, applicando oculo vitrum lenticulare, omnia apparent valde minora & longè remotiora? sed facile est huic quæsito satisfacere ex præcedentibus. Quia enim proprium vitri excauati est stringere angulum, ut ostensum est supra cap. 6. Hinc fit vt res & minores appareant & remotiores. Eucl. 4. 558. Opt. & Vitel. 7. 22. 25. 129. quar. Ac sane vitrum conuexatum oculò applicatum illud tantum præstat, vt paulo clarius res repræsententur, quæ sine ipso visui, præsertim tali vitro non indigenti, obscuræ, & confusæ, ut sæpius diximus, sese offerunt; fit vero per vitrum lenticulare res clarior, & aufertur nebula, & confusio, quia aperit aliquanto angulum visuum, eumque à summa illa remouet strictione: & quia etiam fortasse radij confusi per contrariam viam tolluntur ex contraria ratione supraposita cap. 8. præcedenti, nam contrario modo ultra disponuntur. Sed & illud addo, multa minima visibilia quæ aut sanus oculus sine vitris, aut quisque adhibito hoc instrumento suo ordine facile perspicit, quandoquidem fiunt in hac inuersione minora se ipsis, ea reddi prorsus per talem inuersum vsus huius instrumenti inuisibilia.

Quæres denique cur res visibilis in hoc instrumento nunquam inuertitur quantumcunque remoneatur & à re, & ab oculo, ipsum instrumentum? Respondeo vitrum posterius impedire hanc rerum inuersionem: positum enim est in tanta distantia prope vitrum anterius conuexum seu lenticulare, ut non excedat spacium ab oculo limitatum. Sicut igitur si oculus accedat ad vitrum lenticulare, adeo ut vitrum ipsum veniat intra spacium

spacium oculi, de quo spacio sæpe supra, inuersionem omnem corrigit, & rem inuisibilem ad naturalem posituram reducit; Ita etiam vitrum concavum positum intra dictum spacium, easdem formas rei visibilis secundum rectam posituram debet recipere: Iam verò quoniam vitrum excavatum non inuertit res quatuordecumque ab eo oculus remoueatur, quia semper recipit radios magis internos uersus perpendicularem; Vnde nulli radij visui qui à re perueniunt per tale vitrum ad oculum, ~~extra vitrum~~ nunquam projiciuntur (ex hoc enim res inuertebantur) nulla est ratio ut amplius res inuertatur, quam vitrum excavatum per interiores radios nunquam ~~effugientes extra ipsum~~ semper repræsentat siue prope ipsum, siue procul ab ipso oculus fuerit positus.

Atque hæc nobis de huiusmodi vitris perspectiuis dicta sufficiant; si quis meliora afferret libenter discerem: nam & mihi ipsi in quibusdam hæcenus dictis, & explicatis, plene non satisfeci; Ut enim potui primus hoc gelu perfregi alijs viam muniens, aut saltem aperiens & plenius & planius de ipsis disserendi. Iam ad alium pulcherrimum perspectiue effectum qui est arcus iridis conuerto orationem.

*Quanam sint insigniores de Iride sententia.**Cap. X.*

Admirabilis arcus ille, quem varijs pictum coloribus in nubibus sæpe fulgere cernimus, sicuti inter omnia quæ in sublimi à natura sunt intuentium oculis, maxime conspicuus est, & pulchritudine excellens, ita etiam intellectu causas ipsius inquirenti maximè obscurus, & difficultatibus pene insolubilibus obuolutus; ut non immeritò eloquentissimus & sapientissimus uir Sanctus Ioannes Chrysostomus Homilia 28. in Gen. non solum propter singularem speciem ac venustatem, sed etiam propter occultum generationis modum, miraculum ipsum appellari & Deus ipse Gen. 9. in signum foederis ac pacti, quo se obstrinxit abstinendi ab vniuersali diluuiio, eundem assumpsit, perinde ac si esset diuinus quidam effectus, potius effectori Deo immediate, quam naturæ tribuendus. Vehementer itaque Arcus iste exercuit semper nobilissimorum Philosophorum ingenia. Et sane summæ difficultatis negotium hoc esse, satis inde constat, quod quotcumque de Iride scripserunt, longè diuersas vnus ab alio inire vias ipsius explicandæ; ut re uera quot sunt horum capita, tot sint sententiæ, & plurimum inter se discrepantes; Ex eo puto quod aliqui nimis physicè in re maxima ex parte Mathematica, philosophentur; aliqui verò plus fortasse quam par sit, Mathematicè procedant, cum tamen physica etiam

ageant speculatione. Immo uerò etiam si vtrunque multi coniunxerint, varias tamen peperit opiniones varietas quæ circa colorum generationes videtur in natura contingere: in illis enim coloribus permanentibus qui sunt connaturales corporibus mixtis, quos in Iride esse non posse omnibus est manifestissimum, aliquas obseruamus diuersitates in colorum, quos splendidos seu emphaticos vocamus productione. Aliquando enim quosdam cernimus colores in sola quorundam corporum superficie ex lucis percussione fulgere, vt in vasis stanneis, in bullis aquæ sapone mixtæ exsufflatis, & similibus, sed & in pilis palpebrarum si contra solis radios oculi obducantur, tales colores ponunt aliqui, quos ego in pilis esse nequaquam puto, sed potius radios ipsos solares inter pilos ipsos obscurari, seu opacari arbitror, ex quo lux transit in colorem, vt initio suppositum cap. 3. suppos. 6. In collo etiam columbæ, ac pauonum plumis, tales colores nonnulli agnoscunt, quos tamen ego permanentes esse, & puto & sum expertus; videntur tamen emphatici, quia non sunt in tota pluma, sed in eius particulis, quæ interdum apparent, interdum ex mutatione situs et posituræ occultantur, exhibita versus oculum, alia particula non colorata. Alios videmus in corporum quorundam perspicuorum crassitie generari, & ibi etiam persistere præsentē luce, vt in guttulis roris fulgente sole cernimus, & in vitris quibusdam triangularibus obseruauī. Alios manifeste constat produci ex transitu radij solaris per quædam corpora diaphana, siue colorata, siue non colorata; afficitur enim radius illac transiens eodem colore, quo illud corpus est affectum; aut si non sit coloratum, varijs inficitur coloribus ex opacitate, & ita infectus in obiecta superficie recipitur, vt patet ex vitro triangulari soli obiecto, ex vase vitreo aqua pleno, ex vitris fenestrarum, & similibus, quæ omnia Irides quasdam projiciunt. Hinc ergo varij orti sunt modi Iridis explicandæ.

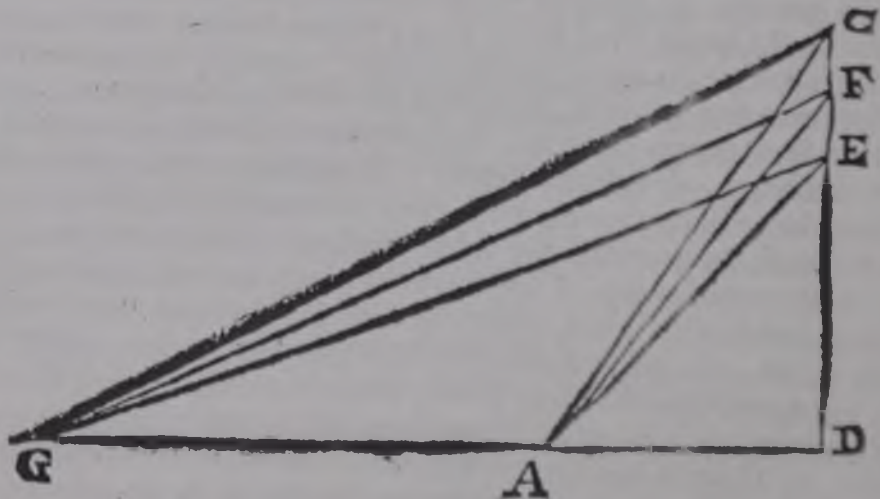
Ac sane tria maxime sunt in Iride, quæ cognita potissimas exhauriunt difficultates. Primum est colorum impressio. Secundum eorundem ordo ac dispositio. Tertium forma illa circularis. Horum ergo quæ nam rationes ab alijs reddantur videamus.

Albertus itaque magnus lib. 3. Meteor. cap. 14. & seq. colores fieri autumat ex eo quod radij solis pertranseant vaporem roridum, & in nubæ quæ est post vaporem recipiantur, eo modo quo in pariete recipiuntur colores ex vitro triangulari soli obiecto prodeuntes; Lux enim inmixta opacitati illius corporis per quod transit degenerat in colorem: ordinem autem & dispositionem illam colorum quæ apparet in Iride interiori, (nam de secunda & exteriori Iride paulo post nouam & propriam instruemus disputationem) cur videlicet supremum locum color puniceus, medium viridis, infimum ceruleus, quem vulgus pauonaceum, alij alurgum appellant, possideat, explicat per vaporis raritatem & densitatem. Illud enim certum est colores hosce splendidos variari ex maiori vel minori copia lucis & opacitatis, vt diximus cap. 3. propos. 6. & 7. Quia ergo, inquit, in altiori parte vaporis sunt partes tantum fumosæ, ac tenuiores, minusque crassæ, ibi lux so-

lis parum opacatur, fitque color puniceus: infra illas sunt alie crassiores, magisque terreæ, vnde viridis oritur color: infra sunt adhuc crassiores & magis terreæ, ac ideo producant cæruleum. Circularem verò formam Iridis partim fieri asserit ex dispositione vaporis suscipientis lucem illam coloratam, partim ex sole. In vapore enim excogitat quasdam pyramides maximis ambagibus inuolutas: in Sole etiam suam ponit illuminationis pyramidem, ex quarum sectionibus circulum putat resultare. Omnia tamen hæc adeo confuse tractat & perplexe, vt quid sibi velit omnino non percipias.

Cardanus lib. 4. de subtilitate Colores ad Solis reflexionem reducit, nimirum vt fiant primo illo modo à nobis supra explicato ex mixtione lucis solaris, cum opaco vaporis in sui superficie. Colorum ordinem, vt omnino est necessarium, ad maiorem vel minorem lucis copiam reducit: Sed vnde nam fiat vt in extrema circumferentia Iridis sit maior lux, & deinceps versus centrum minor, aliter explicat quam Albertus; maiorem enim copiam lucis in suprema parte Iridis ponit ex eo quod illa Soli sit propinquior, media minus, infima minime; At circulum ad vim reflexionis & nubis cauitatem, de quibus nos infra fusiùs, existimat esse reducendum.

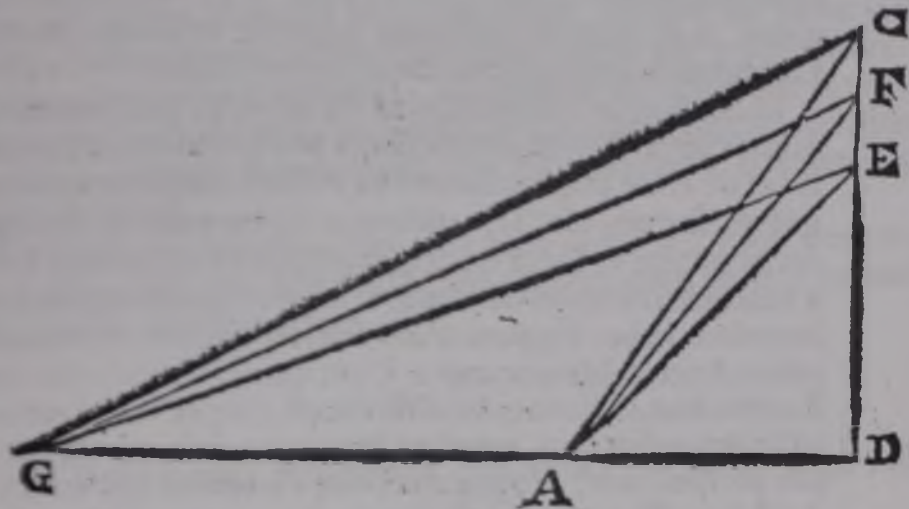
Ex veteribus neminem habemus præter vnum Aristotelem, & quosdã eius interpretes, vt Alexandrum Aphrodisæum, & Olympiodorum, qui diligentius rem inquisierint: quibus adde ex recentioribus Alexandrum Piccolomineum, qui tractatum edidit de Iride, Aristotelis tamen insistens vestigijs; & Franciscum Vicomercatum, qui in suis commentarijs in tertium librum Meteor. Arist. satis diligens fuit; quam verò obscure & inuolute omnes, cuique constat.

Aristotelis in Meteoris verba equidem eam habere sententiam puto, vt velit & colores, & colorum ordinem per debilitatem, aut fortitudinem reflexionum esse explicandam, hoc pacto. Quoniam patet ex perspectiuis,

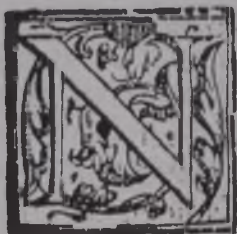
& à nobis supra est explicatum cap. 2. suppos. 9. radium perpendiculariter ad aliquod corpus tendentem esse omnium fortissimum; reliquos verò prout recedunt à perpendiculari, ita in robore & virtute directa deficere; In reflexione verò augeri & corroborari. Ex his Arist. explicat difficultatem de colorum ordine hoc modo. Vapor in quo videtur Iris est C D. oculus in A. à quo ad nubem procedunt radij visui A D. A E. A F. A C. solus A D. est perpendicularis, reliqui obliqui: supremus omnium est A C.

à perpendiculari remotissimus, igitur ad penetrandum in vaporem maxime omnium imbecillissimus, & propterea in reflexione fortissimus, ergo copiosam habebit lucem, & colorem lucidissimum, qui est puniceus, cum ad Solem G: fortissime reflectatur, maxima ergo fruatur luce; sed quia simpliciter fortis non est, ideo in C. non lux pura sed punicea cernitur: in F. viridis quia radius hic fortior est directa actione, debilius verò reflexa, & consequenter pauciori fruatur luce quam primus, atque hinc redditur viridis. In E. lux erit cærulea, eandem ob causam quia radius A E. propinquior perpendiculari A D. fortior est reliquis actione directa, sed omnium debilissimus in reflexa. Atque hoc modo explicandus mihi videtur Arist. circa ordinem colorum Iridis, & dispositionem. Circulum porro egregie ex reflexionis vi ac proprietate deducit; quem etiam sequitur Vitellius ad finem lib. x. opt. & Piccolomineus; & omnes bene hac in re philosophantes, licet omnes satis obscure negotium peragant: nos tamen infra conabimur id clare, quam maxime fieri poterit, explicare.

Vitello egregius Mathematicus, in extremo fere opere suæ opticæ, aliquot propositionibus quæcunque ad Iridem videntur spectare est completus: nihil tamen aut valde parum ab Arist. discrepat: & si quid habet proprii, præter nimiam obscuritatem, id infra ponderabimus.

Discutiuntur prædicta sententia quoad
Colores. Cap. XI.

EMO sane ex his quos recensuimus mihi videtur Iridis
 cognitionem absolutam assecutus; aut saltem nemo eo-
 rum illam explicuisse est dicendus; Nam quod spectat
 ad Albertum, nimis ille physice rem considerauit. Si
 autem formalis causa Iridis, & ipsius verum, propter
 quid, ex perspectiua est petendum, vt affirmat Arist.
 primo Post. 30. Non ergo potuit sine Mathematicis de-
 monstrationibus quicquam certi statuere, & primo quidem colores eo
 modo fieri in Irade dici nequaquam possunt quo ipse putauit; tum quia
 reflexio nullum locum haberet in Irade, quam tamen esse Iridis causam di-
 xit aperte Arist. lib. 3. Meteor. sum. 2. cap. 1. Tum quia Iris a nobis uideretur
 directa uisione, nec opus esset determinatione punctorum uisionis, aut
 ullis radijs reflexis, si colores illi secundum Alberti modum generarentur;
 & omnes eandem uideremus, ut uidemus eam quæ fit in pariete ex chry-
 stallo, trigona; quod tamen falsum est utrunque, quia enim unusquisque
 suam uidet, quæ ad mutationem oculi mutatur & ipsa, ideo necessario con-
 fititur reflexione opus esse. Mutari autem Iridem mutato oculo, & quem-
 que suam uidere ab alijs diuersam, experimentis aperte conuincitur. Pri-
 mo quia nemo unquam uidit Iridem, nisi sibi ad angulos rectos opposita,
 quantumuis quis mutet locum quaqua uersum: mirum tamen si Iris nubi
 eo modo insisteret, nunquam contingere ut oblique cernatur. Deinde con-
 fitatur ex communi experientia in Irade obseruata, qua constat Iridem ei
 præcedere, qui eam insequitur; insequi uero eum qui ab illa refugit: immo
 postea ostendam illum eundem arcum qui uni oculo est intimus, & ceruleus,
 alteri posse esse extimum & puniceum, quæ nullo modo cõtingere possent,
 si colores illi in nube quæ est post uaporem, reciperentur. Præterea sæpe
 est cernere Iridem in solo uaporem, nulla nube præsentem post uaporem, sed
 puro cælo sereno. Demum sensus id ipsum conuincit in Irade artificiali,
 quæ resultat in aqua ex ore minutè conspersa, ubi nulla est nubes, recipi-
 ens: & infra suo loco ostendemus, ad mutationem oculi mutari & axi illu-
 minationis, & centrum Iridis; Mutato autem centro mutatur & tota cir-
 cunferentia: Iris itaque non est circulus in nube impressus.

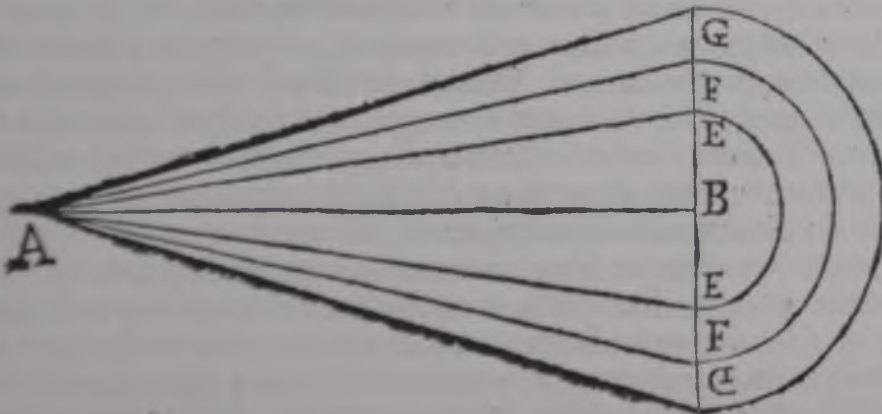
Sed neque bene colorum illa uarietas & dispositio ad uaporis naturam
 potest reduci. Vix enim credibile est in tam exiguo spacio tantopere il-
 lius uaporis naturam uariari, quem potius uniformem esse, ratio persua-
 det, cum sit mere aqueus, ut confirmat Arist. cap. 3. circa medium; Sed illud
 uel maxime obstat Alberto, quod in inferioribus ciuribus Iridis propè ter-
 ram,

ram, ubi per illum uapor est maxime densus & terreus, adhuc tamen ijde colores cernuntur, etiam puniceus; imo ibi pulchrior est & uiuacior ut plurimum quam in uertice; nihil ergo uaporis dispositio aut natura confert.

Circuli etiam ratio omnino est inintelligibilis, cum reducat ad quasdam pyramides, quarum bases ab eo ponuntur uersus terram, uertices uero uersus celum. Vbi patet eum tantum physice speculari. Has enim pyramides fieri docet ex natura uaporis, qui in ima parte sit densus, in superiori tenuis. Hæc tamen facile destruuntur, primum, quia contrarium fieri deberet, cum uapor sit ibi rarior ubi tenuior, & si rarior ergo fusior & latior; & ubi densior, ibi strictior. Deinde, sectio harum pyramidum est quidem circulus, sed tamen æquidistans horizonti, at Iris est perpendicularis. Præterea, circuli ex his sectionibus integri deberent apparere, cum tota sectio fiat supra horizontem; Iris tamen maxima est semicirculus, ut postea patebit; tum etiam pyramis seu conus illuminationis solis nullo modo potest conuenire cum pyramidibus uaporis ob diuersum situm. Denique non possum credere fieri unquam ullam pyramidem ex uaporibus, cum illi sint plurimi, & occupent aerem ualde irregulariter; cum tamen ad faciendum tam perfectum circulum, pyramis illa siue conus debeat esse perfectissimus.

Cardanus quia Mathematicè procedit, licet propius ad rem accesserit, eam tamen non est assecutus; nam contra generationem colorum eadem militat quæ contra Albertum: Ordo uero & dispositio colorum impugnatur, primo, quia solis radij cum sint fortissimi, & totam sol partem tam ætheream quam elementarem ex æquo illuminet, ob maximam copiam & vim luminis, uerisimile non est in tam exiguo spacio quale est in Iridis latitudine, posse esse tantam luminis intensionem ac remissionem, ut ita sensibilibiter possit ex hoc variari. Secundo, quando Sol est in horizonte, tunc certe, ut opponit Cardano Scaliger, inferiores Iridis partes sunt soli propiores, ergo maiorem habebunt lucem. Tertio, puniceus eolor non minus fit in infima parte ubi sunt crura Iridis quam in suprema, ubi est vertex

ergo

ergo par vis illuminationis. Quarto si vbi maior vis illuminationis ite-
 deberet esse color puniceus, vbi minor viridis, & vbi adhuc minor ibi cer-
 leus, in Iride omnino contrarium deberet apparere, scilicet in extimo arcu
 caeruleus, in medio viridis, & in infimo puniceus; Iris enim (& hoc concedi
 lubens Cardanus) est ora atque extremitas basis quam habet conus illu-
 minationis, qui verticem habet in A. cuius axis a vertice ad centrum basis
 & Iridis, est perpendicularis A B. igitur radij A E. facientes internum ar-
 cum Iridis, magis illuminabunt vaporem in E. quam radij A F. in F. &
 minime omnium illuminabunt radij A G. quia remotissimi a perpendi-
 culari A B. Quare contrarius sequetur effectus. In quo autem deficiat
 Cardanus in explicatione circuli infra patebit.

In Aristotelis sententia, quæ ille affert de generatione colorum, & ordi-
 ne in Iride mihi non satisfaciunt; præsertim quod omnino putem longam
 illam de Iride disputationem ex Aristotelis capite non fluxisse, sed ab ali-
 quo priscorum Mathematicorum desumptam & descriptam fuisse: Ad-
 ducor autem vt facile hoc credam, tum ex eo quod in suis scriptis Physici
 à Mathematicorum demonstrationibus solet abstinere, nam si ijs opu-
 interdum habet supponere eas solet, non autem demonstrare, vt obseruat
 etiam Auer. 3. Meteor. cap. 2. Tum quia in his ipsis Mathematicis demon-
 strationibus, in quibus sat diffusus est, semper videtur radijs ab oculo ad ob-
 iecta procedentibus, quod ex Platonicis desumptum, ab omnibus veteri-
 bus perspectiuis, tanquam certum vsurpatur; & tamen piaculum est in
 Arist. hoc asserere, qui visionem per intromissionem fieri constantissime
 asseueravit. Non placet ergo causa ab Aristotele allata ordinis colorum:
 tum quia radij isti uisui, seu potentia, vt loquitur Piccolomineus, non pos-
 sunt egredi ab oculo, tendere ad nubem, illam penetrare, & illic colorari;
 Tum quia etiam si transferatur hoc in radios luminis, nõ potest ex hoc res
 commode explicari. Primo quia in tam paruo spacio, vt dicebam contra
 Cardanum, non potest intelligi tam sensibilibiter variari vim radiorum So-
 lis, vt non tam bene penetrent nubem in exteriori ambitu, atque in interi-
 ori. Secundo, quia hæc ratio supponit nubem esse superficiem conti-
 nuam, ad quam non possit ferri radius solis nisi vnus tantum perpendicu-
 laris, ille videlicet qui tendit ad centrum Iridis: quod tamen est falsum,
 quia vapor est discontinuus, innumeris constans guttulis rotantibus, à qui-
 bus Iris reflectitur vt paulo post explicabitur: Iam igitur singula illa gut-
 tula possunt habere suas perpendiculares à Sole; Vndenam ergo desume-
 tur ratio fortitudinis aut debilitatis radiorum? Tertio, quia siue ascendas,
 siue descendas, siue in quamcunque aliam partem diuertas, semper Iris tibi
 obijcitur per lineam perpendicularem; & infra patebit hanc eandem lineam
 esse etiam lineam perpendicularem à Sole ad centrum Iridis protensam:
 Ex infinitis ergo sitibus, infinitæ perpendiculares à Sole ad vaporem pos-
 sunt duci, ergo etiam ad partes illas in quibus est color puniceus. Quarto,
 certe in Iride artificiali quæ fit ex aqua ore conspersa in radio Solis, aut
 nautarum sublata remis in mari, hæc diuersitas fortitudinis reflexionis lo-

non videtur habere, cum Iris hæc sit valde parua, exiguæ diametri, & radij cum reflectentes fiat valde prope perpendicularem; & tamen eadem cernitur colorum dispositio quæ in cœlesti; Vtranque autem eandem obiectum & eodem modo fieri fatetur Arist. circa medium cap. 3. Et sane longè maior est angulus radij facientis colorem puniceum in artificiali Iride, quam radij facientis cœruleum in cœlesti; si maior, ergo fortior radius, deberet ergo debilius reflecti quam ille; ac proinde si ille qui fortius reflectitur facit alurgum, cur hic qui debilius reflectitur non faciet adhuc obscuriorem alurgum? & tamen facit puniceum. Quin etiam patet retrocedenti oculo Iridem eleuari, & fieri sublimiorem, & vbi prius videbatur color puniceus mox videtur cœruleus, ibi enim cernitur intimus arcus, hoc est concuum Iridis, vbi prius antequam retrocederet oculus, cernebatur extremus & conuexum: & tamen reflexio ibi est eadem, & eadem remotio à perpendiculari.

De Vitellonis opinione circa colorum ordinem, nihil præterea habeo quod dicam, nisi eum esse confusum; videtur enim partim hæere Aristoteli, partim diuersâ tradere. 67.x.

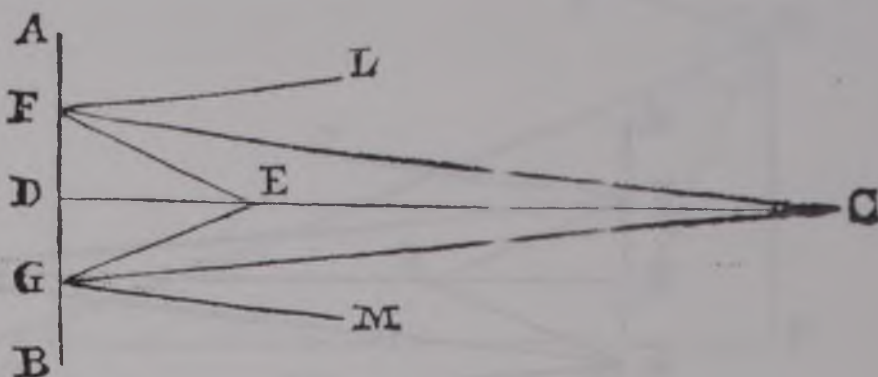
Vndenam resultet figura circularis Iridis.

Cap. XII.

Exactissima circularis figuræ descriptio quam in Iride semper videmus, vt omnino admirabilis est, ita difficillimè potest explicari: eius causa ex perspectiuis pendet rationibus: erant autem qui aliter & sine Mathematicis demonstrationibus sperant se huius effectus cognitionem consecuturos, vt errasse Albertum iam vidimus: & præsertim illi qui aut ad Solis rotunditatem, aut ad nubis figuram circularem confugiunt, aut putant radios Solis in aliquo puncto nubis tanquam centro aggregari, & inde æqualiter versus circumferentiam diffundi; aut quid simile excogitant, prætermittente reflexione: His enim omnibus duo potissimum obstant, quæ saluare non possunt; primum mutatio Iridis ad mutationem oculi: deinde obscuritas reliquarum partium nubis, cum tamen tota illuminetur. Quæ omnia per reflexionem potissimè optime absoluantur Nos itaque circulum Iridis, cum communi, ad reflexionem reducimus. Quoniam enim nubes seu vapor A B. iam fere in aquam conuersus optime potest lumen reflectere; & cum totus illuminetur à Sole C. potest ex quolibet sui puncto lucem illam Solis reflectere; ita vt nullus ad eum vaporem radius Solis perueniat, qui, seruata angulorum & radiorum æqualitate, alio non resiliat. Fera itaque Sol C. radio

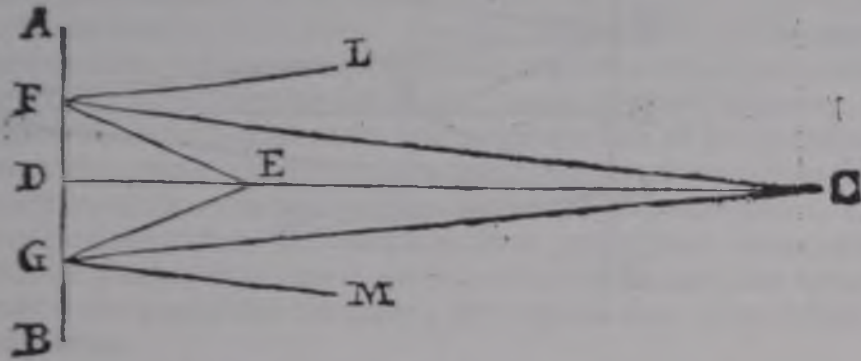
C. radio CF. vaporem AB. in puncto F. ab eodem puncto reflectitur hic radius CF. ad punctum E. per radius reflexum FE. omnes ergo radij æquales radio FE. cum eodem modo recipiantur æqualibus inter se angulis in superficie AB. equalibus etiam inter se angulis debeat

reflecti: vt si radius FE. discedit à puncto F. versus E. faciendo angulum FED. oportet vt reliqui etiam radij reflexi reliquorum radiorum æqualium dicto radio CF. ab eadem superficie AB. resiliant angulis æqualibus angulo FED. Talis est radius directus CG. æqualis radio directo CF. & eius reflexus GE. æqualis erit reflexo FE. & angulus reflexionis EGD. æqualis erit angulo reflexionis FED. & consequenter sicut radij directi CF. CG. cum reliquis circum circa sibi æqualibus, & æqualiter à perpendiculari distantibus in superficie representata per lineam AB. suis extremis punctis describunt circulum, per dicta à nobis supra cap. 4. propos. 4. Ita etiam radij eorum reflexi, cum & ipsi inter se æquales sint & cum æqualibus angulis ab eadem superficie discedant, & coeant in puncto E. in circulum necessario erunt ipsorum extrèma puncta superficiem illam AB. tangentiã dispositi. Tales verò radios reflexos omnes qui sint inter se æquales & æquales faciant angulos cum superficie AB. coire ad vnum punctum in axe seu perpendiculari CD. facile est ostendere; dummodo radij incidentes CF. CG. & ipsorum similes reflectantur ex superficie AB. in contrarium, quod nunc supponitur: Quia enim duo radij reflexi FE. GE. faciunt duos angulos cum linea recta FG. minores duobus rectis (si enim radij ipsorum directi CF. CG. faciunt angulos acutos cum linea FG. cum triangula CDF. CDG. sint rectangula (32. primi Eucl.) adhuc acutiores erunt anguli reflexionis FED. EGD.) sequitur per pronunciatum 13. primi Eucl. vt coeant ad vnum punctum; & non nisi in axe CD. per 18. primi Eucl. quod necessario postulat æqualitas angulorum reflexionis; &

æquidistantia perfecta punctorum F. & G. à perpendiculari D C. Quia conus reflexionis representatus per triangulum E F G. erit intra conum illuminationis representatum per triangulum C F G. Vterque autem cum habeat eandem omnino basim F G. & vertex interioris coni, sit in'axi in puncto E. axis interioris coincidet cum axi exterioris, ita ut axis D E. & axis D C. sit eadem linea.

Fit igitur Iris circularis quia à nube rorida A B. reflectitur solis lumen ad oculum nostrum circulariter in E. quia enim determinata sunt puncta visionis per reflexionem ut supra cap. 2. suppos. 3. propterea posito oculo in E. cum eo non reflectantur nisi illi radij Soli qui æquales sunt, æqualesque angulos faciunt, ac proinde in circulum dispositi, iccirco oculus E. non videt nisi circulare quoddam spacium illuminatum, quod est Iris, coloratum ex debilitate lucis, & opacitate admixta illi luci reflexæ: de quo latius infra.

Egregie sane circularem Iridis figuram explicatio hæc assequeretur, si radij illi inter se æquales reflecterentur ad punctum E. intra conum illuminationis ut supponebatur in posita explicatione. Hanc tamen reflexionem eo non posse tendere, sed extra conum illuminationis profilire, duo mihi videntur confirmare. Primum quia reflexionis angulus æqualis esse debet angulo incidentiæ, ut supra dictum est capit. 2. suppos. 7. Quod tamen hoc loco non contingit, quia angulus incidentiæ radij C F. maior est angulo reflexionis; cum angulus C F D. contineat angulum E F D. ut totum suam partem; similiter angulus incidentiæ C G D. angulum reflexionis E G D. Deinde quia reflexio fieri debet versus maiorem angulum ut eodem cap. 2. suppos. 7. exposuimus: Hic vero fit versus minorem, quod est impossibile, per tertiam Catoptr. Eucl. Angulus enim acutus incidentiæ radij C F. est angulus C F D. Maior autem & obtusus est angulus C F A. Reflexio ergo debet fieri ad L. non ad E. ita ut angu-

angulus reflexionis $LF A.$ sit æqualis angulo incidentiæ $CFD.$ Ita ex altera parte radius $CG.$ reflecti debet ad $M.$

Miror hæc ab omnibus ferè fuisse prætermissa cum tamen præcipua egeant declaratione. Huc forte & Pico lominus & Cardanus respererunt, quando nubi addiderunt cavitaem, quæ fortasse faceret vt radij reflexi, intra conum caderent, non extra conum illuminationis, & simul coirent in vno puncto: nam si reflexio fiat à nube plana, radij reflexi, & extra primum conum progrediuntur, & nunquam esset possibile illos ad vnum punctum coire, quia semper magis in infinitum ab inuicem disiunguntur, per 13. pronunc. primi Eucl. Cavam ergo oportet esse nubem in qua fit Iris, inquit illi; iccirco credo, vt cavitas compellat radios reflecti intra primum conum ad $E.$ & non dissipari versus $L.$ & $M.$ Propterea etiam puto Vitellonem 66. decimi referre ad corpuscula rorida nubis; sed quid tandem ille sibi velit, & quomodo præbet reflexionem hanc debere fieri ad partem internam versus $E.$ nunquam potui percipere.

Illa certè cavitas quam isti posuerunt in nube, mihi nullo modo probatur; Non enim vaporis natura illam videtur posse ferre, quia cavitas portat secum lineas circulares, elementa vero cum motu tantum recto naturaliter moueantur, nihil circulare excauitum poterunt suapte natura constituere. Adde quod nisi cavitas hæc nubes esset perfectissime spherica, tam perfectum circulum nõ posset elaborare at quomodo vapor & nubes hemispheriũ concavum perfectum constituet? sequeretur etiã propter diuersitatem cauitatum reflectentium, Iridis sæpe apparere vel mediã ellipsim, vel hyperbolem, vel parabolem, aut similibus alijs figuræ, etiam incertæ, & irregularis: quam tamen nemo vnquam vidit nisi perfectè circularem. Denique in artificiali Iride curvitas circularis adeo, cavitas tamen nulla in materia recipiente, seu reflectente.

Hæc itaque alij circa prioris ac interioris Iridis constitutionem, & partes fere essentielles: Nam cur ad summum semicirculus ipsius tantummodo se videndum exhibeat; & alia quedam huius generis quaesita, tanquam accidentia Iridis, à me in vnum congeruntur; de quibus suo loco. Nunc nostra proferamus.

Vera Iridis tota generatio explicatur.

Cap. XIII.

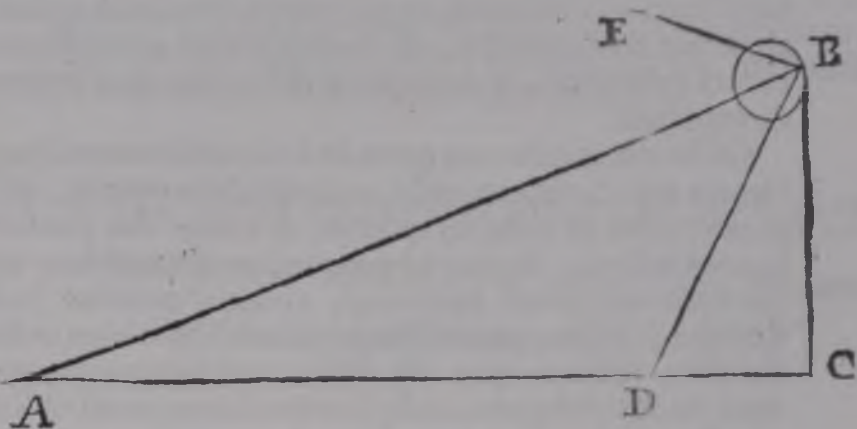
VT Iridis tota generatio prout fit in natura plenè cognoscatur, eam nunc in materia m, formam, & figuram ac colores placet resolvere.

Materia itaque Iridis est vapor non quicumque sed roridus & stillicans: Vaporem enim antequam in aquam perfecte concreseat, resolui in sudorem quendam, ac minutissimas stillulas, indivisibilesque ad sensum guttulas, vel mediocri philosopho est apertissimum. In huiusmodi, & non in alio vapore, fit Iris; Vnde & experimur non nisi pluuio tempore, siue paulo ante, siue paulo post pluuiam, Irides effulgere.

Forma verò Iridis est lux solis præsertim, sed etiam interdum lunæ. Quoties enim contingit vt aliquis notabilis copia huiusmodi vaporis roridi soli, aut etiam lunæ obijciatur, ille profecto guttulæ, ex sua anteriori superficie conuexa vix vllam faciunt sensibilem reflexionem, ob nimiam ipsarum paruitatem, & satis magnam distantiam à nobis, de qua reflexione supra egi cap. 4. propos. 6. & infra cap. 18. sed nihilominus extundo ipsarum concauo, Soli opposito, lucem illam intensam & multiplicatam reflectunt, eo modo quo supra docui cap. 4. propos. 7. Et illa quidem reflexio que statim fit ex proximis fundo guttæ lateribus, facit Iridem ordinariam illam quæ, quando sunt duæ, interna est & inferior. Totus procul dubio vapor sicut æque à sole illuminatur, ita æque in se lucem recipit in omnibus & singulis suis guttulis, quæ multiplicatur per refractionem, vt supra dictum est cap. 4. propositione 7. & reflectitur ac diffunditur: In toto tamen vapore oculus non cernit hanc lucem, quia ea non nisi per reflexionem cernitur. Natura verò reflexionis est vt ad vnicum punctum fiat, per vnam solam lineam, vt dixi cap. 2. suppos. 7. & 8. Ex infinitis ergo illis guttulis, quæ totum constituunt vaporem, ad oculum lux illa, primum aucta per aggregationem radiorum solis in fundo soli opposito, deinde ex ipso fundo reflexa, peruenire non potest, nisi ab illis solis guttulis que proiciunt dictos radios reflexos cum illa æqualitate angulorum, & æquidistantia à perpendiculari, quam iam toties explicuimus, præsertim cap. 12. præcede. vbi rationem circuli Iridis secundum Aristotelem, seu potius antiquos perspectiuos, demonstrabam.

Obiectio verò illa de projectione radiorum ad perpendiculararem, quæ erat sane insolubilis, à me facile soluitur, & declaratur. Vapor enim corpus aliquod vnum continuum non est, vt in ipsius superficiem soli oppositam sol dirigat radios, & inde vera ordinaria reflexione tanquam à super-

perficie plana facta reuertantur: apparet quidem etiam Iris nescio quid continuum, sed hoc fit vt dictum est supra cap. 4. propos. 5. quia guttulae omnes sunt simul congestae; sed quia singulae per se proprias faciunt reflexiones, & sane circulariter, vnde necessario sequitur vt aliqui ex illis

radijs versus nos ad terram dirigantur. Vt si sol sit in A. oculus in D. vapor sit BC. guttula B. ex fundo suo dirigit versus D. radium suum reflexum BD. cum multiplicatione lucis vt supra cap. 4. propos. 7. Et quamuis reflectantur ex eodem fundo B. infiniti radij circulariter, cuiusmodi etiam est radius BE. ex his tamen infinitis, oportet vnum etiam peruenire ad partes vbi est D. iuxta naturam reflectionis huiusmodi corpusculorum ibidem explicatae.

Exhausta itaque difficultate illa de interna reflectione ad perpendicularem AC. reliqua de figura circulari Iridis optime procedunt vt sunt a nobis capite precedenti declarata. Cum igitur oculus constitutus in D. videat totam lucem solis quae eo reflectitur a rotanti nube BC. eo autem non possint reflecti nisi radij aequales, & aequalibus angulis a corpusculis rotidis discedentes, cuiusmodi est angulus CBD. in vero sint necessario in orbem dispositi, vt iam est ostensum, circula rem profecto lucem reflexam oculus in D. postus intuetur; & haec est ipsa Iris.

Obseruandum vero est oculum esse qui determinat axem totius Iridis, hoc est perpendicularē lineam quā a Sole ad vaporē, ad angulos rectos, intelligimus peruenire, nam linea quae a Sole A. per oculum D. transit, eadem ad Centrum ipsum circuli Iridis, nempe ad punctum C. progreditur, & in ipso puncto C. terminatur: vt merito plurimi in hoc consentiant, quod est verissimum & necessarium, nimirum, centrum Solis, oculum, & centrum Iridis in vnica, & eadem linea recta semper reperiri: & illam esse axem conii illuminationis. Atque ex his habemus etiam figuram Iridis quam querebamus: restat indagandum de coloribus.

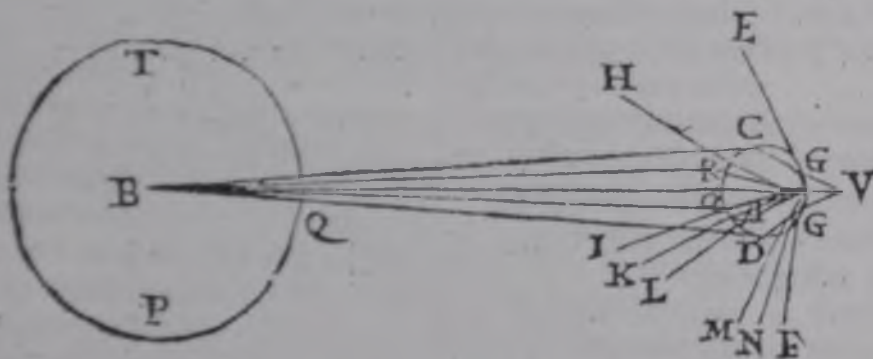
Iris itaque, vt haecenus habemus, nihil aliud est quam lux Solis reflexa.

Hæc

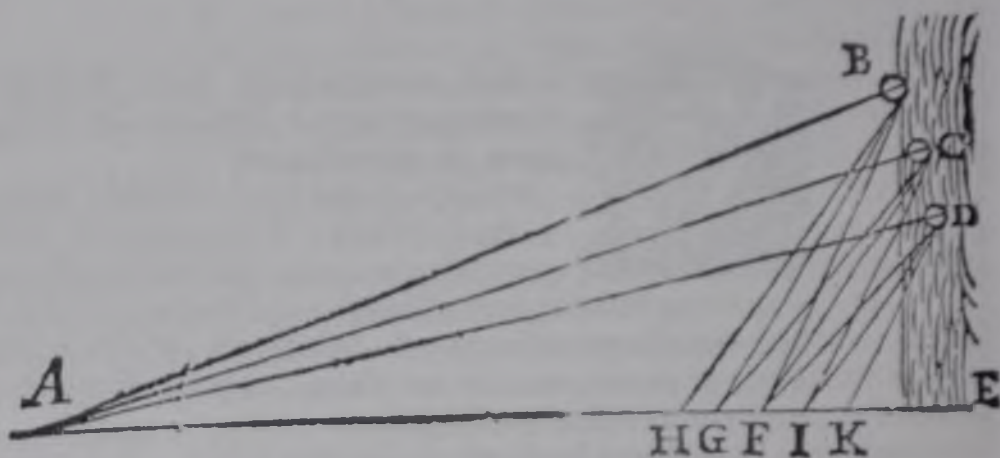
Hæc tamen lux ad oculum non peruenit pura & clara, sed non nihil opacata & offuscata & consequenter colorata. Exigua enim illa corpuscula aquea, addita præsertim confusione plurium radiorum per refractionem aggregatorum, non possunt totam solis figuram reflectere, sed solam lucem quod iam exposuimus cap. 3. propos. 6. & 7. & cap. 4. propos. 5. Et sane lucem coloratam ob admixtionem opacitatis ipsiusmet vaporis, siue aquæ iam fere concretæ; & ob debilitatem etiam illam quàm secum fert natura reflexionis, & denique ob distantiam quæ intercedit inter oculum & vaporem.

Ordo tamen colorum quem in Iride obseruamus à nemine adhuc sufficienter explicatus, eam mihi causam habere videtur, vt circuli Iridis pars convexa, hoc est ambitus exterior, sit rubeus siue puniceus, quia radij Solis inde reflexi, clariori ac non nimium opacata luce perstruuntur: Circa medium verò paulo opaciores, viridem reddunt Iridem: in concauo demum & intimo arcu adhuc opaciores, cæruleum nobis colorem repræsentant; iuxta ea quæ nos supra tradidimus cap. 3. propos. 6. & 7. Cur verò ita fiat vt supremi radij sint lucidiores; medij obscuriores: infimi verò adhuc obscuriores, ratio & causa meo iudicio tota petenda est ex natura reflexionis, quæ non sine præcedenti refractione fit à globulis, seu stibulis vaporis rotundi, vt à nobis explicatum est cap. 4. propos. 7. vbi latitudinem quandam assignauimus, cogentibus id experimentis, & ratione, tali reflexioni. Cui latitudini huiusmodi reflexionum inhaerentes, dicimus radium G F. esse omnium lucidissimum quia pertransit minimam cras-

sitiam corpusculi A. radium verò sequentem G N. esse paulo obscuriorem quia paulo maior ei est globuli A. penetranda crassities; ac demum radium G M. esse obscurissimum, quia adhuc maiorem penetrat crassitiam. Itaque radius G F. erit puniceus G N. viridis, G M. purpureus. Quod etiam experientia confirmant.

Cum igitur Sol A. irradiet totum vaporem BCDE. ex guttula B. lucidissimus radius erit BF. & consequenter puniceus; radius vero medius hoc est viridis erit BG. purpureus denique sit BH. guttula vero proxime sequens sub guttula B. radium puniceum projiciet ad perpe-

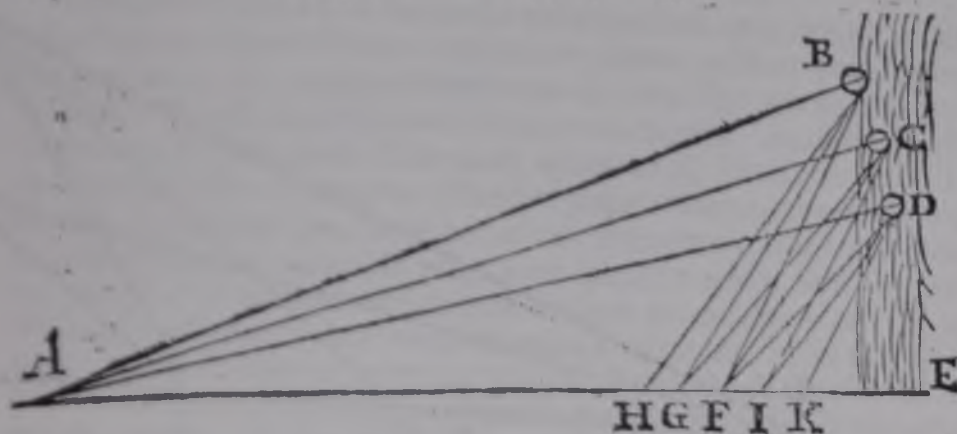

dicularem seu axem A E. in I. viridem in F. purpureum in G. infimum demum guttula D. habet radium puniceum D K. viridem D I. purpureum D F. itaque oculus existens in F. videbit in B. colorem puniceum in C. viridem, in D. purpureum, ut constat per iam explicatos radios. Quod si remoueat oculus & sit in G. videbit inde in C. lucem purpuream quæ ex puncto F. videbatur viridis: In B. vero videbit viridem quæ ex puncto F. videbatur punicea: in guttula autem proxime sequenti quæ sit supra guttulam B. videbit ex eodem puncto G. lucem puniceam & totum arcum Iridis maiorem. Contrarium vero oculo continget accedendo ad vaporem à puncto F. perueniat ad punctum I. nam unum arcum Iridis ibi videbit, & cum mutatione situs colorum; etenim in C. vbi prius erat Iris viridis, fulget punicea; in D. vbi erat infima Iridis concauitas purpurea, fit media Iris viridis; & in alijs guttis infra guttam D. existentibus resultat Iridis concauitas purpurea. Talem intellige progressum, siue per accessum, siue per recessum, successiuè.

Illud vero iam hic obseruandum est guttulas facientes Iridem non esse in linea recta positas orthogonaliter super axi A E. sed circulariter esse in segmento circuli dispositas, cuius circuli centrum sit ipsius solis centrum A. ita ut æquales sint inter se irradiationes A B. A C. A D. si enim facile concurrunt ad vnum punctum in axi A E. varij illi radij e varijs stillulis prodeuntes; & angulorum reflexionis ad formandam Iridem necessaria seruetur æqualitas. Vnde fit ut latitudo Iridis etiamsi nobis plana appareat, ea tamen re uera causa sit, sed concauitatis insensibilis, tum propter circuli maximi exiguam particulam peripheriæ, quæ rectæ linea

æquales; tum propter effectum perspective quo fit ex longinquitate ut quæ curvæ sunt recta appareant. Vitell. 65. 4.

Observandum præterea & illud est, altiores guttulas vaporis reflectere lucem remotius à vapore super axi A E. versus solem A. depressiores vero e contra reflectere lucem ad partes propinquiores vaporis versus E. quod experimentis primum liquet, quia oculus retrocedendo à vapore videt Iridem maiorem, & altiorem; approximando vero vaporis videt illam minorem humiliorem & depressiorem. Deinde etiam natura eiusdem anguli motu circulari ascendente & descendente idem confirmat: Si enim aptes regulam aliquam rectam ligneam, aut ex quacunque materia, habentem lineam extremam lateris rectam, ut in ultimo proposito schemate A B. quæ in extremo puncto B. habeat aliam regulam cum recta linea B H. sed longiori, faciente angulum firmum cum latere prioris regulæ qui sit A B H. & firmetur altera extremitas puta A. in puncto A. & eo facto centro applicetur primum extremitas B. in E. mox paulatim eleuetur versus D. & C. & B. certe linea B H. interfecabit axim A E. semper in partibus ab E. magis ac magis remotis versus A. atque hoc per notabile spacium, antequam ipsa linea A B. per elevationem fiat perpendicularis super axe A E. Quamvis igitur omnes radii reflexi ex singulis guttulis sint inter se æquales, nimirum anguli A B F. A C I. A D K. quia irradiatio est æqualis, & stillulæ æquales, æqualisque naturæ; nihilominus tamen non recipiuntur æqualiter in axi A E. neque concurrunt ad idem punctum, sed ad diversa propinquiora aut remotiora vaporis pro diversitate situs, prout ipsa corpuscula reflectentia fuerint à puncto E. magis minusve remota.

Quod si quæras unde nam Iris suam habeat latitudinem, quàm non videtur ferre natura reflexionis? Respondeo hanc non esse puram reflexionem, sed reflexionem post factam refractionem, & consequenter post

congregatos plures radios, vt exposui cap. 4. pro pos. 7. ex quo, & ex im-
mensa solis magnitudine fit vt idem globulus vaporis non ad vnicum pun-
ctum vnico radio suam dirigat reflexionem, sed pluribus ad plura, vsque
ad certam latitudinem. Mirum itaque non sit si ad idem punctum ex
pluribus illis guttulis vaporis concurrant radij lucis, vt paulo ante decla-
rauimus: sed & guttulæ aliquot magis internæ in vapore, & consequen-
ter aliquanto remotiores, adhuc ad idem punctum reflexiones transmit-
tunt, vsquequo fert singularum iam exposita latitudo in reflectendo; At-
que ex his causis arcus Iridis suam habet latitudinem.

*De altera Iride exteriori priorem interiecto ma-
gno spacio ambiente, quid Et quam
bene alij senserint. Cap. XIV.*

Vnt qui secundam hanc Iridem prioris imaginem esse
putent: vt nimirum nubes aliqua superior prope aquea,
repræsentet nobis per reflexionem instar speculi magni
primam Iridem. Quod tamen falsum est: nam & iam
ostensum est arcum illum primum ab oculo nostro de-
terminari, & nullum esse in nube arcum, quæ tota est
colorata: Quem ergo arcum potest repræsentare supe-
rior illa nubes? neque verisimile est in nube illa posse fieri tam ma-
gnum speculum, nam si in aquam est conuersa debet decidere, &
non suspensa manere, & si in aquam non est conuersa, non potest præsta-
re quæ speculum præstat. Deinde etiam si & arcus esset in nube inferio-
ri, & superior nubes esset speculum, non posset arcus ille secundum suum
quem à nobis habere videtur situm repræsentari; nisi nubes repræsentans
esset illi diametraliter opposita. Immo etiam si opposita sic esset, colorum
eundem seruariet ordinem, & tamen contrario apparent ordine, & quæ
per reflexionem à speculo videntur in vnico puncto, & per vnicam li-
neâ duntaxat possunt cerni. Iris tamē hæc secundam ab omnibus videtur, &
contraria cum prima; quod non esset si secunda esset imago reflexa prioris.

Melius igitur Aristoteles, & cum illo Piccolominius, & Vitello 72. 10.
eodem prorsus modo secundam Iridem fieri atque primam censuerunt;
sed ex altiori parte eiusdem superficiæ vaporis.

Quoniam tamen in hac secunda Iride tria potissimum sunt in quibus
illa à prima differt, ideo horum peculiaris est assignanda causa. Primum
quod omnes colores longe sint primis debiliores. Secundum quod con-
trario dispositi cernantur ordine, supremus enim est purpureus, medius
viridis, infimus pniceus. Tertium quod longè maior sit quàm prima. Hu-

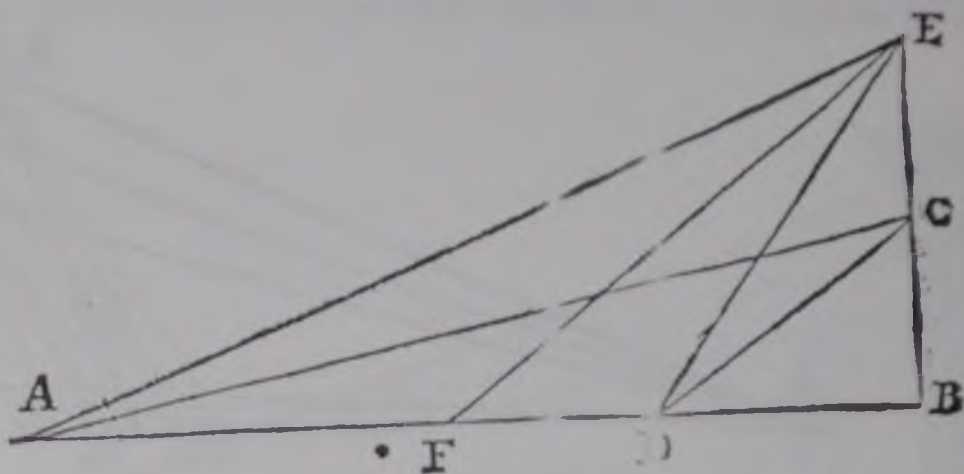
us tertij causam facile assignant, quia videlicet secunda Iris fiat à radijs
 longe remotioribus à perpendiculari, qui vt maiorem describunt conum,
 ita maiorem assumunt basim. Primæ autem & secundæ differentiæ cau-
 sam in distantiam coniungunt, vt hæc non solum debilitet colores, sed etiam
 inuertat. Prænotauerat enim Aristoteles non solum corporum opacita-
 tem luci immixtâ gignere colores, sed et idē præstari à distantia inter vi-
 sum & lucem, quando lux non est fortissima, ita vt superet omnem distan-
 tiam; eam verò generare opacitatem quisque concedit, nam & ideo re-
 motiora nigriora videntur, De quo nos etiam supra cap. 3. propositione
 6. 7. Cum ergo pars illa nubis in qua est secunda Iris sit valde remota,
 ob maiorem altitudinem & eleuationem ac dilatationem vaporis, quod
 in priori Iride facit vis & potestas radij, id, inquit, in secunda facit re-
 motio à visu: vt quemadmodum ibi proximiores partes, id est arcus infe-
 rior Iridis, ob maiorem radij penetrationem, & proinde debilitatem re-
 flexionis quæ habet vim opacandi cæruleus apparebat; ita hic proximio-
 res partes, arcus videlicet inferior, qui minorem patitur distantie opaci-
 tatem, reliquis lucidior apparebit hoc est puniceus, secundus & medius
 viridis; extremus purpureus quippe remotissimus: vt in hac secunda Iride
 magis noceat lucis reflexe distantia, quàm profit debilitas penetrationis; ac
 fortitudo reflexionis; & contra magis profit propinquitas, quàm obsit
 vis penetrandi, ac debilitas reflectendi: debiliores vero reddi colores ex
 distantia nemo inficiabitur.

Reliqua autem, maximè circulum, cum primæ Iridis assignatis causis
 conuenire satis conuincitur ex eo quod eodem prorsus modo secunda
 Iris mutetur mutato oculo quo prima; quod semper sit primæ concentri-
 ca; & simul cum prima accedat & recedat, crescat & minuatur; & ma-
 xime quod si non heret per reflexos solis radios vt prima, redderetur inex-
 plicabilis.

Sed plures grauissimæ difficultates manent huic sententiæ soluendæ.

Prima difficultas, quomodo reflecti potest lux Solis ad vnicum idem-
 que punctum, & eundē oculi per radios & angulos reflexionis inæquales?
 Si enim Sol A. irradiat vaporem E B. primo per radij A C. & ex pun-
 cto C. fiat reflexio ad punctum D. certe ad idem punctum non possunt
 peruenire alij radij ex eodem vapore nisi qui sint æquales inter se, &
 æquid distent à perpendiculari A B. & angulos habeant æquales tam in-
 cidentium inter se, quàm reflexionis inter se similiter, vt optime ostensum
 est & cap. 4. propos. 4. & cap. 12. vbi egimus de circulari figura Iri-
 dis: atqui radius irradiationis A E. non est æqualis radio irradiationis
 A C. neque æquidistat cum illo à perpendiculari A B. neque radij eo-
 rum reflexi E D. C D. sunt æquales, neque anguli incidentiæ A E B.
 A C B. neque anguli reflexionis D E B. D C B. sunt inter se æquales,
 vt facile constat tum ex hæcenus declaratis siue suppositis, tum ex de-
 monstratis in Geometria & Perspectiua. Quomodo ergo possunt ex ea-
 dem nube E B. fieri reflexiones Iridis simul ex punctis C. & E. ad idem
 pun-

puncti m D. Sed & docuimus ac ostendimus cap. 13. precedenti ex sublimioribus vaporis partibus reflexiones lucis fieri in axe A B. ad partes remotiores à vapore versus Solem A. à depressioribus verò ad partes

propinquoires versus B. igitur ex E. reflexio lucis erit ad F. Si ex C. reflexio perueniebat ad D. Et hanc difficultatem huius opinionis assertores intactam reliquerunt.

Secunda difficultas cur in magno illo spacio interiecto inter vtranque Irim nulla alia Iris reflectitur si ex C. & E. potest reflecti? Torsit aliquando hæc obiectio Aristotelis interpretes, Alexandrum, Ammonium, Olympiodorum: quorum tamen nullus mihi videtur sufficienter rationem attulisse: non duo postremi, asserentes ideo ex intermedio illo spacio Solis lumen non reflecti, quia radius visualis, perpendicularis sit, ad illud spaciū; atque ita nimium in nubem penetrando à Solem non reflectatur. Sed cur penetrabit illud spaciū non autem aliud in quo est prima Iris, cum tamen radij facientes hanc Iridem fortiores sint alijs illo intermedio spacio interceptis, quia propiores perpendiculari? Neque video qua ratione illi radij dici possint esse perpendiculares, aut si sunt propter sphericitatem guttularum, cur etiam non sunt perpendiculares illi, qui faciunt Irides? Neque Aphrodisæus dubitationem sustulit, quem sequitur Piccolomineus, dum dixit hoc ex eo provenire: quia aspectus ex determinata tantum parte possit reflecti: hoc enim quanquam verum est, non sufficit tamen, quia exponendum erat cur ex tota illa nube duæ tantum sint partes determinatæ; & unde hæc determinatio; cum præsertim ratio suadeat ex vna tantum parte illius superficiæ posse fieri reflexiones quæ ad vnum concurrant punctum. Aliam quæsiuit causam Vicomercatus in Commentarijs lib. 3. Meteor. Atque inde hoc fieri putavit, quia in illo intermedio spacio nubes esset caua & remotior quam ut posset reflectere. Sed miram hanc interpolationem cauitatemque vaporum tam uniformiter ascenden-

num, aeremque occupantium, quis libenter admittet? Qua arte vapor ille alias propinquiores obsidebit partes unde duæ reflectantur Irides, totus reliquus alio recedet? Quare hi omnes videntur potius inuoluere quam soluere exortam dubitationem.

Tertia difficultas est in soluendis obiectionibus quæ contra causam ab illis assignatam commutationis colorum plures possunt fieri: nimirum. Prima quod in tam pauca distantia quæ est inter illos tres colores exterioris Iridis, vix possit intelligi fieri tantam varietatem. Secunda quod probari non possit plus posse distantiam quam radij fortitudinem. Tertia quod non sit ratio cur magnæ distantix proportionata opacitas ex puniceo, qui, si distantia hæc non intercederet in extimo huius Iridis conuexo fulgeret, fecerit cæruleum; In viridi vero qui est medius, nihil immutauerit: nam licet sit paulo maior distantia vsque ad extimum arcum, quam vsque ad medium, deberet tamen supplere copia lucis, & fortitudo reflexionis, quæ est maior in extimo arcu, quam in medio & si distantia in hoc medio nihil nocet, neque ipsum obscurat, multo minus debet obscurare lucem fortiozem. Quarta quod supra contingere docuimus primæ internæ Iridi, vt per accessum & recessum eleuetur illa, vel deprimatur; & qui circulus ipse erat vnus coloris fiat alterius: idem etiam contingere in secunda externa Iride docent quotidianæ experientix; nam si procedas, infimus circulus qui erat puniceus fit viridis; sicut & qui erat viridis fit purpureus, & tamen minus distantiam, quia appropinquas vaporibus: aut si eadem est distantia, cur puniceus factus est viridis? non ergo distantia immutabat colores. Quinta quod maior sit distantia ab Iride artificiali, quam ante nostram faciem nos ipsi pro libito facimus aqua ore violenter conspersa ad oppositam sed obscuram partem Solis, ad Iridem ordinariam naturalem interiorem, quam sit distantia ab hac naturali interiori, vel aliam exteriorem, & tamen non mutantur colores. Sexta quod si distantia faciat colores immutari, etiam debilitas visus eos deberet immutare: quicquid enim, exempli gratia, facit distantia 100. oculo forti, deberet idem facere distantia 80. oculo debili: posset ergo esse aliquis visus ita debilis, vt ei prima & interior Iris mutatos colores referat, quemadmodum secunda & exterior mutat forti: atque ita contingere posset vt in eadem Iride prima interiori contrario modo appareant colores debili ac forti visui; quod nunquam accidisse est obseruatum.

Quarta difficultas cur sepe sola prima interior Iris appareat sine secunda exteriori, nunquam vero solam secundam sine prima oculus viderit.

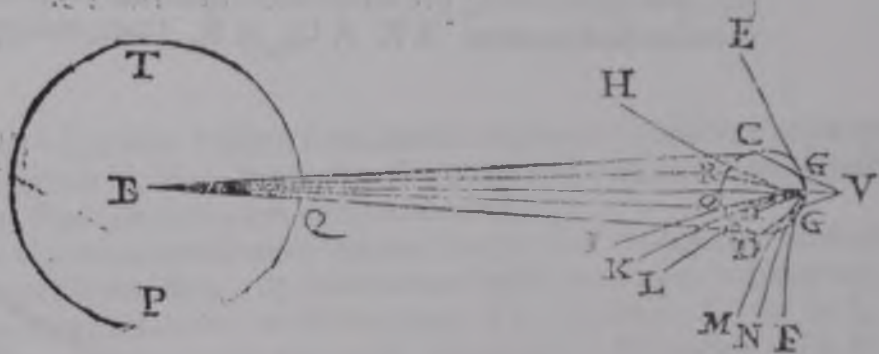
Quas quidem difficultates, cum insolubiles prorsus ijs cernam qui commune sequuntur opinionem, nullo modo eidem possum assentiri. Aliter igitur de secunda Iride mihi videtur esse philosophandum.

Exterioris Iridis propria explicatio.

Cap. XV.

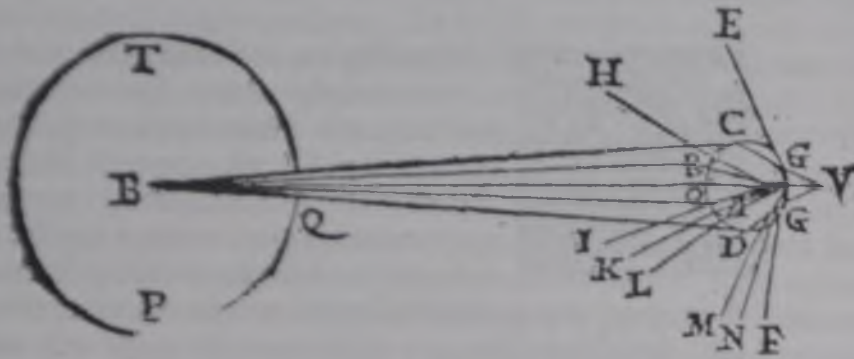
Quoniam duplex radiorum reflexorum genus siue ordo obseruatur, vbi globuli, siue corpuscula rotunda, aut stillulæ aqueæ in sublimi positæ solares excipiunt in se radios, vt exposui cap. 4. propos. 7. Hinc mihi facillima red dicitur vtriusque Iridis, & varietatis, ac diuersitatis quæcunque inter ipsas contingit, explicatio. Sicut enim prior reflexorum ordo radiorum priorem Iridem inferiorem & internam: ita posterior superiorem & externam eidem oculo repræsentat. Sed illud discrimen obserua, in priori quidem ordine ab eodem globulo tres illos radios reflexos *GF. GN. GM.* eo magis in luce deficere quo magis accedunt ad perpendicularem *BG.* quia vt dicebam cap. 13. à subtiliori siue graciliori parte globuli *A.* ad crassiores procedunt. At verò alterius ordinis radios eo esse puriores & lucidiores quo perpen-

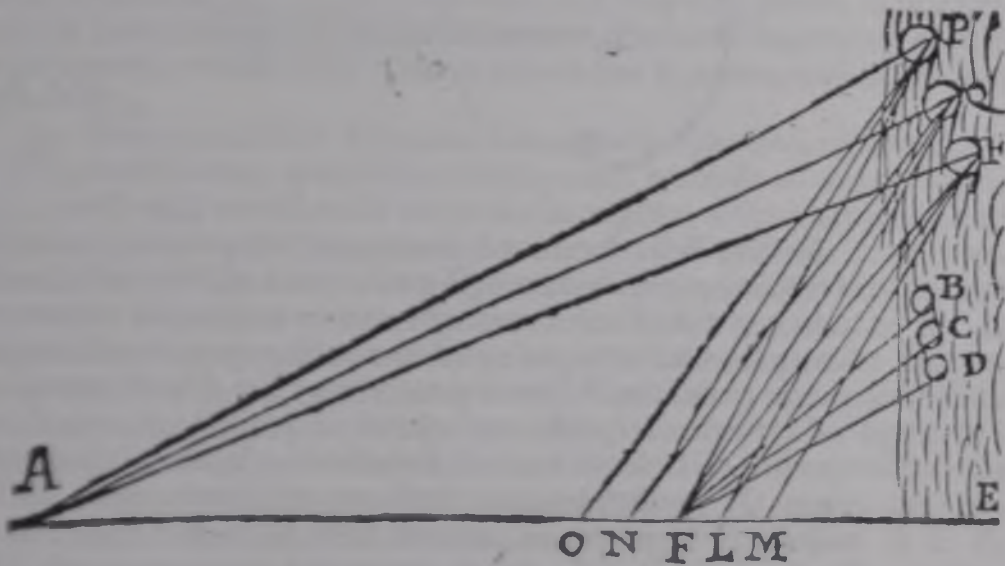
diculari *BG.* fuerint propinquiores: & quo ab ea remotiores, eo etiam obscuriores; quia lux congregata in fundo *G.* fortior est in medio ipso fundo, quo radij directiores, id est ipse perpendicularis *BG.* & alij ei proximi perueniunt: & consequenter cum luce clariori, quia fortius penetrant intra globulum *A.* iuxta tradita cap. 2. suppos. 9. A luce igitur fortiori radius fortior & lucidior reflectetur prope perpendicularem, cuiusmodi est radius *GI.* à qua luce iam deflectunt radij, non ex ipso centro lucidissimo *G.* prodeuntes per reflexionem, sed paulo remotiores, vt sunt radij *GK. GL.* propterea radius *GI.* erit lucidissimus hoc est puniceus; *GK.* erit viridis; & *GL.* erit purpureus. Adde quod alter hic ordo reflexionis fit per penetrationem totius ferme globuli *A.* diametraliter, ad quod opus est fortitudine, supra cap. 2. suppos. x. qui ergo radij sunt fortiores ad penetrandum, illi egrediuntur lucidiores; & contra qui sunt debiliores ad pene-

penetrandum, erunt obscuriores: fortiores porrò sunt qui à maiori aggregatione reflectuntur; maxima autem aggregatio fiebat in centro fundi G. quo perpendicularis B G. cum sibi propinquis facijs perueniebat.

Iam igitur sit vapor P. vsque ad E. & prior Iris interior fulgeat oculo existenti in F. ex stillulis B C D. per priorem ordinem radiorum reflexorum. Rursus ex eodem vapore & partibus eius sublimioribus, ac magis internis hoc est, ex globulis P Q R. perueniēt radij alterius ordinis, qui egrediuntur per anteriorem ipsorum partem propinquam radijs directis illustrationis A P. A Q. A R. (nam radij prioris ordinis proj-

ciuntur in vaporem procul ab oculo nimirum versus B C D E.) Alij itaque radij alterius ordinis, partim propter eleuationem & distantiam à per-
pen-

pendiculari *A E.* ex qua fit vt etiam fundi reflectentes semper magis ad superiora conuertantur, partim fortasse ex aliqua fractione in egressu ex globulo, quæ fiat à perpendiculari, vt traditum est supra cap. 2. suppos. 10. & 11. facile concurrent ad punctum *F.* atque ita oculus in *F.* positus duas cernet Irides, alteram in *B C D.* per radios prioris ordinis: Alteram in *P Q R.* per radios alterius ordinis: & sane circulearem, ob eandem causam æqualitatis radiorum & angulorum vt dictum est de priori interna Iride: & concentricam cum priori, quia si idem est vapor, idem Sol ibidem, & idem oculus ibidem, & consequenter idem axis *A E.* Idem profecto necesse est sit etiam vtriusque centrum *E.* Eius & alicuius latitudinis, & sane curuæ, vt & prior, cum qua in tota sui generatione perfectissime conuenit: & propterea ad mutationem oculi & ipsa mutatur; & eleuatur & deprimitur vt illa. Sola diuersitas præcipue, quæ vel maxime in eis semper torsit, est permutatio situs colorum; nam supremus est cæruleus, medius viridis, infimus puniceus: sed huius permutationis causa tota consistit meo iudicio in natura reflexionis modo explicata, in altero illo reflexionis ordine. Quia enim ex guttula *P.* radius reflexus prius *P O.* est maxime lucidus, hoc est puniceus; & radius *P N.* viridis; radius verò *P F.* cæruleus; profecto oculus in *F.* videbit Iridem cæruleam ibi, vbi est guttula *P.* Ita ex guttula *Q.* puniceus radius erit *Q N.* viridis *Q F.* cæruleus *Q L.* oculus igitur in *F.* positus videbit Iridem viridem in *Q.* deum guttula *R.* puniceum radium projicit ad *F.* Iridem ad *L.* cæruleum ad *M.* & hinc fit vt oculus *F.* videat in *R.* lucem puniceam. Quod si oculus procedat ab *F.* ad *L.* in *Q.* vbi prius videbat lucem viridem, videbit lucem puniceam per radium *Q L.* & in *R.* videbit viridem vbi prius videbat puniceam; & tota Iris fit depressior. Proportionales mutationes sequuntur si oculus retrocedat ab *F.* versus *N.* & *O.* semper enim conuexum huius externæ Iridis erit cæruleum, & concauum puniceum medietas verò viridis. Quod & natura reflexionum explicatarum postulat necessario.

Difficultates autem suprapositæ nobis nihil prorsus facessunt negocij. Non prima, quia est aliud & diuersum radiorum & reflexionum genus, aliisque & diuersus ordo. Non secunda quia duo tantum sunt ordines reflexionum à stillulis vaporis inter se varij & non plures, ex quo duæ tantum Irides & inter se distantes & nō plures possunt effulgere: & ad vnum punctum in quo est oculus, non possunt peruenire à vapote eodem nisi duo radiorum reflexorum ordines, vt iam est explicatum. Non tertia quia obiectiones illæ hanc nostram inuersionis colorum causam non impugnant. Non quarta quia si vapor non sit multus, & multum extensus & eleuatus, non erit materia vnde fiat reflexio radiorum illorum posterioris ordinis; & tunc sola prima Iris reflectetur. Quod si fuerit quantitas vaporis sufficiens ad reflectendam secundam, reflectetur etiam prima, nam vbi est magnum, ibi etiam semper est paruum. Quod vero debiliores sint colores secundæ Iridis quam primæ, non modo in distantiam vt supra est

referendum, sed etiam in caliginem aliquam, per quam transitum habent radij reflexi secundam Iridem deferentes: non enim illa reflectitur ab anteriore parte vaporis, sed ab interioribus; alioquin radiorum ordo posterioris generis non posset ad nos reflecti; qui suapte natura plurimum ad Solem vergunt. Sed & radios illos ex natura sua esse debiliores quam sint radij prioris ordinis sæpius obseruavi, puto propter crassitiem globuli quam fere tota m pertransiunt.

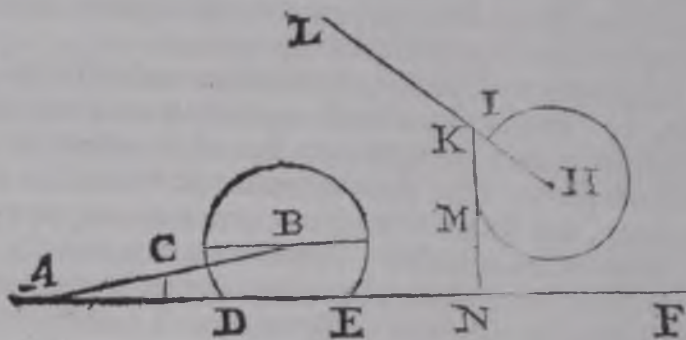
Corollaria ex iam dictis aliquot colliguntur.
Cap. XVI.

Rimum. Non potest nobis existentibus in plano horizontis ex Iridis circulo nisi ad summum eius semicirculus apparere, tunc scilicet quando sol est in ipso horizonte. Patet enim ex dictis cap. 12. solis centrum, oculum nostrum, & centrum Iridis esse in vna, eademque linea recta: patet etiam Iridem esse extremam oram basis coni illuminationis visæ: quod si ita est, quando Sol erit in horizonte, & noster oculus etiam intelligatur esse in plano horizontis; etiam centrum Iridis idest centrum basis coni in plano horizontis esse oportet, vt sit in eadem recta linea cum Sole, & nostro oculo: tunc igitur ex tota basi coni, quæ est integer circulus, non nisi dimidia extat; quia planum horizontis secat planum huius basis per centrum; & proinde semicirculus tantum apparebit. Quando autem Sol est supra horizontem, quanto altior est, tanto minus Iridis segmentum appareat est nec esse, quanta enim est Solis eleuatio, tanta est centri Iridis infra horizontem depressio; & proinde plani basis coni occultatio, vsquequo omnino pereat; quod fit, secundum quorundam obseruationes, quando Sol est eleuatus per 42. gradus; quos si superet, nihil Iridis super horizontem remanet. Immerito igitur Cardanum reprehendit Scaliger exercitatione 30. nu. 2. & 7. quod hanc lineam vnani esse dixerit, in qua sit Sol, oculus, & centrum Iridis; hoc enim & Aristoteles, & grauissimi alij philosophi admittunt, & ratio suadet, supra cap. 12. & experientia manifestissime conuincit. Nam quod ipse affert se vidisse propiorem sibi alteram coronidem Iridis, deceptum puto, non enim spacium illud mensurauit: aut illa non fuit iris, sed alia quæcunque impressio.

Secundū. Aliquando potest Iris maior semicirculo apparere, etiam prope integer circulus. Quod sane ex duplici causa oriri posse videtur; prima est (quam Cardanus innuit, & inepte à Scaligero nu. 10. labefactatur) si ocu-

si oculus sit in loco altissimo & magna adsit copia vaporis: vt si Sol sit in horizonte A. oculus in monte C. centrum Iridis erit in B. protendetur ergo Iris vsque ad D. & E. oportet tamen montem non impedire radios solis, quin possint illuminare totum vaporem vsque ad D. & E. Nec est ne-

esse ad videndam Iridem semicirculo maiorem vt tollatur terra quod supponi debere ait Piccolomineus: Sat enim vt simus in aliqua notabili altitudine supra horizontem, vt ostensum est.

Ex alia etiam causa mihi videtur hoc posse contingere; nimirum si in eminenti simus loco, & substratum nobis vaporem habeamus; Solem etiam satis eleuatum; vt sit horizon AF. oculus in K. sol in L. vapor IHM. centrum Iridis erit in H. protendetur Iris vsque ad I. & M. absoluetque fere circulum, modo altitudo NK. non inumbret vaporem; quod potest confirmari ex artificiali Iride, quam cernimus in aqua ore comperfa, in ea enim maxima pars circuli apparet quando Sol est altus. Male ergo Vicomercatus negat auctoritatem eorum quos adducit Auerroes 3. Meteor. testes oculatos uisæ Iridis fere absoluti circuli: hoc enim potest contingere altero ex his duobus modis, ut reuera sit Iris, & non corona, quam solam putat Vicom. posse circulum absolueri.

Tertium sola Iris semicircularis ad angulos rectos horizoanti insistit; reliquæ autem quæ segmenta sunt circulorum siue minora, siue maiora, obliqua sunt super horizontem, & propendent ad alteram partem contra nos, ita vt faciant angulum obtusum cum ea parte plani horizontis, quæ intercipitur inter nos & planum Iridis; & semper magis obtusus fit, minoraque sunt segmenta, quo sol altior fuerit; hunc enim reflexio verticis Iridis fit ab interioribus partibus vaporis, curium verò à minus inter-

nis: Contrarium continget si sole existente sub horizonte paulo ante ortum, vel paulo post occasum, fiat Iris in vapore alto iam à sole illuminato; tunc enim segmentum Iridis inclinabitur cum angulo acuto versus solem, & vertex reflectetur ab anteriori parte vaporis, crura vero ab interiore; que ad terram vsque protendi non possunt cum sol sit sub horizonte.

Quæ omnia facile intelliget is qui imaginabitur Iridis illud circulare planum semper esse perpendiculare lineæ illi quam imaginamur à sole per oculum nostrum attingere centrum dicti plani Iridis: quæ linea est axis vtriusque iam explicati coni sup. cap. 12.

Quartum vnusquisque oculus suam videt Iridem propriam, vt supra cap. 11. neque est possibile vt pluribus oculis notabiliter ab inuicem distantibus eadem Iris appareat, hoc est in eodem situ, & in eadem prorsus vaporis parte: quia enim ostensum est Iridem in nube nullam esse formaliter, sed solum virtualiter, cum totus vapor æque illustretur à sole, & æque lucem reflectat: Solum verò oculum sibi circulum Iridis quodammodo præscribere, bene sequitur radios reflexos qui faciunt Iridem ab iisdem guttulis non posse ad diuersa puncta coire, seruata illa radiorum, & angulorum æqualitate, & ab axi æquidistantia. Quod etiam experimenta comincunt, præsertim in Iride artificiali, nam illa diuersis oculis in diuersis sitibus apparet. Sed & hoc maxime ex eo confirmatur quod circulus Iridis vnique oculo ad angulos rectos semper opponatur; & vnusquisque oculum proprium determinet axem, & consequenter proprium sibi circumscribat conum illuminationis: neque vnquam contigisse est obseruatum vt oculus fuerit extra dictum axem: vt paulo ante dicebam contra Scaligerum.

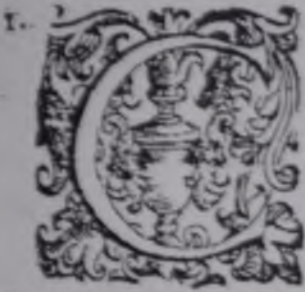
Quintum non bene à Cardano negatur veritas colorum qui sunt in Iride; est enim ibi vera & realis coloris natura, lux nimirum opacitate permixta: nam quod alij non videant eam Iridem quam ego video, non arguit spectrum esse, aut phantasma, sed tantum eas videri per reflexionem, quæ non patitur ut res videantur nisi ex determinatis punctis, Neque putes Cardano Aristotelem fauere scēt. 12. problem. 3. vbi ait. Iridem per se non facere odoratas arbores, vbi illa incubuerit, vt vulgo dicebatur, sed tantum per accidens, ratione humidioris vaporis, quia Iris nihil sit ipsa natura, sed tantum affectio reflexionis visus. Eo enim dumtaxat respexit Aristoteles quod reuera in illa nube circulus non sit vllus determinatus ex rei natura, nisi respectu oculi, cum tota nubes sit colorata re vera, hoc est illuminata, cum aliqua opacitate; non tamen adest figura circularis: sunt enim in nube illa infiniti circuli in potentia, quorum vnicum actu quilibet proprium videt oculus, eo modo vt iam fuisse est expositum. Non ergo potest inquit Aristoteles odor ille arborum, fulgente Iride, ad Iridem, id est, ad eum arcum quem cernimus, transferri; quia ille arcus formaliter vt arcus ibi non est, licet sit tota nubes colorata; cuius humiditas causat odorem, non autem Iris formaliter quatenus Iris.

Sexto denique eodem prorsus modo de Iride lux est philosophandum.

dum; q̄ tamen longe rarius contingit quam solis, quia ut fiat etiam illa exilis, & albicans colorum reflexio, magna debet esse vis lucis, ac proinde circa plenilunium. Et hac de causa nullum aliud sedus facit Iridem, nisi fortasse leuem quandam & circularem circa se luminis reflexionem, quæ ad Coronam potius, quam ad Iridem debet reduci; sicut etiam tempore humido contingit videre circulos quosdam circa lucernas, minores si sis prope, maiores verò si sis remotior quamquam sepius id contingat oculis lippitudine aliqua laborantibus: tunc verò refractione non fit in aere circa lucernam, sed in ipsis oculi palpebris humore viscoso lippitudinis, illitis. Corona tamen illa circa lucernam esse apparet, ubi non est. Præterea luna, & alia sydera, vix possunt eleuare vapores ad Iridem faciendam necessarios, Idcirco etiam rara est nocturna lunæ Iris.

Quæsitæ aliquot de Iride proponuntur et solvuntur. Cap. XVII.

Ut non apparent simul plures quam duæ Irides? An quia iam explicatum est ab eodem vapore non posse reflecti lucem ad idem punctum in quo sit oculus, nisi per duplicem illum ordinem reflexionis, qui in singulis globulis aqueis observatur, vt supra cap. 15? Scio Vitellonem 71. 10. aliquando ponere duas concentricas inter se contiguas, cum eodem colorum ordine: si vide-

licet, inquit, duæ superficies vaporis sint vna post aliam, non admodum remotæ, quarum vnaquaque suam Iridem habeat, hoc tamen mihi non videtur posse fieri, nam & vaporum ista distinctio à me non percipitur, vapor enim vapor permiscetur, neque proprie faciunt superficies, neque à superficiebus vaporum Irides reflectuntur, sed ab ipsorum guttulis, tam anterioribus, quam etiam interioribus, modis explicatis. Oculus igitur in eodem puncto existens non poterit sibi plures Irides determinare, per eiusdem ordinis reflexiones; & hæc Iridis duplicatio experimentis non confirmatur. Scio etiam eundem Vitellonem 69. 10. fateri se vidisse plures Irides eodem tempore simul fulgentes. Sed tamen ipsemet asserit illas non esse veras Irides, sed alias quasdam lucis impressiones & reflexiones.

2. Cur Iris persequentem fugit, & fugientem insequitur? hoc sane affirmat Vitello. 65. 10. & Philippum Platonis sodalem id comperisse restatur; & experimentis patet; An quia quo propius quis ad vaporem illustratum accedit eo minorem arcum cernit; siquidem à depressioribus & propinquioribus axi guttulis ad eum peruenit reflexio, vt est in præcedentibus explicatum cap. 13. Et quo à vapore magis receditur, maior etiam arcus cernitur à sublimioribus & remotioribus guttulis reflexus: quæ verò visui ampliuntur ea approximare; & quæ minuuntur ea videntur elongari? Eucl. 58. opt. & Vitel. 129. 4.

Ex hac solutione tria colligo. Primo non posse assignari determinatam Iridis magnitudinem, aut maximam, vel minimam, cum hoc pendeat ex maiori vel minori accessu & recessu à vapore. Posse tamen à vaporis altitudine determinari altitudinem verticis; cum enim per recessum eo deuenieris vt Iris reflectatur ex summa vaporis parte, si sit depressior amplius per vltiorem recessum crescere non poterit in uertice, quia non erit vnde reflectantur Solis radij; Crura tamen semper magis

gis abinuicem elongabuntur ob dilatationem conuexi. Secundo, diuersitatem climatum nullam in hoc posse diuersitatem afferre, nisi forte quatenus in vno climate vapores altius ascendant quam in alio, ob diuersitatem altitudinis mediæ regionis, ita etiam sentit Vitello 78. 10. et quatenus in vno climate magis sol ascendit quam in alio: vnde fiat vt unum clima possit habere Irides maiores vel minores circa meridiem, alio. Tertio ex hoc accessu & recessu posse quemuis expectari totam nubem esse coloratam; nam si tota percurratur ex tota videtur Iridem reflecti successiue, nisi tantopere distet, vt eo vsque non possint pertingere reflexiones: aut tantopere accedat vt in ipsum vaporem ingrediatur.

Tertium. Cur debilior vt plurimum Iris est in vertice quam in imo? An quia vapor in summo est tenuior, & deficiens, vt non sit vnde sol reflectatur; aut uix reflectatur post lucis penetrationem? Ac propterea aliquando duo Iridis crura apparent sine conuexione verticis: interdum vero ex defectu vaporis, vnicum tantum crus apparet.

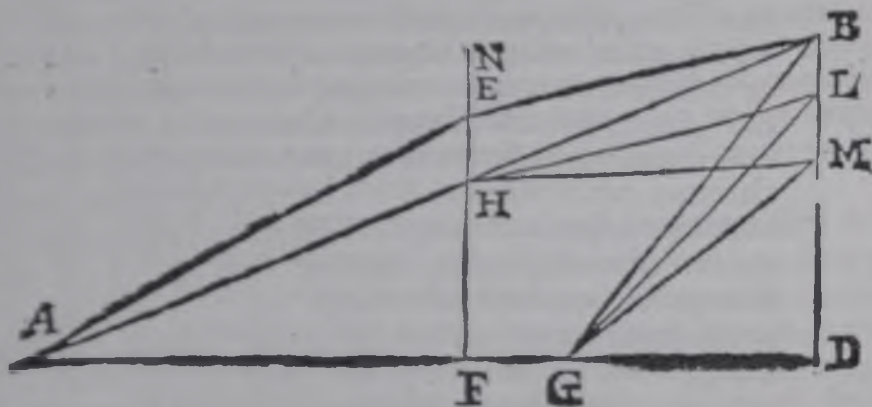
Quartum, Cur in parte meridionali nunquam nobis fit Iris? An quia ibi vapor non potest opponi soli ita vt inter solem & nubem noster oculus intercipiatur? Solem enim oporteret esse in septentrione, quod est impossibile.

Quintum. Cur neque ad septentrionem? An quia si ibi fieri deberet Iris, solem esse oporteret circa meridiem, quo tempore maxime eleuatur supra horizontem? Quamuis itaque fieret, maxime in hyeme, quando solis eleuatio in meridie in hoc climate non superet 21. aut 22. gradum, sole existente in Tropico Capricorni; tamen vix videretur; tum quia segmentum esset paruum; tum quia nimis inclinatum, vt iam est declaratum cap. præcedenti. Vnde habemus Iridem maxime ad orientem & occidentem spectari: loquor autem de Iride illa magna quæ vt plurimum apparet etiam duplicata: nam nihil obstat quominus interdum radij solares reflecti queant à nube solida aquosa ad vaporem sibi lateralem, tam uersus septentrionem, quam uersus austrum; & inde ad nos reflexi possint generare ibi quasdam impressiones coloratas: quales se quatuor vno tempore vidisse Patauij testatur Vitello 69. 10.

Sextum. Cur Sole propius horizonti existente maior quidem pars circuli Iridis apparet, sed tamen circuli minoris, Sole uero altius ascendente, minor circuli pars apparet, sed circuli maioris? hoc enim ita esse Aristoteles admittit, & soluendum proponit, solutionem tamen prætermisit. Interpretes autem varias attulerunt responsiones. Olymp. duobus modis respondet. Primo quia Sole existente circa horizontem Iris est alta, & tui conuexo sublimi ferè extra vapores crassiores, qui sunt semper prope terram, quare in sua magnitudine apparet. Quando uero Sol est eleuatus, conuexuu illud est in uapore crasso, maius igitur apparet, vt Sol & astra quando sunt prope horizontem. Secundo rem deducit ad distantiam, quæ sit maior quando Iris est totus semicirculus, quia tunc est sublimior, quam quando est segmentum, quia propior

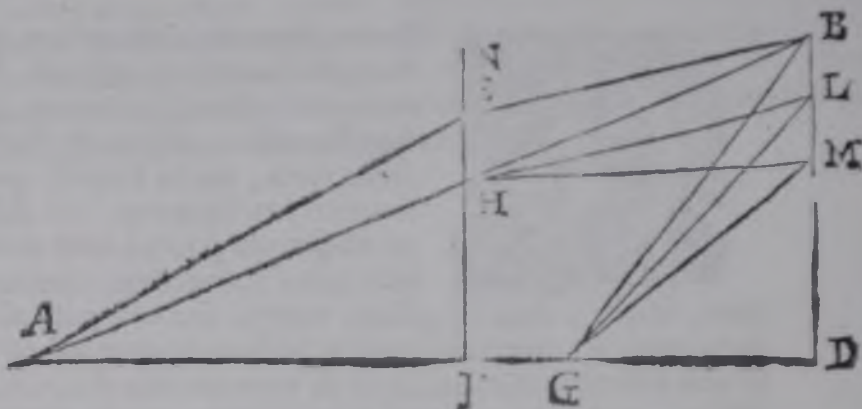

terræ ac depressior, nobisque propterea propinquior; unde fit ut hæc maior, illa verò minor appareat. Hæc secunda responsio nullo modo est admittenda, quoniam semper est eadem omnino distantia eiusdem Iridis quantumvis eleuetur aut deprimatur. Est enim idem conus, idem axis, ijdem radij, & omnia eadem. Eleuatio autem & depressio Iridis non fit secundum lineam rectam, sed circularem, cuius centrum est oculus. Sed neque prior responsio soluit negotium, nam partes superiores Iridis viderentur etiam partes minoris circuli, inferiores verò maioris, quæ semper sunt in crasso vapore, & fracta viderentur eius crura. Et si dicet hanc inæqualitatem seu fractionē, ob distantiam non percipi; neque ergo percipietur hic effectus cuius causam inquirimus; qui tamen tanquam sensibilis est obseruatus.

Vitello, quem etiam sequitur Piccolomineus, ad aliam confugit refractionem: putat enim minui basim illam conij in qua est Iris quando sol est prope horizontem, ex eo quod vapores crassi nondum attenuati à virtute Solis, quæ tunc est debilis, refringant radios solis tendentes ad vaporem

rem in quo faciunt Iridem. Quam opinionem quoniam subtilis est, & in ipsis obscura, clarius ego per demonstrationem explicabo, quam illi non apposuerunt. Sit igitur radius solis A B. reflectere debens Iridem ex B. à vapore D B. interponaturque vapor crassus F N. radius A B. tran-

siens per vaporem densum F N. frangitur in H. versus perpendicularem, & progredietur ita fractus ad M. si vapor sit sat densus, qualis est sole posito in horizonte. Eo vero aliquantulum eleuato, attenuabitur vapor F N. & proinde radius A H. minus refringetur in H. progredieturque ad L. demum adeo eleuato Sole vt vapor F N. maxime attenuatus non amplius frangat radius A H. progredietur recta ad B. & secundum has varietates refractionum variabitur basis conii in qua est Iris, vt primo habeat semidiametrum D M. quando Sol est in horizonte, postea D L. denique D B. & ita oculus G. primo videt Iridem semicircularem in M. secundo segmentum ipsius in L. tertio denique segmentum adhuc minus in B.

Quæ mihi acute sane videntur excogitata, non tamen omnino satisfaciunt: quia licet radius A H. aptus ex B. reflectere Iridem ad G. propter impedimentum vaporis F N. cogatur descendere ad M. & L. tamen radius A E. stante vapore F N. fractus in E. recipietur in B. ac proinde quod erat præstiturus radius A H. præstabit radius A E. & ita ex puncto G. semper videbitur Iris in B. siue adsit impedimentum vaporis F N. siue ablit; nam si abest, radius A H B. facit Iridem in B. si verò adest, radius A E B. facit similiter Iridem in B. Præterea illa duorum vaporum distinctorum separatio, non videtur tam facile admittenda in natura. Sed & illud obstat, quod non possit explicari, quomodo

variatis tantopere angulis reflexionis per illas fractiones, nihilominus ad idem punctum G. radij reflexi perueniant ex punctis B L M. alium enim angulum facit in vapore B D. radius directus A B. alium H L. & alium H M. & consequenter anguli reflexionis A B D. H L D. H M D: sunt inter se varij, & inæquales; non possunt ergo radij reflexi B G. L G. M G. ad punctum G. omnes peruenire, sed in axi D A. puncta concursus debent variare.

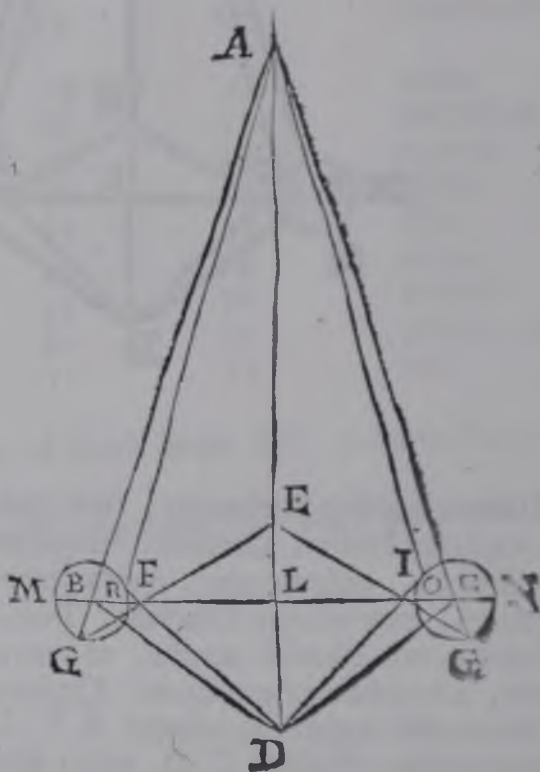
Quare soluerem ego quesitum per ea quæ dixi supra cap. 13. ex maiori vel minori vaporis D B. distantia. Quia enim sole oriente, vel occidente, abundat vapor, ideo etiam idem vapor nobis est propior quam Sole eleuato, qui resoluit anteriores ipsius partes, & propterea ipsum vaporem cogit quodammodo retrocedere: Quanto autem vapor Iridem reflectens est nobis propinquior, tanto minor sit oculo nostro Iris: & quanto remotior tanto maior vt ibi explicuimus.

Septimum. Cur Iris indicium est pluuiæ imminentis, si mane fulserit; contra verò indicium serenitatis si vesperi? An quia crescente die, Solis actio vaporem auget, qui auctus concrefcit in pluuiam: Vesperi tamen vapor ille superueniente nocte, totus ex frigore nocturno decedit, & relinquit serenitatem?

In quo differat et conueniat Iris cum Corona
Virgis et Parelijs. Cap. XVIII.

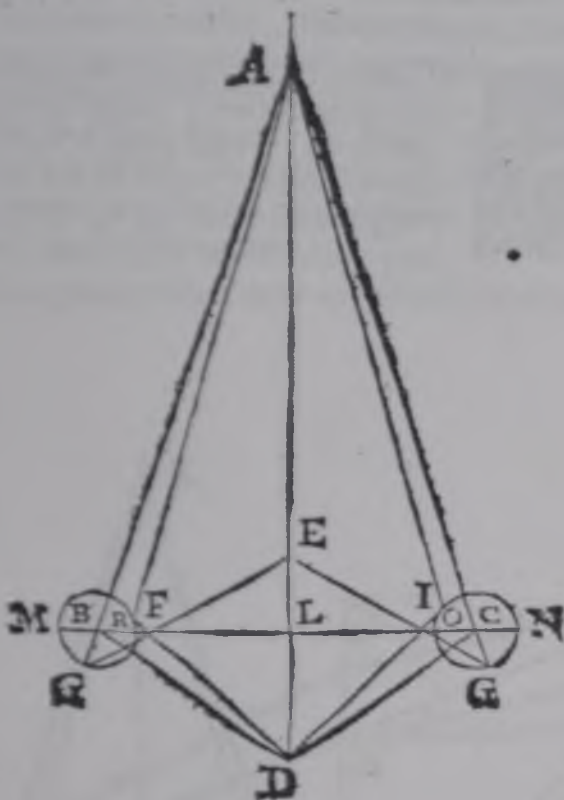
SI Corona siue Halo aut Area fieret vt dicit Vitello 68. 10. per refractionem, pauca admodum esset conuenientia cum Irade. Putat enim Vitello ex sole, luna, & quouis maiori sydere, quod sit A. descendere radios super vaporem substratum M N. & illum penetrare, solumque perpendiculararem A L. iuxta naturam refractionum, procedere recta ad D. reliquos vero radios obliq; cadentes in dicta superficie M

N. refrangi ad perpendiculararem, & inde refractos ulterius procedere, ac tandem coire, ut sunt radij A B. A C. qui refracti in B. & C. coeant tandem

tandem in D. oculum igitur in D. positum videre circulum eadem ratione, qua videbatur circulus Iridis.

Mihi tamen hæc non probantur; tum quia Aristoteles ait hortum omnium (nimirum Iridis, Coronæ, Virgarum & Parelj) eandem esse causam, hoc est, reflexionem, quam semper vocat Anaclasm non refractionem, quæ vocatur Diaclasis. Tum quia vapor ille in quo apparet Corona, non est adeo densus, vt tam magna fiat refraction; quæ & si fieret, admodum exigua fieret: Quare angulus refractionis DCL. paulo minor esset angulo incidentiæ A. C L. paulo ergo etiam minor esse deberet radius refractus C D. radio directo A C. per 18. primi Element. Eucl. & non possent coire radij refracti C D. B D. nisi in paulo minori distantia post vaporem, illa, quæ est à vapore ad sydus, & tamen in infinitum fere est maior distantia à sydere ad vaporem, quam à vapore ad nos; cum præsertim, si qua fuit refraction, dum radius astri penetravit ex aere in vaporem, illa se restituerit per contrariam refractionem à vapore rursus in aerem. Immo refractionem hanc

hanc tantam, vt coeant radij B D. C D. ad perpendicularem L D: impossibilem esse etiam si transitus radij fieret ab aere ad vitrum, docui supra cap. 2. suppos. 10. ex doctrina ipsiusmet Vitellonis octaua decimi: quanto magis id erit impossibile in vapore, qui adhuc rarior est quam aqua. Melius igitur cum Aristotele ad reflexionem coronam reducemus, quae pari fere modo nat atque Iris, cum aliquo tamen discrimine, Primum quod in Iride cœlis interponitur inter astrum, & vaporem, at in corona vapor est inter oculum & astrum: Deinde quod Iris fit ex reflexione, non sine refractione precedenti intra crassitiem guttulæ rotundæ, corona vero fit ex pura & nuda reflexione, ex superficie conuexa guttæ, de qua cap. 4. propos. 8. non ex fundo G. guttularum B. & C. reflexiones illæ de quibus supra cap. 4. propos. 7. Omnes fiunt versus astrum, ad partes illas quæ sunt inter astrum, & vaporem, & sunt G E. ibi enim puta in E. oculus videret integram Iridem cum toto circulo, & coloribus: Sed ultra vaporem non possunt peruenire nisi radij F D. I D. reflexi ex superficie conuexa guttularum a parte supra diametrum M R. O N. ipsarum guttularum: Suntque reflexi radiorum directorum A F. A I. alij enim radij qui reflecterentur ex punctis guttularum vbi terminatur dicta diameter M R. O N. aut infra ipsam, nimis procul eorum, & æquale, aut maius spaciū requirerent ad coeundum; quam sit spaciū, seu distantia inter astrum A. & vaporem M N.

Et quoniam reflexio hæc est valde debilis, quia corpuscula reflectentia sunt nimis minuta, & rotunda, & aliquanto distantia à nobis, Iccirco leuem quendam splendorem videmus in dicta Corona, & sine vllis coloribus, & existente vapore nobis satis propinquo, alioquin nihil illius splendoris cerneremus. Quo tamen vapor fuerit nobis propinquior, eo minor corona cerneretur, & quo remotior eo maior: & causa eadem est quæ in Iride, & quæ in lucerna.

Habemus porro ex dictis, posse contingere vt fulgente nobis Iride ordinaria, qui sumus a parte anteriori vaporis, alij qui sunt post vaporem cernant non Iridem, sed Coronæ segmentum, aut semicirculum, sine coloribus vllis, sed sub quodam leuiter splendido albore. Quod tamen hoc non fuerit obseruatum procedit, quia si vapor fuerit multus impedit radios solares ne in alteram partem transeant; si vero exiguus & rarus, ac totus peruius radijs solaribus, tunc nimius Solis splendor impedit & extinguit exiguum illum Coronæ alborem. Nam & in ordinaria Iride si retro post vaporem sit serenum cœlum, Iris à nobis videtur tenuissima, & vix discernitur: si vero post vaporem sit nubes nigra & obscura, Iris fulget nobis valde splendida & egregie colorata.

Virgas & Parellos cōuenire cum Iride est communis opinio in eo quod fiant pari ratione per reflexionem: cum differentia tamen in situ & qualitate vaporis; nam si ad latus Solis, inquirunt, sit materia rotunda, inæqualis tamen, cum non possit totam figuram Solis ob paruitatem guttularum reflectere, vt in Iride, pariter etiam colorem, vt Iris reflectet, non tamen

circulariter, ob inæqualitatem superficiæ nubis, sed per longum instar Virgarum. Sed certe virgas hæcæ per reflexionem fieri mihi non videtur verisimile, non enim possunt ad vnum punctum, in quo est oculus, coire plures radij reflexi, nisi circulariter dispositi vt patet ex præcedentibus; cuiusmodi figuram non habent virgæ: nec sufficit inæqualitas vaporis, quia ad summum ea faceret vt diuersæ partes virgarum essent circulares, & aliquo modo curvæ, seu spirales, non autem rectæ. Hanc profecto impressionem si ego aliquando vidissem, eam aliquo pacto conarer explicare. Cum tamen mihi ignotum sit, quod sint virgæ, ipsarum propter quid non possum indagare.

Quando verò nubes vaporosa, ad latus Solis aut Lunæ, æquabilis ac densa fuerit instar magni speculi, totum solare aut lunare corpus fulgidum per reflexionem nostro visui repræsentabit. Vnde Parelj, & Parascelini, elucet ad latera syderis. Et ideo ex utroque latere, si utrobique commodus adsit vapor, Parelj possunt apparere: vt propterea tres interdum visi fuerint Soles.

Hæc ego pro mea virili in studiosorum gratiam de rebus valde nobis familiaribus, sed tamen obscurissimis, in medium protuli. Si quis melius aliquid proferet, gratissimum mihi erit, si saltem occasionem alijs præbuero de pulcherrimis hæc siue Naturæ, siue Artis effectibus, vberius, & melius philosophandi.

F I N I S.

<i>Errores</i>	<i>Pagina</i>	<i>Linea</i>	<i>Corrige.</i>
ingenium	1	6	ingenia
illud	8	29	illum
vncatur	8	29	vocatur
ægregie	21	5	egregie
fractiores	23	5	fractiones
cuiumq;	24	16	cuiicumq;
lenticulari, &	41	39	lenticulari instructo, &
irridis	43	17	Iridis
extra vitrum vnquã	43	7	aggregatione colliguntur.
proijciuntur,			
effugientes extra	43	10	concurrentes.
ipsum			
nubæ	45	33	nube
fortime	46	11	fortissime.
ægregie	46	18	egregie
erant	50	23	errant
Nos	50	33	Nos
aliquis	54	14	aliqua
anteriort	54	16	anteriort
commune	62	39	commu em
auct.	71	23	aut

In figura pagina 5. ad finem lineæ A C. ponatur littera F. & deleatur littera E.

Figuræ quæ ponuntur pag. 39. & pag. 45. ibi sunt otiosæ.